

T.C
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMLER VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM BİLİM DALI

Avrupa Birliği Çevre Politikaları Ekseninde İstanbul

(Yüksek Lisans Tezi)

Erhan Erin GÜNEŞ

(Y1312100001)

Danışman

Prof. Dr. Ercan EYÜBOĞLU

Haziran-2015

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Yüksek Lisans Programı **Y1312.180001** numaralı öğrencisi **Erhan Erin GÜNEŞ**'in "AVRUPA BİRLİĞİ ÇEVRE POLİTİKALARI EKSENİNDE İSTANBUL" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 26.06.2015 tarih ve 2015/13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından *ay. birliği* ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak *kabul* edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi :18/09/2015

1)Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ercan EYUBOĞLU

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Uğur TEKİN

3) Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Gökhan DUMAN

Ercan EYUBOĞLU
.....
Uğur TEKİN
.....
Gökhan DUMAN
.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	
ÖZET.	ii
ABSTRACT	iv
1. Avrupa'nın Çevre Politikası	6
1.1. Avrupa'nın Çevre İle Uyumu.....	14
1.2. Avrupa'da Çevre ve İnsan.....	17
1.3. Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Sürdürülebilir Kalkınma	18
1.4. Kentleşme.....	19
1.5. Kentleşme Nedenleri.....	20
1.6. Açık ve Yeşil Alanlar.....	24
1.7. Çevre Düzeni Planı.....	26
2. Yasa Açısından Çevre Politikaları	27
2.1. AB Tarafından Benimsenen Çevre Politika Modelleri.....	29
2.2. Türkiye'nin Benimsediği Çevre Politikası Ve İlkeleri.....	29
2.3. Türkiye'de Çevre Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma İlişkisi.....	31
2.4. Türkiye'de Kalkınma Planları ve Çevre Politikaları İlişkisi.....	33
2.5. Yerel Yönetimlerin Çevre Politikaları	35
2.6. İstanbul'da Uygulanan Çevre Politikaları.....	37
3. Çevre Sorunları Ve Politikaları	39
3.1. Su Kirliliği.....	41
3.2. Hava Kirliliği.....	42
3.3. Başlıca Hava Kirleticileri.....	43
3.4. Katı Atıklar.....	44
3.5. Gürültü Kirliliği.....	46

4. İstanbul'da Yeşil Alanı Azaltıcı Eylemler	47
4.1. Kanal İstanbul Projesi.....	48
4.2. 3.Havalimanı Projesi.....	52
4.3.Yeşil Alanların Betonlaşması.....	53
4.4. Çarpık Kentleşme.....	56
4.5. Bürokrasi.....	58
4.6. Parksız Kent.....	59
5. Çevre Korumaya Yönelik Araçlar	60
5.1.Yasal Araçlar.....	60
5.2. Teknik Araçlar.....	62
5.3. Ekonomik Araçlar.....	64
5.4. Doğrudan Kontrol.....	64
5.5.Atık Miktarı ve Cinsi Üzerinden Vergilendirme.....	66
5.6.Sosyal Araçlar.....	67
6. SONUÇ	72
EKLER	74
KAYNAKÇA	83

TEŞEKKÜR

Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim bölümü Yüksek Lisans tez çalışmamda engin bilgi ve tecrübesini benimle paylaşan ve beni ideale yönlendiren, kendisini tanımaktan ve dinlemekten mutlu olduğum sayın hocam Prof.Dr. Ercan EYÜBOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

1982 Anayasası ile küçük yerleşim yerleri birleştirilerek Büyükşehirler kuruldu. 1984'te Büyükşehir Belediye Kanunu kabul edildi. Aynı yılın Mart ayın da Büyükşehir Belediyesi Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname yayımlandı. Türkiye büyük şehirleri olan İstanbul, Ankara, İzmir'de Büyükşehir Belediye Yönetimleri kuruldu.

Bu tarihten itibaren planlı kentleşme sürecinin başlayacağını düşünen İstanbullular, çok geçmeden hızlı kentleşmenin çarpıklığıyla karşı, karşıya kaldılar. Aslında İstanbul'un keşmekeş nüfusu yıllar öncesine, 1948 yılında Marshall planıyla ülkemize giren 24 bin kadar traktörün tarım sektöründe başlayan iç ve dış göçlerin başlamasına dayanmaktadır. Bu göçler kırsal alanda topraksız ve maraba konumunda bulunan milyonlarca tarım işçisinin kentlere akışlarına yol açmıştır.

Bu göç dalgaları sonucu oluşan kent-kırsal alan karşılaşması, aynı zamanda üniversitelerde ve sivil sektörlerde siyasal ideolojilerin kutuplaşması sürecini de başlatmış oldu. Hızla artan İstanbul nüfusu, barınma ihtiyacını karşılamak, daha sonra artan trafik sorununu düzeltmek için sorunun kaynağına inmek yerinen kısa süreli bir rahatlama sağlamak adına doğaya, doğasına hunharca zarar vermiştir. Yapılan üçüncü köprüye bu görüşün teminatı durumundadır. Lakin bununda geçici bir çözüm olduğu ileride olması muhtemel dördüncü-beşinci köprü çalışmalarıyla anlaşılacaktır.

Yapılan her köprü nüfusu azaltmamış aksine, artırdığını yapılan nüfus sayımları ile de görmekteyiz. O halde hala nedir bu doğayı tahrip etme histerisi? Hâlbuki tarihe baktığımızda, Paleolitik Çağ'da anaerkil bir toplum, bu toplumun kutsalının da kadın olduğunu görüyoruz. Kadınların kutsal olmasının nedeni ise Tabiat ana gibi üretiyor olması (doğuruyor), görüldüğü üzere tabiatın üretkenliği kadına aktarılmış ve kadın yaşadığı toplumun Ana Tanrıçasını durumuna yükseltilmiş. Eskiden kutsal sayılan tabiat günümüzde nasıl oluyor da bu kadar kolay tahrip ediliyor.

Yoksa anaerkil toplumun ataerkil topluma dönüşümü gibi; doğanın yaşamı var etme durumu da el değiştirip insanoğluna mı geçiyor; yoksa paranın yeşili ağacın yeşiline baskın mı geliyor? Bu sorunun cevabını sanırım yine bize zaman gösterecek doğal felaketler karşısında çaresiz kalan insanoğlu tahrip ettiği doğayı düzeltmek için çok geç kalmış olacak. Kendi otobiyografimizi oluştururken çağdaş, aydın, bilim insanı gibi sıfatlar kullanırken, bizden yıllar önce yaşadığımız, bu topraklara ayak izlerini bırakmış insanlara çağdışı, ilkel unvanlarını kullanıyoruz; hâlbuki onların ilkelliği bilinçlerinde değil şartlarında, bizim ilkelliğimiz ise bilinçlerimizde.

Bundan tam 160 yıl önce doğanın diyalektiğini yapmış olan büyük şef Seattle, günümüzde ne kadar yanılmış olabilir ki? Doğa'nın kudretini, şifasını bilebilmek için onunla iç içe geçmek mi gerekir; yoksa ona muhtaç mı kalmalıyız? 160 yıl önce böylesi önemli bir mektup kaleme alan "vahşi" adam acaba toprağı anlamak için ona muhtaç mı kaldı yoksa o, toprağın anlamını tek başına mı buldu? (1854 yılında yazılan Şef Seattle'ın mektubu)

Anahtar Kelimeler : Büyükşehir, Hızlı Kentleşme, Sürdürülebilir Kalkınma, Çevre

ABSTRACT

With the 1980 Constitution, the Metropolitans were established by combining the small settlements. 1984 the Metropolitan Municipality Decree was accepted. The same year, on March, the Management Decree of the Metropolitan Municipality was published. The Metropolitan Municipalities were established in Istanbul, Izmir and Ankara where are the big cities of Turkey. From this date, Istanbul residents who planned to begin the process of urbanization face to face the distortions of rapid urbanization soon. In fact, the populations of Istanbul's chaos is based on the onset of the internal and external migration of 24 thousand tractors in the agricultural sector that has entered our country with Marshall Plan in 1948.

In rural areas, in millions of the agricultural workers that are landless and maraba position have led to flow into city.

Urban- rural area encounter that is caused by these migrations waves has also been initiated the process of the polarization of the political ideology in the universities and the civil sectors, at the same time. Rapidly growing population of the Istanbul has damaged the nature and its nature bloodthirstily in the name of the short-term relief to meet the need for shelter, later to fix the increasing traffic jam instead of going to the source of the problem. The third bridge that is made is also collateral of this view. But it is a temporary solution that will be seen with the possible fourth-fifth bridge works in the future. Each bridge that has been made hasn't reduced the population, in contrast, we can see from the census that each bridge causes the increasing of population. So, what is still the hysteria of the destroying the nature? Whereas, when we look at history, we see that there is a matriarchal society in the Palaeolithic Era and also the women are the holy of this community. The reason why women are sacred was transferred to the women the productivity of the nature to be seen as the mother nature produces because women had the productivity like the nature and women had risen to the status of the Mother Goddess of the community. Formerly, sacred nature is being destroyed how come so easy today. Or, as the conversion to the Patriarchal society of the Matriarchal society; Does the life situation that is created by the nature also undergo to the human by changing hands? Or, Is the green of money more dominant than the green of tree? I think the answer of these questions will show us time again and the mankind that are helpless in the face of the natural disasters will be too late to correct the nature to be destroyed. While creating our own autobiography and while using some adjectives for ourselves such as contemporary, intellectuals, scientists, people lived in this earth years ago before us and they left their footprints on this earth. But we are using outdated and primitive titles them.

Whereas, their primitive is not in their conscious, in their circumstances. But our primitives are in our conscious.

Exactly 160 years ago, Seattle is a great chief who had made the dialectic of the nature, today how wrong can he be? To know the nature's power and the nature's healing, should we intertwine or should we be in need of it?

160 years ago, the ‘wild’ man who penned such an enormous letter, I wonder if he had been in need to understand the soil, otherwise, he found the meaning of the earth alone?

Key Words : Metropolitan, Rapid urbanization, Sustainable Development, Environment

1.Avrupa'nın Çevre Politikası

Avrupa Birliği çevre politikası, çevreye zarar vericileri imha etmeyi ve/veya azaltmayı, önüne geçmeyi, doğal kaynakların, doğal dengeye zarar vermeyecek şekilde kullanılmasına zemin oluşturarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlamayı, çevresel zararı yerinde önlemeyi ve doğayı korumanın diğer sektörel prensiplerle (enerji, ulaştırma vb.) bütünleşmeyi güvence altına almayı amaçlamaktadır.

Avrupa Birliği'ni geleneksel ve finansal birliğin dışında, politik bir birlik haline getirerek Avrupa Birliğinin bugünkü hukuki mevcudiyetini oluşturan ve 1993 yılında uygulamaya konan Maastricht Antlaşmasıyla çevre alanına da “yasal” statüsü verilmiştir.

Avrupa Birliği çevre politikasının temel ilkeleri, “önleyicilik”, “kirleten öder”, “kaynakta önleme”, “yüksek seviyede koruma”, “ihtiyatlık” ve “bütünleyiciliktir”.

Avrupa Birliğinin çevre politikasının gelişmesine, 1973 yılından bu yana hazırlanan çevre eylem programları etkili olmuştur. Avrupa Birliğinin başlıca çevre eylem politika ilkeleri aşağıdakilerdir. (T.C AB Bakanlığı 2013) ¹

I. Avrupa Birliği Çevre Politikası İlkeleri

AB çevre politikası temel olarak, kirlilik oluşturduktan sonra temizlemek yerine, kirliliğin başından önlenmesi yaklaşımına dayanmaktadır. AB'de kirliliğin giderilmesinde, öne çıkan sektörler su ve atık sektörleri olup, kirliliğin yayılmasını önlemek amacıyla atığın oluştuduğu yere en yakın yerde bertaraf edilmesi esastır. Bu yolla kirliliğin, Avrupa'daki ülkeler arasında sınır-ötesi hareketinin de önlenmesi öngörülmüştür. Avrupa'da çevre politikasının uygulanması önemli ilkeler çerçevesinde yapılır. Bunlar:

A. Kirleten Öder İlkesi

Kirleten öder ilkesi, AB'de kirliliğin önlenmesi amacıyla benimsenen en temel ilkelerden biridir. Bu ilke ile kirletenlere, neden oldukları kirlilik ile mücadelenin bedelinin ödettirilmesi esastır. Kirletenler kirliliği azaltmaya, dolayısıyla daha az kirleten ürün ve teknolojiler yaratmaya teşvik edilmekte ve bu yönde finansman yaratmak için çeşitli yöntemler

¹ 6'dan 8'e kadar T.C AB Bakanlığı 2013 kaynak gösterilmiştir.

kullanılmaktadır. Örneğin, AB'nin Atık Çerçeve Direktifi bu ilke çerçevesinde atığın bertaraf edilmesi sürecindeki masrafların, atık sahibine ait olduğu hükmünü getirmiştir.

B. Bütünleyicilik İlkesi

Bu ilke, çevrenin korunması politikasının Avrupa Birliği'nin diğer politikalarının içine entegre edilmesi ilkesidir. Örneğin, tarım, sanayi, turizm, rekabet ve serbest dolaşım politikası gibi önemli politikaların uygulanmasında çevreyi korumak dikkate alınmalıdır.

C. Yüksek Düzeyde Koruma İlkesi:

Bu ilkeye göre AB'nin kurumları olan; Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi aldıkları kararlarda AB'nin çevre politikasını uygulamak durumundadır. Bu kurumlar yüksek düzeyde kurumlar olduğundan, çevrenin böylece yüksek düzeyde korunması amaçlanmıştır.

D. İhtiyatlılık İlkesi

Bu ilke ile herhangi bir faaliyetin muhtemel olumsuz çevresel etkileri, bilimsel açıdan henüz kanıtlanmasa da, bu faaliyet gerçekleşmeden önce önlem alınması amaçlanmıştır. Örneğin iklim değişikliğinin gelecekte ne durumda olacağına dair çok somut bilimsel veriler olmadığı durumlarda dahi, iklim değişikliği ile mücadele çalışmaları AB ülkelerinde çok yoğun olarak devam etmektedir.

E. Önleyicilik İlkesi

Bu ilke, çevresel zararın ortaya çıkmasından önce gerekli önlemlerin alınması anlamına gelmektedir. Bu ilke ile çevreyle dost teknolojilerin/temiz teknolojilerin geliştirilerek, kirliliğin önlenmesi benimsenmiştir.

F. Kaynakta Önleme İlkesi

AB çevre politikası çevresel zararın öncelikle kaynağında önlenmesini ilke olarak benimsemiştir. Bu ilke ağırlıklı olarak AB mevzuatında su ve atık sektörlerinde uygulanmaktadır. Bu ilke çerçevesinde atıklar ortaya çıktığı yere en yakın bir yerde bertaraf edilmelidir.

G. Hizmette Halka Yakınlık/Aşamalı Sorumluluk İlkesi:

Bu ilke, çevre koruma hizmetlerinin vatandaşlara sunulmasında en yakın birimlerin rol alması gerektiğini benimseyen ilkedir. Burada sorumluluk daha çok yerel yönetimlere verilmiştir.

II. Avrupa Birliği Çevre Müktesebatı

Avrupa Birliği, çevre mevzuatını geliştirmeye 70'li yıllarda başlamıştır. Avrupa'da çevre ile ilgili ilk yasal düzenlemeler, tehlikeli kimyasal maddelerin test edilmesi ve etiketlenmesi, içme suyu ve yerüstü sularının korunması ve enerji santralleri ile motorlu taşıtlardan kaynaklanan kükürt dioksit (SO₂), azot oksit (NO) ve parçacık maddeler gibi hava kirleticilerinin kontrol edilmesi hakkında çıkarılmıştır. 80'li yıllarda artık Avrupa'da insanlar yaşamın kalitesinin sadece gelir ve maddi eşyalarla çözülemeyeceğini anlamışlardır.

1987 yılında kabul edilen Avrupa Tek Senedi anlaşması ile Avrupa Birliği'nde çevre konusu 'birincil politika alanı' olmuştur. Böylece, Avrupa'da çevrenin korunması, bireyin sağlığı ve doğal kaynakların akılcı bir biçimde kullanımı için düzenlenen çevre mevzuatı yığınının resmi bir hukuki temel sağlanmıştır. (T.C AB Bakanlığı Çevre Fasıl 27)

30 yılı aşkın bir sürede oluşturulan Avrupa Birliği çevre müktesebatı; kararlar, tüzükler, direktifler, tavsiye kararları vb. olmak üzere yaklaşık 500'ün üstünde hukuki düzenlemeyi kapsamaktadır. Çevre alanında AB müktesebatı, 80'i önemli direktif 18'i çerçeve direktif olmak üzere 270 yasal düzenlemeden oluşmaktadır. Bu sayı, bütün ekler ve teknik uyarlamalar dahil olunca 560'dan fazla tutmaktadır. AB'nin çevre ile ilgili mevzuatı günümüzde halen çoğalmaya devam etmektedir.

AB çevre hukukunun önemli bir kısmını daha çok direktifler oluşturmaktadır. Direktifler üye ülkeler için farklı çevre ve ekonomik şartları dikkate alan hükümleri de içerebilmekte ve üye devletlerin farklı hukuki ve idari teamüllerini dikkate alacak şekilde esnek olarak düzenlenebilmektedir.

AB'de çevre korumada temel uygulama alanları; atık yönetimi, hava kalitesinin korunması, su kalitesinin korunması, kimyasallar, Genetik olarak Değiştirilmiş Organizmalar (GDO'lar), nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma, endüstriyel kirlilik kontrolü ve risk yönetimi, gürültü kirliliğinin yönetimi, doğal yaşamın korunması ve iklim değişikliği olarak sıralanmıştır. Bu alanlarda çok sayıda direktif yürürlüktedir. Avrupa Birliği çevre mevzuatı (başta direktifler olmak üzere bir çok yasal düzenleme); hava, su, atık, doğa koruma,

endüstriyel kirliliğin kontrolü, kimyasallar, ve gürültü konularını içermektedir. (T.C AB Bakanlığı Gıda Güvenliği Fası 12)

Ayrıca, bütün bu konuları hep birlikte ilgilendiren çevresel etki değerlendirmesi (ÇED), stratejik çevresel değerlendirme (SÇD), çevresel sorumluluk, çevresel bilgiye erişim, iklim değişikliği gibi konularda da AB'nin çevre ile ilgili yasaları vardır.

Ek olarak, Avrupa Birliği, pek çoğu Birleşmiş Milletler Şemsiyesi altında hazırlanan uluslararası çevre sözleşmelerine ve protokollerine taraf olmuştur. Böylece AB'ye üye olan ülkelerin her biri çevreyi korumak için uluslararası sorumluluk da almıştır. Bu anlaşmalara, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Kyoto Protokolü, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi örnek olarak verilebilir. (T.C AB Bakanlığı Çevre Fası 27)

Avrupa Birliği ülkelerinde, doğal kaynakların sınırsız olmadığına dair değerlendirmeler çerçevesinde yapılması gerekenler aşağıdaki şekilde sıralanmıştır:

AB nezdinde klasik anlamdaki ekonomik büyüme anlayışına son verilerek, tüketim yoğunluğunun azaltılması; Doğadan daha verimli şekilde yararlanılması; Ürünlerin yaşam süresinin uzatılması (bakım, onarım gibi emek yoğun işlerde istihdam – iş ortamı yaratılması gibi); Atıkların yeniden kullanımının ve geri kazanımının artırılması; Atıkların esas olarak tüketimden değil, üretim süreçlerinden kaynaklandığı noktadan hareketle, üretim proses teknolojilerinin geliştirilmesi; mikro/ makro ekonomi politikaları çerçevesinde çevre maliyetlerinin Pazar (piyasa) fiyatlarına yansıtılması.

Bu yöndeki AB politikalarına göre, makro ekonomik ölçekte çevre maliyetlerin fiyatlara yansıtılabilmesi için kirlilik yaratan faaliyetlere 'dolaylı vergiler' getirilmesi (CO2 vergisi gibi) veya sürdürülebilir faaliyetler lehine vergi farklılaştırılmasına gidilmesi Avrupa ülkelerinde uygulanan yöntemlerdendir.

Bu çerçevede, Avrupa Birliği Konseyi tarafından, 2006 yılında, genişleyen AB için yenilenmiş bir "AB Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi" kabul edilmiştir. Yenilenmiş bu stratejinin genel amacı; kaynakları etkin bir şekilde yönetebilen, kullanabilen ve ekonominin ekolojik ve sosyal yenilik potansiyelinden yararlanarak insanın refahının ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesini, çevrenin korunmasını ve sosyal uyumu sağlamaktır. (T.C AB Bakanlığı Enerji Fası 15)

Yeni AB Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi, AB'nin geleceğinde birçoğu büyük ölçüde doğrudan çevre ile ilgili olan yedi önemli öncelikli konuda genel amaçları, hedefleri ve somut çalışmaları ortaya koymaktadır. Bunlar aşağıda sıralanmıştır:

- İklim değişikliği ve temiz enerji
- Sürdürülebilir ulaşım
- Sürdürülebilir üretim ve tüketim
- Halk sağlığına yönelik tehditler
- Doğal kaynakların daha iyi yönetilmesi
- Sosyal katılım, nüfus ve göç
- Küresel yoksullukla mücadele. (T.C AB Bakanlığı Enerji Fasıl 15)

III. Avrupa Birliği Çevre Eylem Programları

Avrupa Birliği'nin çevre politikasının ilkeleri ve müktesebatta yer alan çevre yasaları doğrultusunda, Avrupa'da 1973 yılından itibaren çeşitli dönemleri kapsayan eylem programları yapılmıştır. AB üye ülkeleri çevre koruma ile ilgili uygulamalarını, bu eylem programları çerçevesinde yapmıştır/yapmaktadır. Bugün itibariyle AB'nin altı Çevre Eylem Programı hazırlanmış olup, 2002-2012 yıllarını içeren Altıncı Çevre Eylem Programı halen yürürlüktedir. AB'nin Yedinci Çevre Eylem Programı hazırlanmakta olup, 2013 itibariyle başlatılacak ve 10 yıl için yürürlükte olacaktır.

Avrupa Birliğinin Birinci Çevre Eylem Programı, 1973–1977 yılları arasında uygulanmıştır. Bu Eylem Programında öne çıkan ilkeler; kirleten öder, kirliliğin kaynaktan önlenmesi ve planlama/karar alma süreçlerinde çevrenin dikkate alınması ilkeleridir. Birinci Çevre Eylem Programı'nda insanların yaşam ve yerleşim kalitesinin korunması öncelik olarak kabul edilmiştir. (T.C AB Bakanlığı Çevre Fasıl 27)

1977-1981 yıllarını içeren AB İkinci Çevre Eylem Programı, Birinci Eylem Programı'nı tamamlayıcı nitelikte olmuştur. Programda çeşitli alanlarda kirlilik önleme ve koruma politikalarının belirlenmesinin yanı sıra, bu politikalarının uygulanmasında finansman yükünün ağır olduğu konusu bu Eylem Programında belirtilmiştir. Ayrıca, İkinci Çevre Eylem Programı'nda sivil toplum kuruluşlarının çevre alanındaki rollerinin önemi vurgulanmıştır.

1982-1986 dönemini kapsayan AB üçüncü çevre eylem programı ile tarım, enerji, sanayi, ulaştırma ve turizm sektörlerinden herhangi birinde gerçekleştirilen ekonomik bir faaliyette, henüz plan aşamasında iken, çevre boyutunun dikkate alınmasının sağlıklı ekonomik büyüme açısından faydalı olacağı belirtilmiş, kıt kaynakların kirlenmesi ve zarar görmesine karşı sürdürülecek mücadelenin böylece daha ucuz ve etkin bir şekilde yürütülebileceği düşünülmüştür. Üçüncü Çevre Eylem Programı'nda, istihdam (çevre koruma faaliyetlerinde iş fırsatı yaratma) ve çevre politikaları arasında daha somut bir bağ oluşturmak ve sanayi alanındaki yenilikleri/teknolojileri geliştirmek önemlidir vurgusu yapılmıştır.

AB'nin Dördüncü Çevre Eylem Programında (1987-1992), daha önceki Programlarda rastlanmayan şekilde çok sıkı çevre standartlarına yer verilmiştir. Dördüncü Programda enerji üretimi ve çevre koruma amaçları arasında bir denge kurulması şartı koşulmuştur. Enerji daha çok fosil yakıtlardan elde edildiği için atmosferde kirlenme kaçınılmaz olmaktadır.

Çevre kirliliğinin önlenmesi için alınan önlemler de enerji maliyetlerini artırmakta ve farklı enerji kaynaklarının rekabet fiyatlarını etkilemektedir. Enerji tasarrufu yapılması, fosil yakıtlar yerine alternatif ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması ile ilgili bir çok tedbir bu Programda dile getirilmiştir. (T.C AB Bakanlığı Çevre Fası 27)

1993-2000 yıllarını kapsayan AB Beşinci Çevre Eylem Programı, AB'nin sürdürülebilir kalkınma amaçlarını hayata geçirebilmek için tarım, ulaştırma, enerji, sanayi ve turizm gibi önemli bazı sektörlerin çevre ile uyumlu büyümesi için eylemler belirlemiştir. Beşinci Program'da özellikle hava kirliliği, asit yağmurları, su kaynaklarının ve doğal kaynakların korunması, biyolojik çeşitlilik, GDO'lar ve iklim değişikliği önemsenen konular olmuştur.

Halen yürürlükte olan AB Altıncı Çevre Eylem Programı'nın (2002-2012) çevresel hedeflere ulaşmak amacıyla oluşturduğu temel stratejiler aşağıda belirtilmiştir:

- ✓ Çevre politikası yenilikçi bir yaklaşım sergilemeli ve toplumun geniş bir kesimiyle işbirliği yapmanın yeni yollarını aramalıdır.
- ✓ Mevcut çevre yasalarının uygulanması geliştirilmelidir.
- ✓ Çevre politikasının diğer politikalarla uyumu konusu daha ciddiye alınmalıdır.
- ✓ Daha fazla sürdürülebilir üretim yöntemleri ve tüketim alışkanlıkları geliştirilmelidir.

AB ülkelerinde yurttaşların çevre konusundaki düşünce ve davranışlarını biçimlendirmek (etkilemek) için çevreye ilişkin daha nitelikli, anlaşılabilir ve daha kolay ulaşılabilir bilgiler sağlanmalıdır. (T.C AB Bakanlığı Çevre Fası 27)

AB ülkelerinde toprak kullanımı ve yönetimi alanındaki kararlar, çevreyi koruyucu ve geliştirici nitelikte olmalıdır.

AB Altıncı Çevre Eylem Programı bu yaklaşımlar doğrultusunda, dört öncelikli alanda daha sıkı önlemler alınmasını öngörmektedir. Bu alanlar; 1) iklim değişikliği, 2) doğa ve biyolojik çeşitlilik, 3) çevre ve sağlık ve 4) doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve atık yönetimi alanlarıdır.

IV. Türkiye'nin Avrupa Birliği Çevre Politikasına Uyumu

Çevre konularında Türkiye'de güncel olarak yapılan birçok çalışmaya rağmen, Türkiye'nin bu konuda AB'ye uyum düzeyi genel olarak değerlendirildiğinde, katılım sürecinde en çok zorlanılacak konunun "çevre" olduğu bilinmektedir.

Türkiye Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde çevre koruma alanında çok sayıda yeni yasal düzenleme yapmak ve bunları iyi uygulamak durumundadır. Yasaları uygulamak söz konusu olduğunda, doğal olarak ortaya finansman konusu çıkmaktadır. Çünkü, AB'nin çevre politikalarına uyum sağlamak oldukça maliyetlidir.

Türkiye'nin sadece kendi bütçesinden ayırdığı kaynaklarla bu uygulamaları kısa zamanda yapması zor görünmektedir. Çevre projelerine birçok AB fonu ayrılmışsa da, bu finansman kaynakları da yeterli olamamaktadır. (T.C AB Bakanlığı Dış İlişkiler Fasıl 30) ²

Türkiye'de çeşitli çevre konularında; su, hava, atık, sanayi, doğa koruma, kimyasallar, gürültü vb. alanlarında ihtiyaç duyulan mali kaynak bugün itibariyle yaklaşık 70 milyar Euro olarak tespit edilmiştir. Oldukça yüksek olan bu rakam daha detaylı çalışmalar yapıldığında da artacaktır.

Dolayısıyla, Türkiye'nin AB'nin çevre politikalarına ve çevre standartlarına uyumu ve daha da önemlisi bunları uygulamaya yansıtması; gerek zaman, gerekse mali açıdan uzun ve külfetli bir süreçtir. Bugün bu yönde yapılan çalışmalar; çevre koruma ile ilgili hemen her kesimin (kamu, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, özel sektör, tek tek bireyler vb.) kapasitelerinin geliştirilmesinden başlayarak, teknik yardıma ve çevre yatırımlarının finansmanına kadar birçok boyutta yürütülmektedir.

² Sayfa 12'den / 15'e kadar kaynak T.C AB Bakanlığı Dış İlişkiler Fasıl 30 gösterilmiştir.

AB çevre uyum sürecinde kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştirilmesi planlanan çalışmalar hem Türkiye, hem de AB'nin öncelikleri dikkate alınarak yapılmaktadır. Genel hatları itibariyle bakıldığında, Türkiye ve AB'nin çevre politikası öncelikleri örtüşmektedir. Mesele, uygulamalar ve yatırımlar safhasında akılcı bir önceliklendirmenin yapılmasıdır. Çünkü Türkiye'de çevre ile ilgili tüm kesimlerin ilgili AB direktifleri bazında çeşitli teknik konularda uzun süreli desteğe ihtiyaç vardır.

Bu durumda iyi bir planlama yapılarak çevre koruma alanında Türkiye'de halk sağlığını tehdit eden ve/veya öncelikli olan hangi konular varsa, ilk aşamada bu alanlarda uygulamalar yapılmalıdır.

Bir yandan atık su ve kanalizasyon sorunları ile katı atık sorunlarının ülke çapında çözümlenmesi gerekirken, öte yandan hızla kalkınmakta olan Türkiye'nin, büyümeden kaynaklanan çevre sorunlarını da ihmal etmemesi lazımdır. Bugün AB'nin Türkiye'ye çevre alanında ayırdığı fonlar öncelikli olarak; içme suyu, kanalizasyon, atık su ve katı atık projelerini desteklemektedir.

Çevre maliyetlerinin sadece uluslararası fonlarla ve kısıtlı ulusal bir bütçe ile karşılanması birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de imkânsızdır. Bu durumda, üretim ve tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi ve toplumun her kesiminde çevre korumanın özendirilmesi önkoşuldur. Böylece çevre baştan korunacak, kirletildikten sonra temizlemek için gerekli yatırımlar azaltılmış olacaktır.

Türkiye'nin adaylık sürecinde çevre alanında tam uyumun sağlanmasında genelde üç önemli aşamanın gerçekleşmesi gerekmektedir:

1. Mevzuat Uyumu: Avrupa Birliği'nin çevre ile ilgili yasal düzenlemelerin Türkiye'de de çıkarılması ve uygulanması, şayet Türkiye'de mevcut çevre yasaları AB ile uyumsuz ise bunların değiştirilmesi.
2. Uygulama: AB çevre müktesebatının ülkede kanunlar çıkararak uyumlaştırılmasından sonra, çevre altyapısı ve sanayi üretiminde uygun teknolojilerin kullanılması yoluyla uygulamaya yönelik adımların atılması, gerekli durumlarda yeni kurumların kurulması, Bakanlıkların görevlerinin yeniden düzenlenmesi, uygulamaların yapılması için finansman kaynaklarının geliştirilmesi, mevzuata uyum için gerekli denetim mekanizmalarının ve cezaların uygulanması.

3. Yatırım: Ülke çapında çevre ile ilgili yatırımların yapılması (Atık su arıtma tesisleri, katı atık, tehlikeli atık bertaraf tesisleri gibi).

Türkiye'nin çevre alanında AB'ye tam uyum sağlaması için önemli olan konulardan biri de, çeşitli ve çok sayıda çevre projesi hazırlamaktır. İhtiyaç duyulan alanlarda projeler çoğalırsa AB'nin destek vermesi de kolaylaşmaktadır.

Türkiye, çevre yasalarıyla AB'ye ne kadar uyumlu olduğunu gösteren Mevzuat Tarama Süreci'ni 2006 yılında tamamlamıştır. Bu süreci takiben 2009 yılında "AB Çevre Faslı" müzakerelerinin açılması için Türkiye tarafından; yatay konular ile hava kalitesi, atık yönetimi, su kalitesi, doğa koruma, endüstriyel kirlilik kontrolü ve risk yönetimi, kimyasallar yönetimi, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) ve gürültü yönetimi olmak üzere dokuz alanda bir "Strateji Belgesi" hazırlanmıştır.

Yine aynı süreçte, Gümrük Birliği kapsamındaki, Tehlikeli Kimyasallar Direktifi, Deney Hayvanları Direktifi, Ambalaj ve Ambalaj Atıkları Direktifi, Petrol ve Motorin Kalitesine İlişkin Direktif, Bazı Sıvı Yakıtların Kükürt İçeriğine İlişkin Direktif olmak üzere 5 AB Çevre Mevzuatı için Uygulama Notları, Türkiye tarafından AB'ye sunulmuştur.

Sonuçta, Aralık 2009'da Türkiye için "Çevre Faslı" açılmıştır. Türkiye'nin "Müzakere Pozisyon Belgesi"ne karşılık olarak hazırlanan Avrupa Birliği'nin "Ortak Müzakere Pozisyon Belgesi"nde, "Çevre Faslı"nın geçici olarak müzakerelere kapatılabilmesi için, AB'nin şart koştuğu altı adet "Kapanış Kriteri" belirlenmiştir. Bu kriterler aşağıda verilmiştir:

- ✓ Avrupa Birliği'nin tüm yatay ve çerçeve çevre müktesebatını kabul etmesi
- ✓ Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin su kalitesi yasalarını bütünüyle kabul ederek ilerleme sağlaması
- ✓ Endüstriyel kirlilik ve risk yönetimi ile ilgili çevre yasalarını kabul etmesi
- ✓ Doğa koruma ve atık yönetimini de içerecek şekilde, geri kalan sektörlerde müktesebata uyumu sürdürmesi ve katılım tarihinde Avrupa Birliği'nin yükümlülüklerine ilişkin tamamen hazır olduğunu göstermesi
- ✓ Çevre konularında denetim hizmetleri öncelikli olacak şekilde idari kapasiteyi (kuruluşların çevre konularındaki kapasiteleri) ve koordinasyonu geliştirmeye devam etmesi ve hazır hale getirmesi
- ✓ Ek Protokol yükümlülüklerini yerine getirmesi

Bu süreçte doğrudan ilgili bakanlıklar (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Bakanlığı) ve diğer kamu kuruluşları başta olmak üzere sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler, iş dünyası ve üniversiteler yukarıdaki teknik kriterlerin yerine getirilmesi için çalışmaktadır.

1.1.Avrupa'nın Çevre İle Uyumu

Avrupa Birliği'nde yaşam alanlarının ve ekolojik dengenin korunmasının ciddiyeti 70'li yılların ortalarında hissedilmeye başlamıştır. İnsanların çevreye olan duyarsızlıkları, üye ülkelerin çevre hususunda ortak hareket etmek, ortak bir politika belirleme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Avrupa Birliği içerisindeki ülkelerin ortak bir çevre politikası oluşturma sebebinin iki temel kıstası vardır. Bunlardan ilki, üye ülkelerdeki yaşam kalite seviyesinin yükseltilmesi, ikincisi, çevre ve ekonomi politikalarının birbiri ile olan organik bağıdır.

Avrupa Birliği, çevre politikalarının amacı, kirliliğini önlemek ve doğal kaynakların habitata zarar vermeyecek şekilde işlenmesini sağlamaktır.

Avrupa Birliği, çevre politikaları, doğayı kirleten etmenleri yerinde önlemekle birlikte, ekolojiyi koruma konusunun yalnız değil, Birlik üyesi ülkelerin kalkınmasıyla birlikte ele alınmasını prensip edinmiştir. Bu nedenle, Avrupa Birliği, doğayı korumanın, sanayi, ulaşım, enerji, turizm ve tarım alanları gibi dikkate alınması için uğraş vermektedir.

Avrupa Birliği, çevre konusu ile sürdürülebilirliği bu nedenle önemsemiştir. Sürdürülebilirlik, insanların ekonomik ve sosyal refahını sağlamak için ekonomik güç için çalışırken, diğer taraftan kalkınma faaliyetlerinin doğayı bozmadan devam etmesi demektir. Ekonomik büyüme; enerji ve metallerin fazla tüketimi, atık ve dolayısıyla kirliliğin artışı anlamına gelmektedir; bu da çevre'nin zarar görmesini artırmaktadır. Doğal kaynaklar sınırsız değildir, sonsuza kadar da kendisini yenileyemez.

Avrupa Birliği, bu çevreci düşüncelerle 1992 Maastricht antlaşması ile sürdürülebilir kalkınmaya hukuki bir güvence getirmiştir. 1997'de kabul edilen Amsterdam Antlaşması ile, sürdürülebilir kalkınma ilkesi birliğin temel hedeflerinden birisi olmuştur. 2009 yılında Anayasa ağırlığında kabul gören Lizbon Antlaşmasında Avrupa Birliğinin önümüzdeki süreçte gelişmesinin; sürdürülebilir kalkınmaya ve/ya çevrenin yüksek statüde güvence altına alınması ilkesine yer verilmiştir. Bu durum ile birlikte, çevre sorununun, ticari alan, sanayi

alanı, zirai alan, enerji, ulaşım, turizm dahil, birliğin ekonomik ve sosyal politikalarına uygulanmasıyla entegre edilmesi sağlanmıştır.

Avrupa Birliği, sürdürülebilir kalkınmayı uygulayabilmek için bu alandaki güncel yeniliklere de önem vermektedir. Birlik bütçesinde iklim değişikliği ve deniz bilimi gibi evrenin kaderine yönelik çevresel araştırmalar için de önemli derecede finansman ayrılmıştır. (TC. AB Bakanlığı Çevre Fasıl 27)

İklim değişiklikleri için Birlik, sera gazı emisyonlarının azaltılmasına dönük olarak enerji politikalarını yeniden gözden geçirmiştir. Avrupa Birliği'nin enerji alanındaki bu faaliyetlerine dönük daha fazla enerji kullanımı ve yenilenebilir enerji kaynakların kullanımına yöneliktir. AB, önümüzdeki beş yıl içerisinde sera gazı emisyonlarının %20 azaltılması, enerjinin %20 artırılması ve yine beş yıl içerisinde yenilenebilir enerjinin toplam enerji tüketimindeki oranı %20 oranına getirilmesi öngörülmüştür. Bu öngörüler doğrudan AB'nin iklim değişikliğiyle mücadele etmek için belirlediği temel prensiplerdir.

Avrupa Birliği, organik alanın (su, nehir, göller, hava) korunması, ormanların muhafaza edilmesi için çevre organizasyon eylemlerine dikkat etmektedir. Böylelikle insanların ve diğer canlıların sağlığı ve hayat kalitesi muhafaza edilecektir. Avrupa'da doğal hayatı tehdit eden, çevreyi kirleten önemli etken, sanayi alanıdır. Sanayiden kaynaklı çevre kirliliğinin engellenmesi için yapılan kanunlar, uygulamaları bakımından Avrupa'da kurşun, kadmiyum, cıva gibi zehirli kimyasalların sanayi alanlarındaki kullanımları önemli ölçüde azalmıştır.

Birlik, çevre yasaları ile sıkı kontroller uygulayarak, nehirler, göller üzerinde olumsuz etkileri olan kükürt dioksit (SO₂) önemli ölçüde azalmıştır. Avrupa Birliği'nde ozon tabakasına zarar veren kimyasalların kullanımı yasaklanmıştır. Bu tür maddelerin kullanımı kontrollerle sağlanmaktadır.

Avrupa'da çiftçilerde çevresel bozulmalardan dolayı, sektörel olarak etkilenmişlerdir. Birlik, tarımsal eylemlerinde, tarım alanlarının, gerek insan sağlığını korumak için bazı kimyasal maddelerin kullanılmasını da yasaklamıştır. Bazılarına da standart getirmiştir.

Avrupa'da nüfus yoğunluğu kentlerde olduğundan, kentlerde oluşan çevre kirliliğinin de önlenmesi birlik için önemli bir konudur. Şehirlerin önemli sorunları kanalizasyon, atıklar ve katı atıklardır. Gelişmiş Avrupa ülkelerinde bu sorun çözülmüş olsa da genişleme sürecinden dolayı birliğe dâhil olan yeni ülkelerde (2007 yılında üye olan Romanya, Bulgaristan) bu sorunlarını aşmakta sıkıntıları vardır.

Çöp Sektörü, AB'nin çevre kirliliğinin önlenmesinde önemli sektörlerden biridir. Avrupa Birliği'nin atıkların imhasında aldığı temel ilkeler, sorumluluk, kirleten kişi, tesis yetersizliği ve atığın yerinde imhası. Birliğin, atık yönetimi, gereksiz atık üretiminin önlenmesi, geri kazanım, ve imha edilmesi sürecini kapsamaktadır. Avrupa Birliğin de atıkların düzenli toplanması, taşınması, yakılması, zararlı atıklar, tıbbi atıklar ve özel atıklarla ilgili çok sayıda direktif ve başka yasal düzenlemeleri vardır. AB'nin atıklar ile ilgili geniş, kapsamlı bir arşivi bulunmaktadır. Bu da işlerin uygulanmasına kolaylık sağlamaktadır.

Bir diğeri ve son olarak çevre sorunlarından Hava Kirliliği ise dikkate değer bir husustur. Hava Kirliliğinin en önemli müsebbibi trafiktir. Taşıtlardan kaynaklanan kirletici egzoz dumanlarının kontrolü, hem kentlerin akılcı planlaması açısından hem de motorlu taşıt endüstrisinin çevresel kaygıları dikkate alınması hususunda Birlik de önemli bir konu olmayı sürdürmektedir. Avrupa Birliği temiz hava için, düşük maliyetli emisyon limitleri ve araçlara yakıt kalitesi standardı getirmiştir.

1.2.Avrupa'da Çevre ve İnsan

Avrupa'da alınan çevre ile ilgili en önemli karar şüphesiz ki 1972 yılında imzalanan Stockholm Konferansıdır. Bu konferansa Bileşmiş Milletler dışında Batı bloğu ülkeler ve Romanya devleti de katılmıştır. Konferansta alınan kararlar çevreyi korumaya yönelik uluslar arası hukuki antlaşma niteliğindedir. Konferanstan önce çevre hukukunun, uluslararası hukuktan bağımsız olduğu söylenemezdi. Uluslararası çevre hukukunun gelişmesine katkıda bulunan en önemli girişim Stockholm konferansı olmuştur. İnsan onuru için hukuksal adımlar atan Avrupa, çevre onuru içinde somut adımlar atmış oldu. Konferans 109 madde üzerinde mutabık kalırken, konferansta alınan kararların ilk üç maddesinin burada incelenmesini elzem görüyorum. (Türkiye Yerel Gündem 21- 2005)

Konferansta alınan kararların 1.maddesi; “İnsanın özgürlük, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları sağlayan onurlu ve refah içerisinde bir çevrede yaşaması temel haktır. İnsanın, bu gün ki ve gelecek kuşaklar için çevreyi korumak ve geliştirmek için ciddi bir sorumluluğu vardır. Bu bakımdan; kayıtsızlık, ırk ayrımı, ayrımcılık, sömürgecilik ve diğer biçimlerde ortaya çıkan baskı, yabancı egemenliğini destekleyen, politikalara mahkûm edilmiştir, terk edilmelidir.”

Madde 2; “ Planlama ve yönetim ile dünyanın doğal kaynaklarının, hava, su, toprak, flora ve fauna ile diğer ekosistemin korunması”.

Madde 3; “Hareketli bir varlık olan doğa, kendi üreme ve üretme olanaklarına insanlarca destek verilerek yenilenmesine katkıda bulunulması” üzerinde duruluyor.

Stockholm konferansı, “insan onuruna yakışır” bir çevre diyerek ilk kez bu konuda yeni bir dönem, yeni bir süreç başlatmışlardır. Bazı çevre hukuku uzmanları, bu döneme yeşil çağ adını vermişlerdir. Stockholm bildirgesi, izleyen yıllarda sürdürülecek olan yeni arayışlara temel olmuştur. “1982 Dünya Doğa Şartı, Rio Dünya Zirvesi, Johannesburg zirvesi insanların ortak mirasının korunup geliştirilmesi konusundaki yeni ilkelerin kararlaştırıldığı girişimler olmuştur.

1.3. Türkiye Ve Avrupa Birliği’nde Sürdürülebilir Kalkınma

“Sürdürülebilir” veya “sürdürülebilirlik” dünyamızda yaşanan küresel ısınmanın sonuçlarında var olan kaynakların da erimesi ve tükenmesini temel almaktadır. Bu doğrultuda kaynakların doğru kullanımı yani “sürdürülebilir” biçimde kullanımı artar. Küresel ısınma salınan sera gazlarının miktarının artması ile oluşmuştur. I. ve II. Endüstriyel Devrim sonucunda kullanılan enerji ve salınan sera gazları artımı ve çevrede iklim değişimine yol açmış ve açmaktadır.

Ayrıca insanların tüketim alışkanlıkları değiştikçe, enerji tüketimleri arttıkça, salınan sera gazları çevreye zarar vermektedir. Çevrenin de iklimi var olan dünyamızı tehdit etmekte ve gelecek yıllarda bu değişimler sonucu milyonlarca insan açlık ile tehdit edilmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte, sanayi üretimi ve tüketimi sera gazının büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Çevreyi tehdit eden en önemli etkenlerden biri de enerji olmaktadır.

Bu sebeple 152 ülke 2008 yılında Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu organize ettiler İstanbul’da. Çevre ve Enerji konusunda önemli plan ve politikalar geliştirdiler ve uygulamaya koydular. Sunulan bildiri Avrupa Birliği'nin ve Türkiye'nin sürdürülebilirlik çerçevesinde enerji ve çevre konusunda hedefleri ve eylemleri üzerine bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. 2. Sürdürülebilir enerji ve çevre dünya sürdürülebilir kalkınma zirvesinde (Johannesburg Uygulama Planı) sürdürülebilirliğin üç temelini oluşturur: temiz enerji, sosyal ve çevre olduğu ifade edilmiştir. Bu temellerden en önemlisi çevredir. (T.C AB Bakanlığı-Fasıl 15-Enerji)

Yani çevrenin pozitif bir gidişatı olmadıkça ne ekonomi ne de sosyal bazlar pozitif bir trend yakalayamazlar. Bu nedenden dolayı çevrenin korunması önemlidir. Oluşan küresel ısınma ise en çok çevreyi tehdit etmekte, sera gazı salınımlarını azaltmadıkça veya en azından sabitleştirilemedikçe çevrede var olan bozulma tehdidi güçlenecektir. Daha önce belirttiğimiz gibi sera gazlarının %80'ni enerji üretimi ve tüketimi oluşturmaktadır. Bu da çevre ve enerji ikilisini şüphesiz ortaya koymaktadır.

Fakat enerji üretimi ve tüketimi bugünün dünyasında oluşan yaşam standartlarında vazgeçilemez bir unsurdur. Ayrıca enerji üretimi ve tüketimi için kullanılan fosil kaynakların (gaz, petrol, kömür, vb.) tükenmesi ve işletme giderlerinin artması ile daha pahalı hale gelmiştir. Bu nedenlerden dolayı enerjiyi sürdürülebilir (yani gelecek nesillere yetecek şekilde) üretimi ve tüketimi sağlanması gerekmektedir. Bunun için bir yandan enerjiyi verimli kullanmak gerek ve diğer yandan yeni ve yenilenebilir enerji kaynakları bulunması gerekmektedir.

Avrupa Birliği'nin enerji tüketimleri ile ilgili raporlarında 2030 senesi için Avrupa Birliği'nde enerji tüketimlerinin %5 artacağı belirlenmiştir. Bu raporlara istinaden gaz ithalatı %84 ve petrol ithalatı %93 seviyelerine ulaşacaktır. Bu göstergeler Avrupa Birliği'nin de bağlı olduğu ve bu durumdan oluşacak enerji bağımlılığı riskinden uzak olmadığı görülmektedir. Ayrıca her sene elektrik enerjisine duyulan ihtiyaç %1,5 artmakta ve elektrik üreten tesisler eski oldukları için artık verimli bir performans sergileyememektedir. Avrupa Birliği'nin, enerji konusunda Avrupa ölçeğinde yeni bir enerji politikası gütmesi gerekmektedir.

1.4. Kentleşme

Kentleşme anlamı en basit biçimde kır hayatını değil, şehir yaşamını ifade eden karmaşık nüfus yoğunluğu olarak ifade edilebilir. Kentleşme tarihi, insanlık tarihi ile başlamıştır. İnsanların çeşitli sebeplerden ötürü; siyasal, sosyal, ekonomik vb. kendilerine yaşamlarını sürdüreceği ve kendi ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde (bu bazen aşırı olabiliyor) yerleşim yerleri oluşturmaları zorunluluklar sonucu oluşmuştur.

Tarihin bildik en eski destanı olan “Gılgamış” destanında da insanların şehirleri olduğu ve buraları diğer milletlerden ayıran yüksek kalelerin olduğunu okuyoruz. Gılgamış, bir destan lakin yazıldığı dönem hakkında (Sümerler) bize açık bilgiler vermesi bakımında önemli bir kaynak konumundadır.

Kentleşme durumu siyasi olarak hükümetleri iç politikada hizmet anlayışlarının bir ürünü her daim olmuş ve halktan da bu doğrultuda destek ve takdir görmüştür. Dış politikada ise diğer ülkelere karşı modernliğin simgesi sayılmıştır. Ama planlı bir nüfus hareketi sağlayamayanlar çarpık kentleşme, dengesiz nüfus göçleri ve bunun akabinde oluşan bir takım ekonomik zararlara sebep olmuştur. (Keleş, 2013, s: 35)

Bugün Türkiye'nin üç büyük metropol şehri vardır. Bunlar; Başkent Ankara, turizm şehri İzmir ve tarihi yarım ada İstanbul, ama bir tane kozmopolit ve modern şehri vardır o da İstanbul.

İstanbul, bugün kü konumunu ve/ya değerini kendi organik yapısından alıyor, İstanbul'u yönetenler ona sadece zarar ve ziyan vermekteler. Yapılan yollar, engellenemeyen göçler ve griye yenilen yeşili ile İstanbul hayatta kalma mücadelesi vermeye devam ediyor.

Bugün gelişmiş ülkelerin, başkentleri veya önemli şehirlerin durumu devlet politikaları ile bilinçli şekilde korunuyor. Almanya Berlin'in nüfusunu muhafaza ediyor bunu önemsiyor, İngiltere Londra'yı, Çin Pekin'i devlet eliyle koruyor. Bunu bilinçli ve istekli yapıyor çünkü ülkesinin ve milletinin refahı için planlı bir iç politika izlemesi gerekiyor, aksi halde dengesiz nüfus dağılımı, tarımsız devlet, bir yerde toplanmış vergi, sadece bir yere götürülen devlet hizmetleri ve kalabalıktan yaşanmaz şehirler.

Her yeni gelen göç ve/ya nüfusu kendisine yeni yaşam alanları oluşturmak zorundadır. Bunu yaparlarken de önce kendi elleriyle hazine arazisine kondurulan "Gece Kondular" ve her seçim döneminde verilen kaçak yapılara tapular şehirlerin şişmesine, yerleşim alanı oluşturmak içinde tahrip edilen ormanlar anlamına geliyor. Kısacası kentleşme olgusu maalesef anlamını yitirmiş, yeni bir politik anlam kazanmış durumdadır.

1.5. Kentleşme Nedenleri

Kentleşme Nedenlerini; siyasal, ekonomik, teknolojik ve sosyo psikolojik etmenler olarak ifade edebiliriz. Bu dört farklı etmeni birbirinden ayırarak ifade etmek ve/ya açıklamak Kentleşme olgusunu ifade etmek için yetersiz kalabilir. Hepsi birbirinden etkilenen ve birbirini tamamlayan olgulardır. Ama yine de her birini ayrı ayrı birbirinden bağımsız incelemek bize daha net ve kesin bilgiler verecektir. (Keleş, 2013, s: 31)

a) **Ekonomik Nedenler** : Ekonomik nedenlerden bir kısmı, köylü nüfusu köyünden iten, tarım kesiminin içinde bulunduğu koşullardan kaynak alan nedenlerdir. Bunlara itici etmenler (push) ya da olumsuz göç nedenleri adı verilebilir. Köylerden kentlere bir nüfus hareketinin başlaması, tarımda bir üretim fazlasının, artık ürünün elde edilmesine bağlıdır. Bu ise, tarımda daha çok anamal kullanılmasını gerektirir. Birim toprak başına aynı miktarda ya da daha fazla tarım geliri elde etmek için daha az insan gücüne gereksinme duyduğu taktirdedir ki, tarımsal nüfusun bir kesimi bu topraklardan “terhis” edilebilir. Gerçekten, tarihsel olaylarda, kentleşmenin bir işçinin kendi gıdasına ek olarak besleyebileceği insan sayısının artış oranında hızlandığını göstermiştir. Bununla birlikte, kentleşmenin tarımsal üretim fazlasına dayandığı yolundaki görüş abartılmamalıdır. Bir kez, bugünkü depolama ve ulaşım teknolojisi, ülkelerin kentleşme bilmek için kendi ulusal sınırları içindeki tarımsal üretim fazlasına dayanmak zorunda olmadıklarını göstermektedir.(Keleş, 2013, s: 36)

İngiltere bunun güzel bir örneğidir. Öte yandan, benzer nedenlerle, tek tek kentlerin büyümesi yalnız kendi art bölgelerinin (hinterlandlarının) tarımsal ürünlerine bağlı olmaktan da çıkmıştır. Tarımda çağdaş üretim araçlarının kullanılması, makinenin tarıma girmesi, tarımsal üretim sürecinin her aşamasında ilkel yöntemlerin terk edilmesi; buna karşılık, üretimi etkileyen yeni girdilerin artan oranda kullanılması, tarımda çalışmasına gereksinme duyulan insan gücü miktarını azaltmaktadır.

Kısacası, kapitalistleşmiş tarım işletmeleri, tarımdaki işgücünün azalmasını özendirici etkide bulunmaktadır. Öte yandan, özellikle az gelişmiş ülkelerde, tarımın verimliliği ve kişi başına düşen tarımsal gelir köylüyü köyünde tutmaya yetmeyecek kadar düşüktür. Gerek bu yetersiz gelirin, gerekse toprak iyeliğinin dengesiz dağılımı, tarım topraklarının çok parçalanmış (ufalanmış) olması, iklim koşulları ve toprak aşınması (erozyon), bu itici etmenleri güçlendiren nedenlerdir.

Örneğin, Türkiye’de sözü edilen bütün koşulların, tarımdaki verimi azaltmak suretiyle kentleşme hızını geniş ölçüde etkilediği görülmektedir. Ekonomik nedenlerden bir diğer kısmı ise, köyünde beslenemeyen, gelecek için güvence bulamayan nüfusu kent özeklerine çeken nedenlerdir. Bunlara çekici etmenler (pull) ya da olumlu göç nedenleri adı verilmektedir. Sanayileşmekte olan toplumlarda, kentlerdeki iş olanakları, köylük yerlere oranla daha hızlı çoğalır. (Keleş, 2013, s: 37)

Ekonomik gelişmeyle birlikte kişi başına düşen gerçek gelir yükseldikçe, kentlerde üretilen mal ve hizmetlere duyulan istem, tarım ürünleri istemine oranla fazla olur. Ayrıca üretim sürecinin ussallaşması sonucunda, eskiden köylerde görülen bir takım hizmetler kentlerde görülmeye başlanır. Bunun uzmanlaşma (specialization) ile yakında ilgisi vardır.

- b) **Teknolojik Nedenler** :_Gerek sanayi devriminin getirdiği değişiklikler, gerekse tarıma egemen olan koşullar, kentleşmenin hızlanmasını teknolojik gelişmelerle birlikte sağlamışlardır. Artan üretimin kentleşmede rol oynaması, ürünün kolay ve ucuz taşınmasını sağlayacak teknolojik araçların gelişmesine bağlıdır. 17.Yüzyılın sonunda buhar makinesinin bulunmasına kadar ancak birkaç kentin nüfusun 100.000'i aşabilmiştir. Buhar gücü bir yandan türlü üretim etkinliklerinin, bir yandan da yönetim hizmetinin ve dağıtımın etkinliklerinin fabrikalar yakınında birikmesine yol açmıştır. (Keleş, 2013, s: 37)

Buhar gücünün nüfusu yoğunlaştırıcı (centripetal) etkisine koşut olarak, elektrik enerjisi de kentleşmeyi bir başka açıdan etkilemiş, köylerden kentlere akın eden nüfusu, kent özeğinden çevresine doğru dağıtıcı bir rol oynamıştır. Bir yandan da, elektrik enerjisinin sanayide artan oranda kullanılması nüfusun ve sanayiinin belli öteklerde toplanmasına yardımcı olmuştur. Kara, deniz ve hava ulaşım araçlarındaki gelişmeler yayalar çağının gereksinmelerine göre kurulmuş, kentleri işlevlerini yerine getiremez duruma getirmiştir. Yörekentleşme (banliyöleşme) ve anakentleşme (metropolitenleşme) gibi olaylar otomobil çağının ürünleridir.

20. Yüzyılın ikinci yarısında iletişim ve bilgisayar teknolojisindeki baş döndürücü ilerlemeler kentleşmeyi derinden etkilemiştir. Harris ve Ullman, kentlerin büyümesinin insanların hareket yeteneklerinin gelişmesinin ve ulaşım teknolojisindeki ilerlemelerin dolaysız bir sonucu olduğunu belirtmektedirler. C.Clark kendi kendine yeterli köy tipinin ortadan kalkmasını ve köy sanatlarının yerini başka uğraşların almasını, çok sayıda insan gücünün sanayi özeği olan kentlere yönelmesini, yol yatırımlarının dolaysız etkilerine bağlamaktadır. Bunun gibi, hidroelektrik santrallerin, buldukları bölgelerin kentleşmesinde önemli rol oynadıkları yadsınamaz. Nükleer enerjinin kentlerin kuruluş yerleri, biçimleri ve işlevleri kentsel nüfusun dağılışında önemli etkiler yapması kaçınılmazdır.

- c) **Siyasal Nedenler:** Çeşitli düzeylerde verilen siyasi kararlar, yönetim yapısının özellikleri, hukuk kurumlarından bazıları ve uluslararası ilişkiler de kentleşmeyi özendirici nitelik taşıyabilir. İngiltere’de 1946 yılında çıkarılan yeni Kentler Yasası ile kentleşme Londra çevresinde kurulacak yeni kentlere yöneltilmek istenmiştir. O tarihte en büyüğünün nüfusu 20 bin kadar olan bu kentler arasında, bugün 100 binlik büyük kent olmaya adaylığını koymuş bulunanlar vardır. (Keleş, 2013, s: 38)

Savaşlar ve siyasi anlaşmazlıklar da kentleşmeye etki yaparlar. İkinci Dünya Savaşı içinde İngiltere’de 5-6 milyon nüfus, savaş ekonomisinin isteklerini karşılamak üzere, köylerden kentlere göç etmişlerdir. 1947’de Pakistan’ın Hindistan’dan ayrılmasını izleyen yıllarda, Pakistanlı göçmenlerin çoğu, büyük Hint kentlerinde yerleşerek Hindistan’ın kentleşme oranını yükseltmişlerdir.

1970’lerde Ürdün’ün başkenti Amman’ın nüfusunun 2 milyona yaklaşmasında, Filistinli göçmenlerin Ürdün topraklarına sığınmak zorunda kalmalarının önemli payı vardır. Bunun gibi, önce savaş koşullarının sonucu olarak ve sonra da siyasi nedenlerle Vietnam’da, bir yandan sayısı bir milyona yaklaşan insan çevre ülkelerine göç etmek zorunda kalmış, bir yandan da Hanoi anakent bölgesinin nüfusu hızla artarak, 1960 ve 1985 yılları arasında 650 binden 2.7 milyona yükselmiştir. Gezme, yerleşme ve ticaret özgürlüklerini kısıtlayan yasaların kaldırılması da kentleşme üzerinde etki yapar.

Bunun gibi, yönetimde özekçiliğin kentleşme üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Paris, Berlin, Moskova, Buenos Aires devlet sistemindeki güçlü özekten yönetim geleneğinin ürünüdür. Ayrıca, kimi kentlere, siyasi kararlarla başkent statüsü verilmesi de, yalnız o kentlerin değil, buldukları tüm bölgenin kentleşmesini hızlandırır. Ankara, Canberra ve Brasilia kentleri bunun en yeni örnekleridir.

1920’de 20 bin nüfuslu bir kasaba olan Ankara, başkent olmasının bir sonucu olarak, 50 yılda 2 milyona yakın nüfuslu bir anakent (metropol) olmuştur.

İç Anadolu’nun kentleşme derecesinin 1947’de %11’den, 2007’de %80.6’ya çıkmış olmasında da, Ankara’nın orada bulunmasının, dolayısıyla başkent yapılmasına ilişkin

siyasal kararın rolü azımsanamaz. Toprak iyeliğın, yöneten hukuk kurallarının durumu ve bunlarda yer alan değişmeler de, kentleşme hareketlerini etkiler.

Tarım topraklarının büyük bir kesiminin küçük işletmelerde kiracı olarak çalışan çiftçi ailelerce kullanıldığı ülkelerde, kentlere büyük nüfus akınları olur. Toprak kalıtının bütününün mirasçılardan yalnız biri tarafından, örneğın büyük oğul tarafından elde tutulduğu kapalı veraset sistemlerinde (primogeniture), ailenin öteki çocukları için ya toprak sahibi kimselerle evlenmek ya kendilerine özel çiftlik satın almak ya da bir başka çiftlikte işçi olarak çalışmaktan başka seçenek yoktur. Aksi halde, kente göç etmeleri kaçınılmaz olacaktır. Kapalı veraset sisteminde olduğu gibi, feodal sistemin feodal beylere bağılı ve onlara karşı sorumlu insanların bağımsız toprak sahibi olmalarını önleyen, hareket özgürlüklerini sınırlayan yapısı da kentleşme hareketlerini geciktiren bir nedendir.

Feodalizmin zamanla ve yer yer kalkınmasında sonradır ki, kentler kırsal işgücünü çekmek ve büyümek olanağına kavuşmuşlardır. Bugünde bir çok ülkenin gelişmiş bölgelerinde feodaliteye benzeyen ilkel sistemlerin kentleşme sürecini yavaşlattığı görülmektedir. Sanayileşmeye öncelik veren ekonomik ve toplumsal kalkınma planları ve toprak reformları kentleşmeyi hızlandırmaktadır. Tarım topraklarının, kimi bölgelerde sahiplerini girişim yeteneklerinin başa çıkamayacağı kadar çok geniş, kimi bölgelerde ise geçim sağlamaya yeterli ve verimli işletmeye elverişli sayılamayacak kadar küçük parçalar halinde gelmelerine yol açan veraset sistemleri, kentleşme hızına olumlu ya da olumsuz etkiler yapar.

- d) **Sosyo-Psikolojik Nedenler** : Sosyo-psikolojik etmenler, köy ve kent yaşam biçimleri, ölçünleri arasındaki ayrımlardan kaynak alır. Bunlara genellikle kentlerin çekici özellikleri gözüyle bakılır.

Gerçekten, kentlerin sahip bulunduğu birçok toplumsal ve kültürel olanaklar ve hizmetler çok çekicidir. Kentlerin özgür havası, daha geniş bir kümenin üyesi olma duygusu, kentli olmanın gururunu paylaşma, bu etmenlerin başlıcalarıdır. Kimi yerlerde ise, köyden kente göç etmeye, belirli bir toplumsal aşağılık duygusunu ortadan kaldıran bir “yükseliş” gözüyle bakılır.

Gerçekten, kimi yazarlar 19. Yüzyılın başlarında Amerika kentinin, herkesin şansı bir kez denediğı bir yer olduğuna değinmektedirler. Bunun gibi, “İstanbul’un taşı, torağı

altın” sözü de büyük kentin çekiciliğini anlatan bir deyim olarak dilimizde yer etmiştir. (Keleş, 2013, s: 40)

Bunun gibi, birçok köylü çocuğu öğrenimlerini tamamladıktan, askerliklerini yaptıktan sonra kentlere yerleşir. Yurtdışına işçi gönderilmeye başlanan son 50 yılda, yurda dönen işçilerde de, çoğunlukla aileleriyle birlikte büyük kentlerde yerleşme eğilimi vardır..askere alınan erlerin ailelerine yapılan parasal yardımın, Türkiye’de köyden kente göçü artırıcı bir nitelik taşıdığı da ileri sürülmüştür. (Keleş, 2013, s: 40)

1.6. Açık ve Yeşil Alanlar

Kültürel değerleri, sosyal statüsü ne olursa olsun, yeşil alanlar, koruluk alan ve parklar tüm kentler için önemlidir. Şehir hayatının yoğunluğundan, keşmekeşliğinden sıkılan, bunalan kişilerin fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını karşılamaktan, doğallığın korunmasına, turizmin gelişmesine iskân alanlarıyla ticaret alanlara tampon bölge oluşturması, yaya ve taşıt dolaşımının sağlanmasına değin bu yerlerin önemi büyüktür.(Keleş, 2000, s: 64)

Bu sebeple, İmar Yasası’nda yapılan değişiklikle, yeşil alanların, kişi başına 7 metrekareden aşağı düşürülmemesi koşulu getirilmişti. Ne var ki, kent ve kasabalarımızda, yeşil alanların, batı ülkelerinin kentleriyle kıyaslamak şöyle dursun, kentlerin, halkın rahatça ve bolca yararlanabileceği yeşil alanlara sahip olmaktan henüz çok uzak oldukları görülmektedir. Normal olan kent topraklarının en az %10’unu yeşil alan olması zaruridir. Yerel yönetimler, yeşil alanların azalmasının önüne geçmeye önem vermek zorundadırlar. Belediye Yasası’nın 15. Maddesinin 33. Fıkrası bunu açıkça göstermektedir. Aynı maddenin 31. Fıkrasında ise, belediyelerin sokak ve meydanları ağaçlandırmak görevi gösterilmiştir, sokak ve kaldırımlardaki ağaçların iyeliği de belediyeye ait bulunmaktadır. Bunları kesmek, kamu malına zarar vermek anlamına gelir.

1983 yılında çıkarılan 2873 sayılı Ulusal Parklar Yasası da (R.G.,11.8.1983, sayı: 18132), ulusal parklar yanında, “doğa parkı”, “doğa anıtı” ve “doğa koruma alanı” gibi yeşilliklerin korunmasını, geliştirilmesini özel güvencelere bağlamış bulunmaktadır. Bu gibi yerler için gelişme ve koruma planları hazırlama görevi, Çevre ve Orman (Orman ve Su İşleri) Bakanlığı’na bırakılmıştır.

3194 sayılı İmar Yasası da planların yapım hususlarını gösteren yönetmelikte de, kullanılan yeşil alan miktarının, kişi başına yedi metrekareden aza düşmemesi gerektiği, belediye ve komşu alan sınırları dışında ise bu miktarın on dört metrekareye yukarı çekileceği gösterilmiştir.

Bunun gibi, yine 1983 yılında yürürlüğe giren 2863 sayılı Kültür ve Doğa Varlıklarını Koruma Yasası, doğa varlıklarının, içinde yer aldığı alanları “koruma alanı” olarak adlandırılmış ve bunların planlı bir biçimde korunmasını hükme bağlamıştır.

Bugüne değin, 6831 sayılı Orman Yasası hükümlerine göre, Bakanlar Kurulu kararıyla “ulusal park” durumuna getirilmiş yerlerin sayısı 30’u bulmaktadır. Ayrıca, son 20 yıl içinde 200’ü aşkın gezinti (mesire) yeri oluşturulmuştur. Bunlarla birlikte, bundan sonra kurulacak olan ulusal parklar ve doğa koruma alanlarıyla, gezinti (mesire) yerleri ve korulukların imar planlarında özel bir konuma sahip tutulması gerekmektedir. (Keleş, 2000, s: 65)

1.7. Çevre Düzeni Planı

Çevre Düzeni Planı İmar Yasası’nda, şehir ve kasaba plan yönetmeliğine uygun olarak site, sanayi, zirai ve turizm gibi yerleşme ve boş alan kullanılması kararlarını belirleyen plan olarak ifade edilmektedir. Bu yüzden Çevre Düzeni Planı, daha çok Büyükşehir alanlarında, çehresi ile birlikte dikkat edilmesi gereken yerleşim yerlerinde bölge seviyesindeki planlarla paralel olarak alınan planlama kararları anlatılmak istenmiştir. Bu sebeple, Kent Bilim Terimleri Sözlüğü; bu planları “Anakent veya çevresi ile birlikte planlaması gerekli yerleşme özekleri ile bu özekleri etkileyen çevreler veya önemli alanlar için bölgesel tasarımlarla ilişki kurarak hazırlanan ve kullanan ve yerleşme düzenine ilişkin ilkeler koyarak tasarlar diye tanımlamıştır”. Çevre düzeni planları genellikle 1: 25.000 ölçeklidir. (Keleş, 1998, s: 77)

Çevre Planı, mülkiyet, endüstri, zirai turizm ve ulaşım gibi farklı alanlar ile köy, kent yapı ve gelişmişlik ile geleneksel kültür değerleri arasında koruma dengesini geliştiren ve alan kullanım kararlarını belirleyen, mekansal, yönetsel, işlevsel bütünlük gösteren sınırlar içerisinde, bölge plan, kararlarına uygun olarak yapılan idareler arası koordinasyon ilkelerini gösteren 1/25.000, 1/50.000, 1/100.000 veya 1/200.000 ölçekte hazırlanan, plan notları ve raporuyla bir bütün olan plandır.” (Keleş, 2013, s: 156)

3194 sayılı yasada tanımı yapıldığı halde, bu planları yapacak ve onaylayacak kuruluşun hangisi olduğu gösterilmiş değildir. Üstelik 1991 yılında 433 sayılı Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevlerine İlişkin Yasa Gücünde Kararname ile çevre düzeni planlarını yapma görevi bu yeni bakanlığa verilmiştir. 1991-1998 yılları arasında, Çevre Bakanlığı'nın da oluru ile görev, fiilen Bayındırlık ve İskân (Çevre ve Şehircilik) Bakanlığı'na yerine getirilmiştir. Ne var ki, 1999 yılından bu yana, her iki Bakanlık da, görevin kendisine ait olduğunu öne sürmeye başladıklarından aralarında tam bir "hukuk savaşı" başlamıştır. (Keleş, 1998, s:79)

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, İmar Yasasının 9. Maddesindeki "Bakanlığın Yetkileri" hükmüne dayanarak her ölçekteki imar planlarını bu bakanlığın yapmaya yetkili olduğunu öne sürmüştür. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın görüşüne göre, Çevre Bakanlığı'nın görev alanına giren çevre düzeni planları, imar planı niteliğinde değil, "fauna ve flora varlığı ile doğal kaynakların korunması ve çevre kirliliğine ilişkin bilgileri içeren ilgili bölge ve kıyı bazında ekolojik koruma amaçlı ve bilgi envanteri niteliğinde" planlardır. Böylece Bayındırlık ve İskân Bakanlığı iki farklı çevre düzeni planı olabileceği savındadır.

Her iki Bakanlık arasındaki hukuk savaşı 1999 yılından bu yana "yönetmelikler ve genelgeler yarışması" biçiminde sürdüğü gibi, bu konuda Danıştay 6. Dairesi'nin kararları vardır. Danıştay, yetkinin Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nda olması gerektiği görüşündedir. Oysa ne 3194 sayılı İmar Yasası'nda, ne de bir başka yasada, görevin bu bakanlığa verilmiş olduğuna ilişkin bir başka yasada, görevin bu bakanlığa verilmiş olduğuna ilişkin bir kural yer almaktadır. Uygulamada herhangi bir aksamaya yol açılmaması için, Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, Danıştay 6. Dairesi'nin bir ara kararına (31 Mayıs 2001, Esas Sayı: 2001/65) dayanarak, çevre düzeni yapma yetkisinin, yargı yerlerince kesin bir karara varılıncaya değin, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na uygulanması uygun görülmüştür.

2002 yılına gelinceye değin Çevre Düzeni Planlarını yapma ve onaylama yetkisi a) Bayındırlık ve İskân Bakanlığı b) Çevre Bakanlığı'na bağlı Özel Çevre Koruma Kurumu ve c) GAP Kalkınma Yönetimi Başkanlığı iken, 2003 yılında 4856 sayılı yasa ile Çevre ve Orman (Orman ve Su İşleri) Bakanlıklarının Birleştirilmesine İlişkin Yasa'nın 2. Maddesi (h fıkrası) ve 10. Maddesi (c fıkrası), çevre düzeni planlarını hazırlamak, onaylamak ve uygulanmasını sağlamak görevini Çevre ve Orman Bakanlığı'na vermiştir. Ne var ki, 2005 yılında yürürlüğe giren 5302 sayılı İl Özel Yönetimleri Yasası, İl sınırları içinde çevre düzeni planı yapma yetkisini İl Özel Yönetimlerine vermekte ve onaylama yetkisini İl Özel Meclislerine bırakmaktadır (madde 6/b). Bu durumun, Çevre ve Orman Bakanlığı ile İl Özel yönetimleri

arasında yetki uyuşmazlıklarına yol açması olasılığını artıracığı söylenebilir. (Keleş, 2013, s: 156)

Bu konudaki son bir gelişme de, 2006 yılında yürürlüğe giren ve Çevre Yasasında değişiklikler yapan 5491 sayılı yasa ile sağlanmıştır. Buna göre yasa, “bölge ve ilgili alan bazında 1/50.000-1/100.000 ölçekli çevre düzeni planlarının Çevre ve Orman Bakanlığı’na yapılacağını ya da yaptırılacağını ve onaylanacağını” göstermektedir. Bu düzenleme Bakanlığın 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planlarının hazırlanmasında yetki sahibi olmadığını, yalnızca 1/50.000-1/100.000 ölçekli planlar konusunda yetkili olduğunu düşündürmektedir. (Keleş, 2013, s: 157)

2.Yasal Açısından Çevre Politikaları

Ekolojik dengenin bozulmasına ve çevre kirliliğinin ortaya çıkmasına neden olan başlıca etmenler hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve kentleşmedir. Dünya genelinde meydana gelen hızlı nüfus artışı karşısında konut, besin, enerji, alt yapı gibi ihtiyaçlara cevap vermek güçleşmekte, bunun için girişilen çabalar yetersiz kalmaktadır. Türkiye OECD ülkeleri içinde en yüksek nüfus artış oranına sahiptir. 2025 yılında Türkiye nüfusunun 92 milyona ulaşması beklenmektedir.

Kentlerin sosyoekonomik avantajlarından yararlanmak isteyen nüfus köyden kente göç etmektedir. Sanayileşme olgusuyla hız kazanan bu kentleşme süreci, kentlerde aşırı nüfus yoğunluğuna ve bunun neticesinde de, çevre kirliliğine maruz kalan yerleşim yerleri oluşmasına neden olmaktadır. Nitekim aşırı kalabalıklaşmış bir şehirde sağlık, eğitim, güvenlik, sosyal hizmet gibi faaliyetlerin verimli şekilde yürütülemeyeceği bir gerçektir. Kalkınma uğruna çevre sorunları göz ardı edilmekte, gelecek nesillerin payına düşen doğal ve kültürel kaynaklardan bugün uğruna yarını yok et anlayışıyla tüketmek kanıksanır hale gelmiştir.

Sanayileşme ile beraber gelişen teknolojik ilerlemeler, doğal çevrenin değişmesine ve hızla yapay çevrenin hakimiyet kurmasına sebep olmaktadır. Kalkınmanın göstergesi olan sanayileşme faaliyetleriyle doğal kaynaklardan yararlanılarak üretim yapılırken çevre kirliliği de bir maliyet unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu maliyeti azaltmanın yöntemleri mikro anlamda ticari kuruluşları, makro anlamda ülkeleri sürdürülebilir kalkınma çözümüne götürmektedir. Çevre yönetiminin akılcı bir şekilde yürütülebilmesi uzun vadede refah ve

kalkınmanın kalıcı yöntemlerle oluşmasını sağlayacaktır. Aslında ekolojik sistemde doğanın kendini yenileme hızı vardır.

Örneğin havaya karışan kirletici gazlar zamanla etkisini yitirir ancak hızlı büyüme refah seviyesini arttırmak uğuruna doğanın kendini yenileme hızını geçmiş ve doğanın dengesini bozmuştur. Maksimum kar minimum maliyet ilkesiyle çevrenin bozulan dengesi dikkate alınmamış çevre koruma faaliyetleri üretim maliyetlerini artırıcı bir unsur olarak görülmüştür. İşte tam da bu noktada sürdürülebilir kalkınma önem kazanmaktadır. Çevrenin korunması, sanayileşme karşıt faaliyetlermiş gibi anlaşılmakta, sanayileşme ve kalkınma uğruna çevre sorunlarına göz yumul malı anlayışı, sürdürülebilir kalkınma anlayışının güçlenmesi ile giderilebilecektir. Sürdürülebilir kalkınma için; sanayileşmenin büyümenin ve refah artışının çevre tahribatı vermeden gelecek dönemlerde de süregelmesini sağlayan bütüncül bir programlama gerektirmektedir.

Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını gözeterek doğal ve kültürel kaynakların dengeli kullanılması gerektiren sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunması ve ülkelerin çevre politikalarının etkinliği ile ilişkilidir. Türkiye'de çevre politikaları temel çevre yasaları ile korunmuştur ve kalkınma planları çevre politikaları ile ilişkilendirilmiştir.(Keleş, 2014, s: 57)

2.1. AB Tarafından Benimsenen Çevre Politika Modelleri

Geniş anlamdaki politikayı, dar anlamdaki politikadan ayırt etmek gerekir. Geniş anlamda politika, bir toplumu menfaatleri doğrultusunda ve/ya ihtiyaçları doğrultusunda ileriye dönük plan ve stratejiler üreterek eyleme dönüştürmesini anlatır. Çevre Politikası da; tüm canlılar için hayati önem niteliğindeki doğal hayatın korunması ve geleceğe dönük üzerinde düşünülüp plan, strateji oluşturmayı ifade eder.

Başka bir ifade ile Çevre Politikası; bir ülkenin çevreye olan saygısını ve önemini ifade eder. Çevre hususunda toplumdan topluma, siyasal örgütler, sivil toplum örgütleri arasında da görüş farklılıkları vardır. Kolektif olarak çevreyi siyasal ideolojilerden ayrı düşünmek imkânsızdır. Çevre Politikasının uygulama alanına geçirilebilmesi için 60'lı yıllardan bu yana çeşitli ülkeler belirli bir takım araçlar geliştirmişlerdir. Bu araçlar ise iki farklı anlayışla ve iki farklı çevre politikasına dayalı olarak kullanılmaktadırlar. Bu modeller onarımcı ve önleyici modeller olarak ikiye ayrılırlar. (Tekeli, 2011, s: 44)

Onarımcı Çevre Modeli: Kamu eli ile ya da özel sektör girişimi ile verilmiş bir çevre tahribatının yapan kurum, kuruluş ve ya kişi tarafında düzeltilmesinin sağlanması modelidir.

Önleyici Çevre Modeli: Tabiat varlıklarının Devlet güvencesi ile korunması ve muhtemel gelecek zararların önüne zarar verilmeden geçilmesini sağlamak.

2.2. Türkiye'nin Benimsediği Çevre Politikası ve İlkeleri

Türkiye yakın zamanlara kadar tutarlı, sistemli ve kararlı bir biçimde uyguladığı bir çevre politikasına sahip olmamıştır. Devlet, tepkici bir liberalizm anlayışı ile önleyici, onarımcı ya da zorlayıcı önlemler almaktan uzak durmuştur. Hâlbuki, 20. Yy toplumsal refah anlayışı bu tür müdahaleleri demokrasiye ve özgürlüklere müdahale olarak algılamamaktadır. Hatta bu anlayış insan sağlığını, doğayı ve tarihi değerleri korumak ve geliştirmek amacıyla toplumsal ve ekonomik hayata müdahaleyi ve gerekirse sınırlamayı haklı görebilmektedir

Bu doğrultuda 1980'lerden beri iyi niyetli bir takım yasaların çıkarıldığı görülmektedir. Ne var ki bu uygulamada sıkıntıları olan ve ısrarlı bir şekilde takipçisi olunmayan yasalar tek başlarına bir anlam ifade edemeyebilir. Çevre konusunda tutarlı bir politikaya sahip olunabilmesi yasalarda yer alan amaçları gerçekleştirebilecek kararlı bir siyasi irade ile mümkündür. Aksi durumda yasalar ne kadar mükemmel hazırlanırsa hazırlansın tutarsız politikalara ve sağlıklı ve kaliteli bir çevreye sahip olunması mümkün olmayacaktır.

Boğaziçi bölgesinde mutlak yapı yasağı ve kullanım sınırlaması getiren 2960 sayılı Boğaziçi Yasası'nın yapı yasağına ilişkin hükümleri 09.05.1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Yasası İle kaldırılmıştır. Yine verimli toprakların kentleşme amacıyla kullanılması sınırlayan 11.03.1989 tarihinde çıkarılan Yönetmelik'te 1990 yılında yapılan değişiklikle getirilen istisna Yönetmeliğin amacına zarar vermiş, tarıma elverişli topraklarında kentleşme amaçlı kullanımına kapı aralamıştı. Bunlara benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu tür tutarsızlıkların temelinde temel bir çevre politikasına sahip olmayışımız yatmaktadır.

Türkiye'de planlı döneme geçildikten sonra bile çevre ile ilgili bir bölüme ancak III. Beş Yıllık Plan'da yer verilmiştir. Burada da sanayileşmenin çevreye tercih edildiği ifade edilmektedir. Bundan sonraki Beş Yıllık Planlarda çevre ile ilgili bölümlere yer verilmeye devam edilmiş ve onarımcı ve önleyici politikalar tavsiye edilmiştir. Ne var ki bu planlarda

hep önceki plan döneminde uygulamaya ilişkin yaşanan sıkıntılar dile getirilmiştir. (III. Beş Yıllık Kalkınma Planı -1973-1977).

Türkiye’de yakın zamanlara kadar onarımcı, önleyici, katılımcı ya da zorlayıcı olsun ciddi bir çevre politikasının istikrarlı bir şekilde uygulandığını söylemek güçtür.

2872 sayılı Çevre korunmasına Ve Çevre Kirliliğinin önlenmesine ilişkin genel ilkeler şu şekilde sıralanmıştır:

- Çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi gerçek ve tüzelkişilerle vatandaşların görevidir ve bunlar bu konuda belirlenen esaslara uymakla yükümlüdürler.
- Çevre korunmasına ve kirliliğine ilişkin karar ve önlemlerin alınmasında insan ve diğer canlı varlıkların sağlığının korunması ön planda tutulacaktır.
- Yetkili kuruluşlar, arazi ve kaynak kullanımı kararlarını verirken ve proje değerlendirmeleri yaparken kalkınma çabalarını olumsuz yönde etkilememeyi dikkate alacak ve çevrenin korunması ve kirlenmemesi hedefini gözeteceklerdir.
- Ekonomik faaliyetlerde ve üretim metotlarının tayininde çevre sorunlarının önlenmesi ve sınırlandırılması amacına en uygun teknoloji ve yöntemler seçilir ve uygulanır.
- Kirlenmeler, kirlenmeyi önlemek için gerekli her türlü tedbiri almadıkları sürece, kirlenme maliyetine katlanacaklardır.
- İnilebilecek en düşük kirlenme esas alınacaktır.
- Çevrenin korunması ve kirlenmenin önlenmesi konusunda alınacak tedbirlerin bir bütünlük içinde tespiti ve uygulanması esastır.

2.3. Türkiye’de Çevre Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma İlişkisi

Doğal ve kültürel çevrenin kalkınma uğruna yok edilişine göz yuman anlayış 20. yy dan itibaren değişmeye başlamış ve bu süreçte sürdürülebilir kalkınma kavramı öne çıkmaya başlamıştır’. Gelecek nesillerin yaşam alanına ambargo koymayan bir büyüme ve kalkınma modeli anlayışı benimsenerek doğal kaynakların tahribatına yol açmadan dengeyi koruyan kalkınmayı sürekli kılan bir yönetim anlayışı benimsenmeye başlamıştır.

Doğal kaynağın sağlıklı korunmasında temel kural; kaynak stoklarının zaman içerisinde ve kullanım sürecinde sürekli var olabilmesidir. Kaynaklar, geçen süre içerisinde varlığını devam

ettirebilmeli, tükenebilir kaynakların azalması durumunda süreç yenilenebilir kaynaklarla ikame edilebilmelidir.

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin en az bugün yaşanan şartlarda yaşayabilmelerini için ihtiyaçlarımızı bugünden planlayarak kaynakların daha verimli kullanıma yönelik toplumsal, ekonomik ve çevresel şartların oluşmasına destek olmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma, insan, çevre ve kalkınma üçgeni arasındaki dengenin oluşması ile ilgilidir. Kalkınma için çevre ne kadar gerekli ise, çevre için kalkınma da o kadar gereklidir. Bunlardan bir tanesi eksik kaldığı zaman diğer ikisi varlığını uzun süre sürdüremez. Doğal kaynakların insan tarafında kullanılmasının, özellikle son elli yılda yarattığı olumsuz etkiler özellikle ekosistem ve doğal kaynaklar üzerinde, tüm insanlık tarihinin yaptığı değişikliklerin yüzlerce misli fazlasıdır. Sürdürülebilirliğin tüm ekonomik sektörlerde, araçlarda, tarımda, ulaşımda, enerjide bir bütün haline getirilmesi, tüm üretim süreçlerinin göz önünde bulundurulması ve hammaddenin kullanımından çöpe gidene kadarki sürecinde İzlenmesi gereken bir yol olduğu kabul edilmelidir. Bunun için de doğal kaynakların ne durumda olduğunu gösteren veri bankasına ve sistematik bir yaklaşıma ihtiyaç vardır ki stratejinin ilk çözmeye çalışacağı konu bilgiye ulaşmaktır. Bilgi olmadan diğer ekonomik araçları şekillendiremeyiz. Avrupa Çevre Ajansı AB genelinde yürüttüğü çalışmalarda sürdürülebilir kalkınmayla ilgili göstergeleri saptamaya çalışmaktadır. (Tekeli, 2013, s: 87)

Ekonomik kalınmayı sürdürülebilir düzeyde sağlamak ve refah seviyesini yükseltmek için doğal çevrenin sermaye olarak değerlendirilmesi zorunluluğu giderek artmaktadır. Doğal Kaynakların kullanımında, kaynakların uzun dönemde ki değerlerini belirleyecek kriterlerin kullanılması ve çevre değer ve maliyetlerinin ekonomik politikalara entegrasyonu kalkınmanın sürekliliğini sağlamada temel koşuldur. Ekonominin sürdürülebilir nitelikte olması için tüketim hızının doğanın kendini yenileme hızı aşmaması gerekmektedir.

Yüksek bir kalkınma düzeyi, yüksek düzeyde bir ekosistem refahını da beraberinde getirmektedir: doğal sistemin çeşitliliği, çevrenin kalitesini korumak, küresel atmosferin kimyasal dengesini ve yerel hava kalitesini iyileştirmek, gen türlerinin muhafaza edilmesini sağlamak ve kaynak kullanımını ekosistemin taşıma kapasitesi içinde tutmak önem arz etmektedir.

2. Dünya Savaşı sonrasında sadece ekonomik kaygılarla yönlendirilen hızlı sanayileşme faaliyetleri, günümüzde gelişmiş ülkelerde, fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal yapıyı

büyük ölçüde bozmuştur. 1960 yıllarda hedeflenen refaha sadece ekonomik göstergelerle ulaşılmasının tek başına anlamlı olmadığı karşılaşılan çevresel felaketlerle anlaşılmıştır. Sürdürülebilir kalkınma bugünün gereksinmelerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma olarak tanımlanmaktadır. (Akşin, 2013, s: 236)

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı, bir ülkenin tüm ekonomik, sosyal politikalarının çevre politikası ve hedeflen stratejileri ile bütünleştirilmesini gerektirmektedir. Temiz üretim teknolojilerinin geliştirilmesi, çevre dostu enerji kaynaklarına yönelik çalışmaların yaygınlaştırılması, su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması, toprak ve hava kirliliği kontrolü, biyolojik çeşitliliğin yaygınlaştırılması, su kaynaklarının korunması, iklim değişikliği kontrolü, katı atıkların geri kazanılmasına yönelik teknolojilerinin yaygınlaştırılması çevre bilincinin gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Ayrıca çevre tahribatına sebep olan ekonomik faaliyetler için mali araçlar çevre politikası alanında önem kazandırılarak çevre vergilerine adil bir zeminde işlerlik kazandırılmalıdır. Çevre vergileri bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ile birlikte artmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk olarak 1987 Bruntland Raporun da kullanılmıştır. Raporu da kavramın tanımlaması şu şekilde ifade edilmektedir. Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yetenek ve olanaklarını kısıtlamaksızın bugünkü ihtiyaçların karşılanması.

Bu anlayışa göre doğal kaynaklar verimli kullanılarak, atıklar azaltılarak, kaynakların tekrar kullanımı sağlanarak gelecek nesillerin İhtiyaçlarına cevap verilmesi ve çevrenin sürekli korunmasını sağlanacak ve kalkınmaya ilişkin bütün ekonomik, mali, ticari, politikaların büyümeyi ekonomik sosyal ve çevre ile ilgili açılardan sürdürülebilirlik sağlamak amacıyla uyumlaştırdığı bir süreç yaşanacaktır.

Sürdürülebilir kalkınma politikaları ekonomik, sosyal, çevresel politikaların entegrasyonunu gerekli kılar. Bu üç dinamiğin yakın bir bütünleşme içinde olması gereği, kalkınmanın zamanla sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulacağı yönündeki düşüncelere temel oluşturur. İktisatçılar tarafından geliştirilen dört sermaye yaklaşımı ki bu yaklaşımda insan refahını sağlayan üretilmiş, doğal, beşeri, sosyal sermaye kavramları üzerinde durulur, sosyal refah sağlayan hizmetlerin temelinde yatan unsurlar üzerinde odaklanma imkânı verir. Kişi başına sermaye stoku zamanla sabit kalıyor ya da artıyorsa, kalkınma sürdürülebilir kabul edilir.

Ekonomik kalkınma ancak tüm servet stokunun zaman içinde değişmemesi durumunda sürdürülebilir bir nitelik kazanır.

Sürdürülebilir kalkınma ekonomik büyüme, doğal denge ve toplumsal ilerlemenin iş dünyasının gerçekleri üzerine inşa ettiği bir yapıda ayakta durabilir. Çevrenin stratejik ve sosyal öneminin gittikçe artması ve kalkınmanın doğal çevrenin korunması ile paralel bir hareket alanı içinde olması gerekliliğinin, yansımaları sonucunda sürdürülebilir kalkınma anlayışı doğmuştur.

2.4. Türkiye’de kalkınma planları ve çevre politikaları ilişkisi

Türkiye’de çevre konusu özellikle 1955 yılından beri faaliyet gösteren "Türkiye Tabiatını Koruma Derneği" tarafından devleti çevreyle ilgili resmi kurumlar kuruluncaya kadar uluslararası platformlarda temsil etmiştir. 1972 Stockholm konferansı ile birlikte çevre konusu Türkiye’de gündeme gelmiş, çevre konusunda resmi ve gönüllü kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Üçüncü beş yıllık kalkınma planında çevre konusu planlama içinde yer olmaya başlamıştır fakat Türkiye’nin kalkınma, ilerleme ve gelişme politikalarına, çevre korumasından daha çok önem verilmiştir.

Planlı ekonomilerde çevre ile ilgili politikalar kalkınma planlarında yer almaktadır. Türkiye’de 1963-1972 yılları arasındaki kalkınma planında ayrıntılı çevre politikaları içermemektedir.

Üçüncü beş yıllık kalkınma planı çevre sorunlarına yönelik ilk politik bazlı konu olarak belirleniyordu. 1978 yılında ilk kez çevre politikaları oluşturma amacıyla başbakanlık çevre müsteşarlığı, 1991 de Çevre bakanlığı kurulmuştur.

Türkiye’de ekolojik kaygıların bölge düzeyinde dikkate alınması ilk kez Yedinci Beş yıllık kalkınma planına rastlar (1996-2000). Belirli bölgelerde kirlilikle mücadeleyi esas alan havza yönetimi anlayışı yerleştirilmeye çalışıldı. UÇEP, DOKAP, KOP, GAP gibi sürdürülebilir kalkınma politikalarının bölgesel düzeyde uygulamaları kapsamlı olarak yer almaya başlamıştır. (Tekeli, 2011, s: 152)

Türkiye’de, "Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı" ile birlikte (1973-1977), çevre sorunlarına yönelik politika belirleme yönünde ilk adımlar atılırken, çevre örgütlenmesi ve çevre tüzesisinin oluşturulması yönünde de tartışmalar başlamıştır'. Bu noktada, çevre yönetimi

kavramı gündeme gelmiş, kamu ve özel sektör arasında etkileşimi kuracak, doğal varlıkların korunmasını temel alacak, sorunlara merkez ve yerel düzeyde çözümler getirebilecek, eşgüdüm ve denetimi sağlayacak bir sistemin arayışları başlamıştır. Ancak, geride kalan yıllar içerisinde kurumsal anlamda güçlü ve etkin bir çevre kurumunun / örgütünün oluştuğundan söz etmek mümkün değildir. Bu noktada, çevre örgütlenmesinde bir dizi geçiş ve sorun yaşanmış, kurumsal karmaşa bir türlü giderilmemiş, beraberinde yasa, yönetmelik ve uygulamalardan kaynaklı yetki ve görev karmaşasının öne çıktığı bir süreç yaşanmıştır.

1978 yılında, ilk kez çevre politikalarının oluşturulması amacı ile Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuştur. 1984 yılında, kamu yönetiminde yapılan düzenlemeler sırasında, Çevre Müsteşarlığı, Başbakanlığa bağlı Çevre Genel Müdürlüğü'ne dönüştürülmüştür. 1989 yılında ise yine Çevre Müsteşarlığı'na geçiş "yaşanır çevre örgütü bir üst düzeye taşınmıştır:" 1991'de, Çevre Bakanlığı kurulmuş. Yüksek Çevre Kurulu, Özel Çevre Koruma Kurumu, Çevre İl Müdürlüğü, Mahalli Çevre Kurulu gibi kurumlar Bakanlığa bağlı kuruluşlar organlar olarak tanımlanmıştır. 2003 yılında ise kamu yönetiminde yeniden yapılanma ya da "devlette reform" sürecinin bir sonucu olarak, birleşik bakanlık modeline geçilmiş ve Çevre ve Orman Bakanlığı Kurulmuştur.

Bir bütün çerçevesinde planlama sistemi içinde incelenmesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır. İnsanın çevreyle olan ilişkilerini ussal bir denge içinde sürdürülebilmesine uygun bir toplum yapısına, toplumsal ve ekonomik kalkınmayla ulaşılabileceği fikri savunulmaktadır. Bu nedendir ki sanayileşmeye ve kalkınmaya zarar verebilecek çevre politikalarının benimsenemeyeceği ve planlama kararları ile uygulayıcı bakanlıklar arasında eşgüdüm sağlayacak bir merkezi kuruluşun Önemi üzerinde durulmuştur. DPT koordinatörlüğünde yapılacak çalışmaların eşgüdümü sağlamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. Planda yapılması öngörülen yatırımların yaratacağı kirliliğin önceden hesaplanması ve önlemlerin alınmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu durum planın önleyici çevre politikaları, içerdiğinin anlaşılması için önemlidir. Ankara da hava kirliliğinin önlenmesi, tarım ilaçları ve su kirliliği konularında önlem alınmasının gereği, halkın eğitilmesinin önemi, çevre sorunları envanteri üzerinde çalışılması ve ülke dışında oluşan gelişmelerin takip edilmesi üçüncü beş yıllık kalkınma planı içeriğinde yer almaktadır.

2.5. Yerel Yönetimlerin Çevre Politikaları

Yerel yönetimler, belde sakinlerinin, yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamak ve sorunlarını çözmek üzere, karar organları yine o yerdeki seçmeler tarafından belirlenen, idari ve mali özerkliğe sahip olan kamu tüzel kişileridir. 1982 anayasasında mahalli idare çeşitleri, il özel idaresi, belediye ve köy olarak sıralanmakta, büyük şehir belediyesi bunların arasında yer almamaktadır. Anayasamızın, Yerel Yönetimlerle ilgili 127. Maddesinde, kanun ile büyük yerleşim yerleri için ayrı yönetim şekilleri getirilebileceği kararlaştırılmıştır. Bu perspektifle bakıldığında Büyükşehirler dolaylı olarak anayasamızda yer almaktadırlar.

Yerel yönetimlere ilişkin tanımdan da anlaşıldığı gibi yerel yönetimlerin temel kuruluş amaçlarından biri de yerel halkın yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamak ve sorunlarını çözmektir. Burada dikkat çekmemiz gereken bir konu subsidiarite veya hizmette halka yakınlık ilkesidir. Bu prensip, ülkemizde göz ardı edilmiş olsa da, 1988 yılında Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartını imzalayarak bu hukuk alanına girmiştir. Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının maddesi; “Kamu sorumlulukları genel de ve tercihen yerel halka en yakın makamlar tarafından kullanılacaktır. Yetkinin başka makama devredilmesi de, görevin kapsam ve niteliği ile sorumluluk ve ekonomi gerekleri göz önünde bulundurulmalıdır. Hizmet vatandaşa en yakın olan mercilere bırakılacak ve ciddi gerçekler söz konusu olmadığı sürece bu yetkilere herhangi bir müdahale olmayacaktır. İfade edildiği üzere subsidiarite yerel sorunlar karşısında sorunun kaynağına en yakın makamlar olarak yerel yönetimleri belirtmektedir. Yeni yerel yönetim yasalarında bu ilkelerin izlerini görmek mümkündür. Bu bağlamda çevre sorunları konusunda yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. (Tekeli, 2011, s: 154)

Küreselde ve bölgeselde olanın yereli, yerelde olanın küreseli etkilediği günümüzde yerel yönetimlerin neyi yönettiğinin yeniden tanımlanması ve geleneksel olanın sorgulanması önem arz etmektedir. Geleneksel anlamda, yerel yönetimler, belirli bir politik mekânsal bölümlenme içindeki sosyal sistemleri ve bu sosyal sistemlerin oluşturduğu fiziksel çevreyi yönetirler. Ancak pratiğe bakıldığında ise, alınan her türlü kararın yaptığı etki bakımından yerel yöneticilerin bir kentten ziyade kentsel ekosistemi, bir kırsal alandan öte kırsal ekosistemi yönettikleri açık bir şekilde görülür. Bir çok durumda bir yerel yönetimin almış olduğu bir kararın veya yaptığı bir seçimin başka bir yerel yönetimin sınırları içinde kalan bir ekosistemi etkilediği görülebilmektedir. Böyle bir durumda bir yerel yönetimin fiziksel sınırları verilmiş belli bir alanı yönettiğini söylemek gerçeği yansıtmayacaktır.

Alınan kararların bu kararları alanların yetkili oldukları sınırları aşması ve yetkili olmadıkları alanları etkilemesi söz konusu olduğuna göre yerel yönetimlere bu konularda yol gösterici temel politikaların belirlenmesi ortak bir hedefe yönelmede büyük kolaylık sağlayacaktır.

Geleneksel anlayışta insani çevre yönlendirici olmuş, doğal çevre devreye girememiştir. Böyle bilimsellikten uzak bir yaklaşım ile yapılan yatırımlar bugün yaşanmakta olan çevre sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Bugün geleneksel anlayış geçerliliğini yitirmiştir. Artık kentlere sadece enerji arzının nereden temin edileceği değil aynı zamanda bunların nasıl kullanılacağı, nasıl geliştirileceği ve bu süreçte ortaya çıkan atıkların nasıl yönetileceği gibi sorunların birlikte düşünülmesi ve yanıtlanması bir zorunluluk halini almıştır. Yani, içinde bulunulan fiziksel ortamın dikkate alınması, iklimin, doğal çevrenin kendini organize ettiği ve yenilediği biyokimyasal süreçlerin hesaba katılması ve kullanılan materyallerin doğal çevre üzerindeki etkilerinin düşünülmesi gereklidir. Yaşanan deneyimler göstermiştir ki, kentsel ekosistemde var olan diğer yaşam biçimleri ve döngüleri hesaba katmayan kararlar sistemi nihayetinde tehdit ve maliyetleri çıktı olarak üretmektedir.

Merkezi yönetimin çevre konusunda takip ettiği politikalar konusunda yaşanan sıkıntılar yerel yönetimlerin çevre politikasına da yansımaktadır. Yakın zamanlara kadar onarımcı politikalar benimsenmiş, çevre konusunda bir takım sorunlar ortaya çıktıktan ve çevre zarar gördükten sonra sorun çözümü yolu daha fazla uygulanmıştır. 2004 ve 2005 yıllarında çıkarılan 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı il Özel İdaresi Kanunu ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu incelendiğinde bu anlayışın yerini önleyici politikalara bırakmaya başladığı, önleyici politikaların istenmeye başladığı görünmektedir. Önleyici politikalar AB politikalarına da uygun düşmektedir.

2.6.İstanbul'da Uygulanan Çevre Politikası

Devletin çevre politikalarındaki en belirgin amacı; küreselleşme politikaları doğrultusunda sermayenin yatırım yapmasını kolaylaştırarak, cazibe merkezleri yaratılması ve yatırım yapılacak alanların buna uygun düzenlenmesidir

Küreselleşme politikalarıyla birlikte, hızla büyüyen kentlerde yaşayan insanların her türlü ihtiyacının yine o kentin kendi kaynaklarıyla giderme oranları gitgide düşme eğilimi göstermiş ve bir kentin diğerleri aleyhine aşırı büyümesi, diğer kentlerin tüm kaynaklarının buraya yönlendirilmesi, aşırı büyüyen kentlerde olması istenmeyen sektörlerin çevre illere

kaydırılması ve buradaki yaşamsal dengelerin de bozularak geri dönüşsüz doğa tahribatlarına yol açmıştır.

Yarışmacı kent, küresel kent, dünya kenti, mega kent gibi sıfatlarla nitelenen İstanbul'a, bu sınıflara uygun projeler dayatılmakta ve yeniden yapılandırılmak istenmekte, çevre kentlerin de bu amaca dönük yapılandırılması amaçlanmaktadır. (Berkes, 2013, s: 88)

Hâlihazırda İstanbul'da uygulanmaya çalışılan kentsel dönüşüm proje sayısı 60'ı geçmiştir ve bu projelerle; İstanbul'un finans, turizm, konut, ticaret merkezi olması sağlanmaya çalışılmakta, bunun dışındaki işlevler ve özellikle de tehlikeli sanayi üretimi tasfiye edilerek çevre illere kaydırılmak istenmektedir.

Su kaynakları, ormanlar, madenler yapılan yeni düzenlemelerle sermayenin kullanımına açılmaktadır. Bu süreç, suyumuzun, toprağımızın, tarım alanlarımızın, ormanımızın yok edildiği ve kirletildiği bir süreçtir. Bu süreç, gelecekte bize yaşanmaz bir kent ve çevre olarak geri dönecektir. Sermayenin çıkarları için talan edilmesine göz yumulan bu alanlar sadece insanın değil tüm canlıların ortak yaşam alanlarıdır ve geri dönüşsüz bir biçimde elimizden alınmaktadır.

İstanbul Metropolen Planı tüm bu alanların sermayenin kullanımına açılması için, plan hazırlama yetkisi bile olmayan İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulan BİMTAŞ tarafından hazırlanmış hukuksuz bir plandır

Özellikle İstanbul'da çevreyi, su kaynaklarını, ormanları talan eden pek çok uygulama bu planın uygulamaya konmasından önce başlatılmış ve planlanmıştır ve bu plan ise yapılan uygulamaların kılıfı olarak hazırlanmıştır

Bu plan; kentin korunması gereken doğal kaynaklarını, sanayiye, yerleşime, turizme açmaktadır. Bu planla içme suyu havzaları koruma bantları kaldırılmış, bu suların kirletilmesine izin verilmiştir

Kent halkına sağlık açısından zararlı pek çok kimyasal bulunan sular, içme suyu olarak kullanılmıştır. Halkın sağlıklı içme suyu elinden alınmıştır

Pek çok içme suyu kaynağı şirketlere satılmış, su özelleştirilmiştir. İstanbul Metropolen Planı kentin tarım ve sulama arazilerini; turizm, lojistik, sanayi gibi faaliyetler için açmakta ve yüzde 28'i tarım arazisi olan İstanbul'daki tüm tarım arazilerinin talanına izin vermektedir

Orman arazilerinde yapılaşmaya izin veren bu plan, kentin akciğeri olan yağmuru çeken ormanlarının yok olmasına neden olacaktır. Bu süreç yakın gelecekte, hızlı yapılaşma ile de birleştiğinde iklim değişikliklerine, su havzalarının yok olmasına ve kentin yaşanmaz hale gelmesine neden olacaktır

Planda sürdürülebilir kalkınma adıyla sunulan pek çok proje doğanın, bölgede yaşayanların, o bölgelerde yaşayan emekçilerin kalkınmasını değil, sermayenin kalkınmasını öngörmektedir

İstanbul Metropolitan Planı, sanayiye İstanbul'dan çevre kentlere taşımayı öngörmekte ve bunun adımları atılmaktadır. Ancak sanayinin çevre kentlere kayması bu kentlerin kalkınmasını, istihdam olanaklarının artmasını sağlamadığı gibi, bu kentlerde doğanın, su kaynaklarının, ormanların kirlenmesine ve yok olmasına neden olmaktadır

Özellikle 1. sınıf tarım alanlarına sahip Trakya'nın, 2005 yılında hazırlanmış Trakya çevre düzeni planı hükümetçe onaylanmasına rağmen; Marmara Bölgesi'ne ilişkin alınan kararlar doğrultusunda yeniden çevre düzeni planı yapılması yönünde bölgedeki tüm illere baskı yapılmaktadır

Hazırlanması istenen yeni çevre düzeni planları ise tarım ve su alanlarının yok olması sonucunu doğuracaktır. İstanbul merkeze alınarak yapılmaya çalışılan bu planlar çevre kentlerin sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaç ve olanaklarıyla doğal kaynakların korunmasını dikkate almamaktadır

3.Çevre Sorunları Ve Politikaları

Dünyanın geleceğinin hem gelişmiş, hem de gelişmekte olan ülkeler açısından kentlerde yattığını söylemek bir gerçeğin kabulü, dolayısıyla da onunla ilgili alanlara da doğru yaklaşımın ilk adımı olacaktır.

Son iki yüzyıl içinde süregelen “kentleşme devrimi” olarak nitelenebilecek hızlı bir oluşum, tüm dünya ülkelerini etkilemektedir. Bu oluşumun insanlığın gelişimi sürecindeki özgün yönü, insan nüfuslarının geleneksel kırsal ekonomilerden büyük bir hızla kentsel yerleşim kalıplarına geçebilmeleri, bu koşullara kendilerini, ya da koşulları kendilerine uyarlayabilmeleri olmuştur. (Kışlalıoğlu, 1995, s: 98)

1800'lerden bu yana süregelen kentleşme devrimine bugün, kentsel yerleşimlerde bulunan nüfus oranının yüzde beşlerden ellilere gelmesi olgusu getirmiştir. Kentleşmenin bu hızlı yükselişi, onun sunmakta olduğu, ekonomik ve sosyal kazanımlar, teknolojik ve entelektüel gelişme, büyüyen nüfusların yaratabileceği kültürel ve sosyal yaratıcılık gibi olanaklara karşın, bunların hak ettiği ilgi ve yanıtları, mevcut kurumlardan, yönetimlerden ve hatta kent sakinlerinden almakta pek başarılı olamamıştır. (Toksöz, 2009)

Bu durum da, sonuç olarak, anlamlı ve uyumlu bir kentsel alanlara yeterince aktarılamaması olgusunu getirmiştir. Aynı zaman da, kentsel alanlarda süregelen faaliyetlerin kendi sistemlerini göz ardı eden uygulamaları da bugün toplumun ve yönetimlerin gündemlerine yoksulluk, eşitsizlik, doğal kaynakların etkin ve verimli kullanılmaması, büyük miktarda atık üretimi ve doğaya boşaltımı ile insan ve diğer canlı yerleşimlerine yönelik tahribatlar sonucu ekolojik dengenin bozulması gibi, hem küresel ekosistemi, hem de sanayinin gelişmesini tehdit eden sorunları getirmiş bulunmaktadır.

Kentsel sistemlerin koşulları kendi dışındaki sistemlerin koşullarından etkilendikleri gibi, benzer biçimde kendileri de yakın, hatta bazı özgül durumlarda uzak çevrelerinin koşullarını büyük ölçüde belirlemektedir.

Kentsel sistemlerin örgütlenme ve yönetim biçimlerinin, küresel iklimin ısınması, ozon tabakasının incilmesi, küresel ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi göstergelerle olan yakın ilgisinin anlaşılmasıyla birlikte, bugün artık kentler, ulusal ve uluslararası alanda, çabaların yoğunlaşması gereken asıl birimler olarak kabul görmektedir. Kentsel sistemler yapıları itibariyle sorunların çözülmesine kolaylık sağlayan birtakım öğeleri içlerinde barındırmaktadır. Bu öğeleri, kentsel sistemlerdeki yoğunluk, karmaşık yapı ve yakınlık olarak nitelemek mümkündür. (Toksöz, 2009)

Kentsel yerleşimlerde konutların yoğun bir biçimde belirli alanlarda yer alması, bir yandan doğal sistemlerin nispeten rahat bırakılması anlamına gelirken, öte yandan da kentsel hizmetlerin götürülmesini kolaylaştırıcı bir yapıyı sunmuş olur. Bu tür yoğun yerleşmelerde atıkların toplanması ya da ulaşım ağının kurulması çok daha etkin ve verimli bir biçimde başarılabilir. Kentlerin karmaşık yapısı, görevlerin ve işbirliği alanlarının belirlenmesi, ve bu ortamda süregelen yarışma, örneğin çok daha özgün bir atık tasfiyesi ve ıslahı çözümünü getirebilir, ya da kompleks- birkaç kullanım yöntemi geliştirmesini sağlayabilir, ileri teknoloji uygulanabilmesine olanak verebilir. Kentsel yapılardaki çok çeşitli uzmanlık alanları, değişik

gereksinimler ve olanaklar, kaynak kullanımında çok özgün kombinasyonlar, çözümler yaratmak şansını da vermektedir. (TOKİ, Çevre ve Yerel Yönetim s:9)

Kentsel sistemlerdeki birimlerin birbirine yakınlığı insanlara ulaşmada, bilgi akışında, eğitim, iletişim ve işbirliği gibi alanlarda, diğer yerleşim biçimlerine göre büyük avantajlar sağlanmaktadır. Bu nedenle de kentlerin yönetiminde, alternatif fikirlerin üretilmesi, kent sahipliğinin geliştirilmesi, katılım, yönlendirme, denetim mekanizmalarının işletilmesi gibi süreçler daha kolaylıkla mümkün olabilmektedir.

Sundukları ekonomik, kültürel, entelektüel tüm olanaklar ve yukarıda sözü edilen kolaylıklara karşın, belirli kentsel alanlar bilinçsiz ve hatalı yönetimler, kullanımlar sonucu artık tüm öğelerine zarar veren mekanizmalar durumuna gelmişlerdir. Bu nedenle de, kentsel sistemlere bakışımızı yeniden sorgulamadıkça, ekosistemleri yöneten ilkelere habersiz kaldıkça, atacağımız birbirinden kopuk adımlar bütünü tahrip edecek, kentlerin yaşaması için gerekli yaşam kaynakları, kentlerin eliyle, belki bugüne kadar oldukça yavaş, ama bundan böyle büyük bir hızla yok edilmiş olacaktırlar. (Toksöz, 2009)

3.1. Su Kirliliği

Su kaynaklarının kirlenmesinde katı atıklar; yetersiz kanalizasyonlar; yanlış çöp imhaları ve sellerle taşınan zirai maddeler (gübre, böcek ilaçları, vb.) başlıca kaynakları oluştururlar.

Yukarıda sayılan yollarla su kaynaklarına giren maddeler içindeki “organik atıklar”, parçalanabilmeleri için oksijene gereksinim duyduklarından, sudaki oksijen miktarının absorbe edebileceğinden fazla miktarlarda suya karıştıklarında, suyun içindeki canlılar için yaşamsal olan oksijeni sürekli azaltmaktadırlar. (Toksöz, 2009)

Bu durum da, birçok körfez ve akarsularımızda yaşamakta olduğumuz balık ve su bitkilerinin sayısında giderek artan azalma ve sularda oluşan bulanıklık ve istenmeyen kokular olaylarını yaratmaktadır. Daha ileri aşamalarda ise su kaynaklarının ölümü kaçınılmaz olmaktadır. Organik kirlilikler sulara genellikle lağım sularından, tarımsal ürünler üreten sanayilerden ve sellerle taşınma sonucu karışmaktadırlar.

Farklı sebeplerle taşınan bir başka ciddi kirlilik faktörü de organik olmayan atıklardır. Organik olmayan kirlilik genellikle endüstriler tarafından yaratılan ve yetersiz veya fabrikanın sahip olmadığı arıtma sistemi sonucunda derelere, nehirlere karışır. Bunlar çoğunlukla ağır

metal denilen kadmiyum, kurşun, cıvadır. Organik olmayan kirlilikler yeteri seviyede seyreltik olmadıkları durumda sudaki yaşamın son bulmasına sebep olurlar. Balık ve diğer deniz canlılarının bedenlerinde bulunarak insan sağlığını da tehdit ederler.

Son olarak, suyun “patojenler” (hastalıklara neden olan bakteri, virüs ve kurtçuklar) tarafından kirlenmesinden söz etmek mümkündür. Lağım sularının şu ya da bu şekilde temiz su kaynaklarına karışması sonucu insan vücuduna taşınan bu patojenler tifo, sarılık, dizanteri, ishal ve kolera gibi çeşitli hastalıklara yol açabilmektedir. Ülkemizde ekonomik göstergelerimizle bağdaşmayacak kadar yüksek olan bebek ve çocuk ölümlerinin başlıca nedeninin ishal olduğu göz önüne alındığında, konunun önemi daha da belirginleşmektedir.

Yalnızca su kirliliği değil, aynı zamanda “yetersiz su dağıtımı” da çeşitli sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Kentlerin boyutlarını gün geçtikçe genişleten altyapısız yerleşmeler buralarda yaşayan insanlar için çeşitli tehditler içermektedir. Suyun en pahalı ve düşük kalitede elde edilebildiği yerler buralar olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü’nün bulgularına göre kentlerin çevresinde oluşturulan plansız yerleşmelerde doğan bir bebek beş yaşına kadar, kentin diğer kesimlerin de doğan bebeklere göre 40-50 kez daha fazla ölüm riskine maruzdur. Ulaşılabilen su miktarı ve kalitesinin bu riskin içindeki payı büyüktür.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan bir çalışma yeterli düzeyde iyi kalite su sağlanmasının toplumdaki ishal vakalarını %37 oranında azaltacağını, ishal sonucu oluşan ölümlerde ise daha yüksek bir düşüşe neden olacağını ortaya koymuştur.

3.2. Hava Kirliliği

Solunan havanın kalitesi çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan büyük önem taşır. Havanın kalitesini etkileyen faktörler çeşitli kaynaklardan doğmaktadır. Bu kaynakların başında sanayi, ısınma ve elektrik üretiminde kullanılan yakıtlar, katı atık tasfiye süreçleri ve trafik gelmektedir. Havadaki kirleticilerin etkisi kentlerin coğrafi konumlarından geniş ölçüde etkilenmekle beraber, İstanbul örneğinde olduğu gibi, kentin coğrafi konumu ne kadar elverişli olursa olsun, kapasitesinin çok üstünde bırakılan kirleticiler için, bir kentin yapabileceği pek bir şey kalmamaktadır. (Toksöz, 2009)

Hava kirliliğinin yoğun olduğu kentsel alanlarda, yaygın solunum yolu hastalıklarına tanık olunmaktadır. Ayrıca sanayinin yoğun bir şekilde yerleştiği alanlardaki nüfuslarda kronik

bronşit, verem, cilt alerjileri ve göz rahatsızlıkları vakalarının diğer alanlara göre daha sıklıkla görülmesi hava kirliliğinin insan sağlığı üzerindeki etkisini kanıtlamaktadır. Örneğin Çin’de kentsel alanlardaki akciğer kanseri sıklığı tüm ülke ortalamasının yedi kına bulunmuş ve bu farkın ana nedeni olarak hava kirliliği gösterilmiştir.

Yukarıda sözü edilen olgu, sanayi faaliyetlerinin varoluşlarının doğal bir sonucu değil, ancak konumlarının, seçilen teknolojilerinin, kullandıkları yakıtların ya da sahip oldukları ya da hiç sahip olmadıkları arıtma tesislerinin doğal bir sonucu olmaktadır. Dolayısıyla, kirliliğin oluşması ya da oluşmaması ya da niceliği ve niteliği, yapılan tercihlere, kullanılan teknolojilere ve öncelikler sıralamasına göre değişmektedir.

Yalnızca trafik olayını bile ele aldığımızda görülen odur ki, kişi başına bizim ülkemizden çok daha fazla otomobil düşen batı ülkelerinde trafikten kaynaklanan hava kirliliği çok daha azdır. O zaman neden olarak otomobilin kendisinin varlığından çok, kullanılan otomobillerin yakıtı yakabilme kapasiteleri, yaşları, kullanılan yakıtın özellikleri göz önüne alınmalıdır. Gelişmiş ülkelerde hava sağlığı için bazı yakıtlar devlet tarafından sübvansede edilirken, ülkemizde maalesef bu konu pek fazla ciddiye alınmamaktadır. Yaygın ve etkin bir toplu taşımacılık tüm iyi niyetli gelişmelere karşı henüz oturtulamamıştır.

Ayrıca birçok kentsel yerleşim biriminde kapalı yerlerdeki (konut, işyerleri vb.) hava kirliliğinin, trafik, ısınmada kullanılan yakıtların özellikleri ve ayrıca yoğun bir biçimde atağa kalkmış inşaat faaliyetlerinden kaynaklanarak havaya karışan partikül maddeler sonucu, tehdit edici boyutta olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Havanın kirli olması, insan sağlığını tehdit edici öğelerdendir. Bozulan İnsan sağlığı kişilerin aynı zamanda psikolojilerini de etkileyip, sosyal ve ekonomik durumlarını da ters yüz ediyor. Etkilenen psikolojiler, verimliliği düşürerek ülke ekonomisini de dolaylı olarak etkiler. Bunun dışında, örneğin asit yağmuru şeklinde, binaları, tarihi yapıları ve yeşil alanları tahrip ederek insanlara yeni maliyetler getirir.

Bütün bu alanlarda yerel yönetimler, çeşitli araç ve politikalarla çok etkin rol oynayabilecek ve eğilimleri yönlendirebilecek konumdadırlar.

3.3.Başlıca Hava Kirleticiler

Karbon monoksit: Organik yakıtların yetersiz yanmaya uğraması sonucu havaya karışır ve kanın oksijen taşıma kapasitesini azaltır. Yüksek miktarlarda doğrudan ölüme yol açar. Genellikle baş ağrısı, yorgunluk duygusu vermesinin yanı sıra, mevcut solunum yolu ve kalp rahatsızlıklarına da olumsuz etki yapar. En önemli kaynağı motorlu araç egzozlarıdır. (Toksöz, 2009)

Hidrokarbonlar: Genellikle motorlu araçlarda yetersiz yanmış yakıtların oluşturduğu, ya da sanayi çözücülerinin buharlaşması ve yakıt serpintileri sonucu ortaya çıkabilen hidrojen ve karbondan meydana gelen bir grup kimyasal bileşiklerdir. Bazılarının solunum yolu rahatsızlıklarına yol açtığı, bir kısmının ise kanser sebebi olduğu bilinmektedir. Ayrıca fotokimyasal duman oluşumuna katkıda bulunarak canlıları etkilerler.

Azot Oksitler: Motorlu araçlarda yüksek derecede yanan yakıtlar, enerji santralleri ve sanayiden kaynaklanırlar ve solunum ve kalp hastalıklarını olumsuz etkilemenin yanı sıra, yağmur suları ile birleşerek asit yağmuru meydana getirirler.

Sülfür Oksitler: Sülfür taşıyan kömür ve sıvı yakıtlarının yanması sonucu oluşup azot oksitleri benzeri etkide bulunurlar.

Askıda Katı Madde: Duman, toz, kurum gibi havada asılı kalan maddeciklerdir. Büyüklük ve bileşimlerine bağlı olarak insanlarda kanserden güneş ışınlarını tutmaya kadar çeşitli etkileri vardır.

Fotokimyasal Duman: Güneş ışınları hidrokarbonlar ve azot oksitleri ile tepkimeye girerek azotun da içinde olduğu çeşitli kimyasal maddeler oluştururlar. Bu maddeler yukarıda sözü edilen tüm sağlık sorunlarına neden oldukları gibi, her tür bitki örtüsünün yok olmasına ve ayrıca atmosferik görüşün azalmasına neden olurlar.

3.4. Katı Atıklar

Sıvı atıklara su kirliliği bölümünde değinmiştik, tekrardan kaçınmak kaygısıyla burada genel olarak katı atıklarla ilgili sorunları gözden geçirmekte yarar görüyoruz. Evsel ve endüstriyel katı atıklar farklı sorunlar ortaya koymaktadır. Evsel katı atıklar kentlerdeki üretim ve tüketim normları değiştikçe hem nitelik, hem de nicelik açısından değişme göstermektedirler. (Toksöz, 2009)

Genelde evsel atık miktarında hızla artış olduğu ve kimyasal ve toksin maddelerin bu miktar içindeki payının da giderek arttığı kabul edilmektedir. Yine daha önceki bölümde değindiğimiz düzensiz kentleşme, çöp araçlarının, kendiliğinden olmuş cadde ve sokaklara girip, atıkları toplanmasını çok zor ve pahalı bir hale getirmektedir. Çoğu zaman da yerel yöneticiler, giderek büyüyen kentin her köşesine gönderilecek araçtan yoksundurlar ve önceliği kentin daha çok görünen yüzüne vermek durumundadırlar.

Sonuçta hem insan sağlığı açısından, hem de doğal kaynaklar açısından çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır. Açıkta yığılan çöpler çevre halkı ve özellikle çocuklar için hastalık tehdidi oluştururken, bu çöplerden sızan sular ya da yağmur sularıyla taşınan kirlilikler akarsularda, yeraltı su kaynaklarında ve toprakta olumsuz etkiler yapabilmektedir.

Aynı döngü, toplanamayan ve uygun bir şekilde imha edilemeyen endüstriyel katı atıklar için de geçerlidir. Daha da ötesi, bu tip atıklar kimyasal madde açısından daha da zengin olacaklarından bu durum, su ve toprak kaynakları açısından daha çok endişe vericidir.

Katı atıklar yalnızca toplanma değil, ayrıca imha ve ıslah süreçleri bakımından da bir takım sorunlar sergilemektedirler. Kentsel alanlarda çöpler, genel olarak, belirlenmiş bazı alanlarda toplanmaktadır. Bu durum, bu alanları kullanılamaz hale getirdiği gibi, rüzgâr ve su hareketlerine bağlı olarak çevre alanları da tehdit etmektedir. Yine, çeşitli yollarla akarsu ve yeraltı su kaynaklarına karışarak çevreyi etkilemektedir.

Arada bir uygulanan açıkta yakma işlemlerinin ise emisyonların riskleri belirli olmadığı için daha sağlıklı bir yol olduğunu söylemek zordur. Görülen odur ki, çöp sorunu, çöpü üreten insanların bu konuda bilinçlendirilmesi ve bir ölçüde örgütlenmesi olmadan çözülecek bir sorun olmanın ötesindedir. Çöp miktarının azaltılması, geri kazanım süreçlerinin etkin biçimde işlemesi, ancak yöre halkının bilinçli katılımı ile olasıdır, dolayısıyla bu konuda özendirici önlemler ve diğer yöntemlerin uygulamaya konması gerekmektedir.

Daha önceki yıllarda bir tür esnaf kurumu ile sürdürülen geri kazanımı olası atıkların toplama işlemi- evlerden şişe cam gibi maddelerin satın alınması – bugün yerini çoğunluğu çocuk ve kadın, yoksul insanların çöp sahalarında geleceklerini aramalarına dönüşmüştür. Çevre sorunları konusunda son zamanlarda çıkan bazı Batılı yayınlarda bu tür geri kazanım yollarının yerel yöneticilerce özendirilmesi gerektiği sıkça vurgulanmaktaysa da, bu önerileri yerel yönetimin önceliğinin, belde insanının sağlığı ve onurlu yaşamasının olması gerektiği inancıyla bağdaştırmak çok zordur. Günümüzde kent yöneticileri sorunların çözümünde

geleneksel ve çağdaş, çok daha insani, katılımcı, demokratik seçeneklere sahiptir. Atık sorunları içinde yerel yöneticileri yakından ilgilendiren ve özellikle son yıllarda gündeme gelen bir konu da tehlikeli ve zehirli atıkların – sıvı, katı – toplanması, taşınması ve imhası konularıdır.

Tehlikeli ve zehirli atıkların bir kısmı, kimya sanayinde kullanılan çözücüler gibi, tutuşabilir maddelerdir, dolayısıyla buldukları yerlerde yangın tehlikesi oluştururlar. Bazıları ise patlayıcı özellik taşırlar ya da su ya da başka kimyasallarla temas ettiklerinde zehirli gaz meydana getirirler. Daha başkaları ise canlılarda hastalık oluşturan ajanları (bakteri, virüs, parazit kistleri, vb.) taşırlar, siyanür arsenik ve birçok ağır metal gibi diğerleri ise kendileri öldürücü zehirlendir.

Son olarak, bir kısım atıklar da kanser yapıcı özellikleri kanıtlanmış maddelerdir. Bu tür atıkların gerektiği şekilde toplanamaması ve uygun yerlerde saklanamamasının yaratacağı tehlikelere daha önceki bölümlerde değinmiştik. Ancak burada tehlikeli ve zehirli atıkların taşınması sürecinde doğabilecek tehlikeleri vurgulamakta yarar var:

1990 yılının Eylül ayında Bangkok'ta sıvı petrol gazı taşıyan bir kamyonun ana yollardan birinde devrilmesiyle oluşan patlama ve yangında 90 kişinin ölümü ve birçoğunun yaralanması halen hatırlardadır. Ülkemizde de bu tür taşımacılığa sınırlar koyan, kontroller getiren düzenlemeleri uygulayacak kurumsal kapasite ve teknik uzmanlıktan yoksundur.

Türkiye'de tehlikeli ve zehirli atıklar yalnızca ülke içinde üretilenlerle sınırlı kalmamaktadır. Bu tür atıkları saklayacak yer sıkıntısı çeken ve ağır kontroller altında bunalan Batılı sanayiler, alternatif yol olarak atıklarını üçüncü dünya ülkelerine ihraç etme eğilimine girmişlerdir. Ülkemiz de bu eğilimden payını, en azından bilindiği kadarıyla, Karadeniz'e boşaltılan zehirli atık yüklü bidonlar örneği ile almaktadır. Genel düzenleme ve yasalar merkezi yönetimlerce konulsa da, yerel çevrenin kontrolü ve kalitesi büyük ölçüde yerel yöneticilerin bu konudaki hassasiyetlerine, tercihlerine ve çabalarına göre belirlenecektir.

3.5. Gürültü Kirliliği

Gürültü kirliliği, kentsel çevre sorunları arasında en son dikkati çekmiş, ancak önemi giderek daha çok vurgulanmaya başlamış olan bir alandır. Uzun zaman belirli bir şiddetin üstünde gürültüye maruz kalmanın, duyma hassasiyetini önemli ölçüde azaltmanın yanında, birçok

diğer ciddi sağlık ve evre sorunlarına yol açtığı düşünülmektedir. Başlıca kentsel gürültü kaynakları olarak havaalanları, sanayi faaliyetleri, inşaat faaliyetleri ve trafik sayılabilir. OECD rakamlarına göre ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, genel olarak yüzde 5 le 30 arasındaki bir nüfus sadece trafik açısından izin verilebilir sınır olan 65 dB (A) (desibel A)'yı geçen bir gürültüye maruz kalmaktadır. Ülkemizin de dâhil olduğu OECD lkelerinde bu oranlar toplam 110 milyon kişinin duyma kaybı ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de özellikle büyük kentlerimizde, sanayi bölgelerimizde, yapılaşmanın büyük bir hızla sürdüğü yörelerimizde, belde sakinlerinde duyma kayıplarından ruhsal bozukluklara kadar varabilen olumsuz etkilere neden olan bir gürültü kirliliği yaşanmaktadır. Kentlerimizin birçoğu, gürültüyü bir ölüye kadar tutabilecek olan yeşil kuşaktan ve ana trafik arterlerini izole edecek gürültü duvarlarından yoksundur. Gürültü kirliliğinin nlenmesine ilişkin hukuki düzenlemeler yasada mevcuttur. (Toksöz, 2009)

4. İstanbul'da Yeşil Alanı Azaltıcı Eylemler

evre'nin önem kazanmaya başladığı ilk zamanlardan bu güne ilgili sorun alanları bir lde değişmekle ve/ya ülkeden ülkeye değişiklikler göstermekle birlikte bazı alanlar politik, ekonomik, zaman ve mekâna, coğrafı farklılaşmalara karşın genel ve süregelen sorunlar olmaya devam etmektedir. Genel olarak kentsel alanlarda oluşan veya diğer alanlardan kaynaklanmakla birlikte, etkilerini kentsel alanlarda da devam ettiren evre sorunlarına bir göz attığımızda şunları örmek mümkündür:

- a) Yeşil alanların tahrip edilmesi
- b) Ekolojik DNA'nın bozulması
- c) Ormansızlaşma
- d) İklim değişikliği
- e) Toprak erozyonu
- f) Azalan tarımsal faaliyetler
- g) Kırdan kette g
- h) Alt yapı yetersizliği
- i) Su kaynaklarının yetersizliği
- j) Su kirliliği
- k) Denizlerin kirlenmesi
- l) Katı atıklar yönetim yetersizliği

- m) Hava kirliliği
- n) Zehirli atıklar
- o) Nükleer serpinti
- p) Kurşun kirliliği

Bütün bu başlıkları açmak bu tezin amacını aşmakta, ancak böyle bir kaba liste bile “ilişkiler sistemi” ve “müdahalelerin” nerede ve nasıl yapılmasına ilişkin ipuçları açısından da anlamlı olabilir. (Ersoy, 2008, s: 152)

Biz burada sözü geçen başlıklar içinden yerel yönetimlerin doğrudan müdahale alanları içinde olan ve kaynakta önleyebilecekleri bazı sorunlara biraz daha yakından bakmaya çalışacağız.

4.1. Kanal İstanbul Projesi

Kanal İstanbul projesi, yoğun olan Boğaz trafiğini azaltmak ve batı doğu arasındaki mesafeyi kısaltmak için düşünülmüş bir projedir. Hal bu ki bu projeye karşı çıkanlar siyasal söylemle olaya yaklaşmayı tamamen akademik, bilimsel olarak bu proje yeri ve coğrafyası olarak uygun olmayacağından hatta felaket olacağından bahsediyorlar. Nedir peki bu felaket olan şey?

Bunun şüphesiz ki tek bir nedenle açıklamak sığ kalacaktır. Çevresel olarak örneğin; Küçükçekmece bölgesini alırsak küçük bir geçiş yeri olan Küçükçekmece gölünde büyük gemilerin geçişi o bölgedeki yoğun nüfusu rahatsız edecek şehir merkezine yakın geçmesi gemilerin oradaki sakinlerin huzurunu kaçırdığı yaşanmaz bir hale getirecektir. İki; uzun zamandır orda ikamet eden dar gelirli nüfusu yerlerinden edip yapılacak lüks konutlara zenginleri yerleştirerek bir rant çıkarı sağlanacaktır. (Kent gündemleri, Haber.sol.org/ 2013)

Üç bence en önemlisi Karadeniz ve Marmara denizinin sularını birleştirip deniz canlılarının ölmelerine, türlerinin yok olmalarına ve canlılar için yaşanmaz hale gelmesine sebebiyet verecektir. İşte bu sebeple kanal İstanbul projesi İstanbul ve hatta Türkiye eko sistemi için bir felakettir deyip karşı çıkıyoruz.

Konusunda uzman Akademik kuruluşlar, Kanal İstanbul Projesinin iptal edilmesi gerektiğini söylüyor. Kanal İstanbul Projesiyle Marmara'nın yaşanmaz hale geleceği, ilk kazmayı

vurmak ile geri dönüşü olmayan bir yolun başlayacağından bahsediyorlar. Marmara'yı bir kez oksijensiz bırakırsanız o hep oksijensiz kalır diyorlar. Akademik kuruluşların bu çağrılarını ne kadar yanıltıcı olabilir ki?

İki farklı denizi birbirine entegre ederken bir de bu konularda bilimsel unvana sahip insanlara danışılması elzemdir. Lakin hiçbir uzmanın fikri alınmadan bu projelere imza atılarak adeta doğaya meydan okunuyor.

Projenin Karadeniz üzerinde de sarsıcı etkileri olacağını belirten uzmanlar "Karadeniz'e Akdeniz'den çıkacak su miktarının artması Karadeniz'in tuzlanmasını artırır, bu da Karadeniz'in ekolojik dengesini bozar" açıklamasını yaptılar.

Uzmanlar, Kanal İstanbul'un yapıldığı durumda, "bizden sonraki nesiller bizi affetmeyeceklerdir, yapanları hiç affetmeyeceklerdir" sözleriyle, projeye karşı her platformda seslerini yükselteceklerini söylediler. (Kent Gündemleri, Haber.sol.org/ 2013)

Türkiye'de ormanlar ekonomik güç uğruna kesiliyor; Türkiye'de yeşil alanlar çeşitli nedenlerle (inşaat, sanayi, enerji) tahrip ediliyor ya da yok ediliyor.

Var olmasına karşın Orman Kanunu bürokrasinin elinde yeni anlam kazanıyor ve asli olan görevi "kamu yararı, kamu menfaati" rantların lehine yorumlanıp, keyfi yatırımlar yapılıyor. Kesilen yok olan tahrip edilen ormanlar başka arazilere yeni ağaçlar dikilerek telafi edilmeye çalışılıyor. Yeni suni yapılan ormanlaşma kesilen ağacın tahrip edilen ormanın yerini almaz.

Tüm canlıların ortak yaşam kaynağı olan ormanlar çeşitli çılgın projelerle veya inşaat alanlarına armağan ediliyor ve tüm bunlar yasal bir zeminde yapılıyor. Orman kanunundaki kamu yararı daha çok endüstrilileşme ve kalkınma üzerine yorumlanıyor. Buda ormanların tahrip edilmesine müsebbip oluyor. (Kent Gündemleri, Haber.sol.org/ 2013)

Kamu yararı acaba yalnız kalkınma mı demektir, yoksa temel hak ve hürriyetlere sahip olup, kaliteli bir çevrede yaşama hakkımı demektir?

	Avrupa Yakası (m ³ /yıl)	Asya Yakası (m ³ /yıl)	Toplam (m ³ /yıl)	Şehir Nüfusu
1932	1.521.734	2.379.093	12.900.827	713.420
1952	40.185.906	4.501.094	44.687.000	1.043.000
1962	64.613.585	12.907.415	77.526.000	1.555.000
1972	102.283.450	18.379.550	120.609.000	2.545.000
1995	195.661.202	108.692.000	304.353.202	8.200.000
1999	299.200.000	40.000.000	339.200.000	10.000.000

Üçüncü köprü, üçüncü havalimanı kuzey ormanlarını tehdit ediyor. İstanbul'da beş bin otuz beş bin hektarlık alanın iki yüz kırk bini orman ve bu ormanların büyük bölümü şehrin kuzeyinde bulunuyor. İstanbul'un kalan bu son ormanlık bölümü de çılgın projelerle yıkıma başlanmış durumda. (Sol, Haber, Kent Gündemleri,2013)

Kanuni Sultan Süleyman devrinden bu zaman kanunla korunan Belgrad Ormanı yakın bir tarihte muhafaza ormanı statüsünden çıkarılıp dokuz farklı doğal parka dönüştürülerek orman alanı içindeki yapılaşma kanunen kolaylaştırıldı. Longoz Ormanı nükleer santral için feda edildi. İnsan eliyle doğal yaşam alanı, yaşanmaz alana dönüştürüldü. Doğal yaşam alanları da yasal statü olarak eğitim ve bilim dışında hiçbir yapıya izin verilmemektedir. Lakin milli parklara kamu yararı adı altında yapılaşmalara izin verilebilir.

Türkiye'nin her yerine nükleer santraller düşünülüyor. Tabi İstanbul'da bundan nasibini alacaktı, bunun için ormanlık alanlar belirleniyor ve tabi bunun için yasal izin olarak kamu yararı izni alınmıyor. Üçüncü köprüde bir ormanlık alan üzerine yapılıyor.

Ormanlar tüm yaşamımızdır, bir orman tahrip edip başka bir alana ağaç dikerek bu dengeyi sağlayamazsınız. .

Konusunda uzman Sivil Toplum Kuruluşları, su kıtlığı ve kirliliğini araştırmak için incelemeler yapmış ve üçüncü havalimanı için Çevre Etki Değerlendirme raporundaki olumsuzluklara rağmen inşaatı onay verildiğine dikkat çekmiştir. Üçüncü havalimanı projesi, terkos su havzasını yok edebilir. Üçüncü havalimanından vazgeçilmeli denilmiştir.

Ayrıca rapor, üçüncü havalimanının İstanbul'un en önemli su kaynağı Terkos'u ağır metal ile kirlenmiş bir göl haline getireceğinden bahsetmiş.

İstanbul'un içme ve kullanım suyuna artık zarar verilmesinden vazgeçilmeli, su kaynaklarına yakın yerlerden her türlü inşaat, yapılaşma projeleri iptal edilmelidir. Aksi takdirde insan ömrü kısa olacaktır.

Yavuz Sultan Selim köprüsü güzergâhında bulunan Kuzey Ormanlarının tahrip edilmesi kent için tehlike oluşturmaktadır. Hiçbir çılgın proje doğallıktan, ekolojik dengeden, su havzalarından değerli değildir. İstanbul'un kuzey ormanları su kaynağının önemli bir parçasıdır. Ormanların yok edilmesi su kaynaklarının da yok olacağı demektir. Su ise en önemli yaşam kaynağıdır. .(Kent Gündemleri, Haber.sol.org/ 2013)

Ayrıca uzmanlar hazırladıkları raporda İstanbul'un kaçak orman ortalamasının %27 olduğu %5'e indirilebileceğini vurgulamışlardır. Su tüketimindeki tasarruf kayıp-kaçak oranının düşürülmesi için uygundur denilmiştir. Gelişen teknolojinin de yardımıyla su kayıplarının tespiti ve şebekenin izlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınarak kayıp oranlarının %5'e düşürülmesi mümkündür denilmiştir.

Çevre mühendislerinin hazırladığı raporda, İstanbul için en önemli sorunun su sorunu olduğu ve ivedilikle bunun üzerine gidilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bunun için alınacak tedbirler; fabrikaların, yerleşim yerlerinin, çılgın projelerin su havzalarından uzakta tutulması, içme ve kullanma suyunun kalitesinin iyileştirilmesi ve korunması, arıtma tesislerinin en son teknolojiler ile yer değiştirilmesidir denilmiştir.

Yeşil alanlarının, su havzalarının ve doğal tabiat alanların, sermayeye teslim edilmemelidir. Ne gerekçeye olursa olsun hiçbir sebep-gerekçe doğal yaşam alanlarından ve kent yaşamı için gerekli olamaz. Kentin kuzey ormanları, su havzalarımız için vazgeçilmez olup ormanların yok edilmesi su kaynaklarımızın da yok edilmesi demektir ve su en önemli yaşam kaynağımızdır. Derele su kaynağı olarak ıslah edilmeli ve kullanıma açılmalıdır.

Su kaynakları korunmalı ve kaçak yapılaşma önlenmelidir. Havzalara yakın kısa mesafeli yapılar derhal yıkılmalıdır. Ayrıca yalnız havzalar değil onları besleyen kaynaklarda korunmalıdır. Üçüncü havalimanını yaparken uzman bir görüş olarak ÇED raporu çıkarılmış, raporda su kaynaklarının olumsuz etkileneceğinden bahsedilmiş lakin çözüm noktasında teknik açıklama yapılmamıştır. Uygun olmamasına rağmen ÇED olumlu görüşü verilerek su havzaları ve habitat yok olmaya mahkûm edilmiştir.

Üçüncü havalimanından kaynaklanan kirlilik su havzası açısından bakıldığında, Terkos gölü su kaynağımızdaki kirletici etkisi önemli olup bu kirliliğin önlenmesi mümkün olmayacaktır. Terkos ağır metal ile kirlenmiş bir göl olacaktır. Terkos'un İstanbul için öneminin farkına varılmalı ve yanı başındaki projelerden vazgeçilmelidir.

Terkos havzası önderliğinde, İstanbul'un tüm sulak alanlarının kirlilikten korunması ve ormanların yapılaşmaya açılması engellenmelidir. İş merkezleri, kolektif yaşam alanları için gri su uygulamalarının hayata geçirilebilmesine olanak tanıyan gerekli yasal yaptırımların geliştirilmesi sağlanmalıdır.

İstanbulunun İSKİ'ye güveni kalmamıştır. Halk İSKİ suyunu yalnız kullanma suyu olarak temin etmekte, içme suyu kapitalizmin eline geçmekte ve bir meta olarak gelişmektedir. İSKİ'nin bu kaosa bir son vererek kendisi tarafından dağıtılan suyu içme ve kullanma suyu olarak tanımlamalıdır. Tabi bunun için suyun temiz olması kaçınılmaz bir gerçektir.

İSKİ suyunun içilebilirliği bağımsız kuruluşlarca hergün, her hafta, her ay olarak analizi yapılmalı ve kamaoyu ile paylaşılması doğru bir yaklaşım olup vatandaşın güvenini kazanacaktır. Böylece İstanbul'un su da hat ettiği değere sahip olmuş olacaktır.

Değişen iklim şartlarıyla barajlardaki su seviyesinin düşmesi, su ile ilgili projeler üretmeye itmelidir. Şehri yönetenlerin, havaalanı, yol, köprü projelerini birincil ihtiyaç olarak görmemeli, suyu hayati önem olarak karşılıklarına alıp su ile ilgili projeler üretmelidirler. (Kent Gündemleri, Haber.sol.org/ 2013)

4.2. 3. Havaalanı Projesi

Atatürk Havaalanı şüphesiz değişen yolcu portföyü ile zamana karşı yetersiz kalıyordu ama bunun karşılığı havaalanını topyekûn ortan kaldırmak mı olmalı yoksa revize edip zamana uygun halemi getirmelidir. İstanbul'da düşünülen çılgın projelerin hem taraftarları hem de karşı olanları var; taraftarları ya bu projelerden menfaat sağlayanlar ya da tamamen safça ve temiz duygularla gönül bağı kurdukları siyasi liderlerine sonsuz güven duyanlar; karşı olanlarda iki kişilik ya karşı siyasi görüşten olup bende olmayan hiç olmasın mantığı ya da bence doğru olan bu taraf bu projenin etüt analizlerini yapıp yapılmamasının yapılmasından daha hayırlı olduğunu bilimsel tablolar ile ortaya koyanlar. Örnek Türk Mühendisleri Ve Mimar Odalar Birliği (TMMOB) bu kuruluşlardan biri.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) Çevre Mühendisleri Odası Başkanı Baran Bozoğlu, 3. havalimanı inşaatı nedeniyle 70 göletin denize karıştırıldığını ve 8 derenin kurutulduğunu iddia ederek, “2.5 milyon ağaç katledilmişken yağmur beklemek boşuna. Ciddi su krizi yaşanacak” uyarısında bulundu.

70 gölet etkilendi Konuya ilişkin açıklama yapan Bozoğlu, "3. havalimanı projesi 70 gölet ile 8 derenin yok edilmesine neden olacak. Bölgedeki sulak alanlar Trakya'ya, İstanbul'a hayat veren Terkos gibi önemli havzaları besliyor. Kuraklığın temel nedeni az yağmur yağması değil, yanlış yerde yanlış inşaatların, plansız ağaç kesimlerinin, zaten sınırlı olan yağmurların toprakla buluşmadan betonlar üzerinden akarak kanalizasyona, denize karışmasıdır. Ciddi bir su krizinin bizi beklediği su götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkacak" dedi.

Bozoğlu, "Terkos Gölü yakınındaki 70 göletin suyu denize boşaltılmaya başladı. Bilimden uzak, ÇED raporları ya hiç istenmeden ya da göz ardı edilerek, oldu bitiyile yürütülen 3. havalimanı ve 3. köprü gibi projeler sonunda İstanbul'u susuz kalmanın sınırına getirdi. Bundan sonra yağacak yağmurların barajları doldurmaya yine faydası olamayacak" diye konuştu.

Çok cüretkâr, çok üstten ve çok hesapsız Üçüncü havalimanından söz ediyorum. Hem İstanbul'un akciğerlerine kastediyor, hem devamında Kuzey ormanlarını, su havzalarını tehdit ediyor, Karadeniz'in, Marmara'nın florasına bile kastedecek bir dehşet. Çevresel felaket potansiyeli kadar kamusal kaynakları yağmalamanın da zirve yaptığı bir proje bu. (Sönmez, 2013,)

4.3. Yeşil Alanların Betonlaşması

Bugün İstanbul üzerine oynanan oyunlar, rant hesapları, küresel çevresel felakete yol açacak çılgınlıkları göze alacak boyutlara ulaşmıştır. O nedenle de, İstanbul kendi sonunun arifesindedir. İstanbul küresel sermaye hareketleriyle ütopyasızlaştırılan bir toplumun, kentin gerçekliğidir. Günümüzün ulaştığı bütün teknolojik olanakların, toplumsal sermaye ve birikimin, İstanbul'un doğal çevresini çılgınca yok etmek için nasıl seferber edildiğini görüyoruz. (Sağlam, Güli, s:18)

Kaynaklar Türkiye'nin geri kalanından esirgendikçe yalnızca Türkiye'nin geri kalanı kaybetmiyor; İstanbul, sermaye yoğunlaşmasının yarattığı talanın kurbanı oluyor. Kapitalizmin geldiği aşamada, birikim rejimini, toplumsal gereksinmenin ne olduğu dikkate

alınmaksızın kentsel rantlar için sürekli yapılı çevre üretilmesi niteliyor. Bunda inşaat sermayesi önemli roller üstleniyor; mekânları sürekli tüketerek, yıkıp yeniden yaparak birikim koşulları sürdürülmeye çalışılıyor.

Toplumun yaşayarak ürettiği mekanlar ve değerler sürekli yeni imgeler pazarlanarak tüketiliyor. Kentin sokakları, tarihsel merkezleri yerine, alışveriş merkezlerine geçiliyor. Bütün toplumsal kesimlerin konut mekanı olarak paylaştığı mahalle ortadan kalkıyor, toplumsal bölüme ve ayrışmanın ürünü olarak karşımıza varsıl kesimlerim güvenli, kentsel çevreden, yaşamdan, toplumdan koparılan kapalı ve kapılı yaşam çevreleri çıkıyor.

Kentin merkezlerinde, herkesin mülkiyetindeki alan üzerindeki kamusal ve merkezilik, özel mülkiyet üzerindeki alışveriş merkezlerine taşınıyor. İstanbul'da kentin merkezinde kamunun erişimini kısıtlayan, sizleri önce güvenlik görevlilerinin karşıladığı “rezidanslar” yükseliyor; kentlerde içine girilmesi, erişimi güç alanlar yaratılıyor. Toplumsal kopuş ve bölünme, toplumsal refahın zayıflaması, toplumda derinleşen eşitsizliklerin sonucu olarak güvenlik konusu özel sektörün yoğun ilgi alanını oluşturuyor.

Bölünen ve ayrıklaşan İstanbul kenti ciddi toplumsal yabancılaşma sorunu yaşıyor. Halkın en kamusal mekânları özelleştiriliyor. Haydarpaşa Garı gibi kentin en işlevsel noktasında, kentle ülkelerarası, ülkesel ve bölgesel bağlantıların kurulduğu kamusal bir mekân halkın elinden çekilip alınıyor, özelleşmiş mekânlara dönüştürülüyor. Oysa dünyanın hiçbir kentinde, kentle ve denizle ilişkin bu denli güçlü kurulduğu bir benzer demiryolu istasyonu hemen hemen yok gibidir. Haydarpaşa Garı, sanki kentin kalbinde son bulur; bütün görkemiyle karşıda İstanbul görüntüsü içinde, Anadolu'dan gelenlerin kentle ilk tanıştığı ya da buluştuğu yerdir. Ancak, kapitalizm bu tür bir romantizme ve şiirselliğe izin vermiyor!

Gezi Parkı örneğinde ise, Cumhuriyet'in halka armağan ettiği, önemli bir toplumsallaşma ve çağdaşlaşma mekânı Gezi Park, gerici toplum özlemleriyle özdeşleşen mimari biçimi arayışlarıyla karşımıza alışveriş merkezi olarak çıkarılmak isteniyor. Ardında bu denli büyük sermaye olmasa bu geri toplum, geri çağ özlemleriyle özdeşleşen biçimler hayat bulabilirler mi? Bunlar birbirini besliyorlar! İktisadi gerekler ve gerçekçilik, Park'ın değiştirilmek istenen kullanımında kendini gösterirken, üst yapısal düzeyde geçmişin mimari biçimleri ile ayakta tutulmaya çalışılıyor. İstanbul'un kamusallığı bu denli güçlü bölgesindeki kamusalığın ve kentsel canlılığın yarattığı imkânları kentsel rantlar olarak ele geçirmeye yönelik mekânlar yaratılmak isteniyor.

Kent içinde aşırı hızlandırılmış olan taşıt hareketi, kentsel çevreyi her anlamda boğucu hale getiren otoyollar, çevre yolları, viyadükler, üst geçitler, alt geçitler, vb. altyapılar ile kentsel çevreler birbirinden koparılıyor; toplu taşımanın eleştirildiği kentlerde uzun yolculuk süreleri sonucunda iktisadi nedenlerle işyerlerinin bulunduğu yerlerde yer seçme imkânı bulunmayan emekçi kesimler iş saatleri dışında da sömürülüyor, yaşamdan koparılıyor. Kent içinde yaya dolaşımını, toplumsal ilişki ve etkileşimi zayıflatan hızlandırılmış taşıt trafiği kentlerin kamusallığını kaldırmaktadır. Özel araçların hareketine yönelik olarak erişimi kolaylaştıran kentler anlamsız ve maliyeti yüksek bir saçılmaya sahne oluyor. Özellikle emekçiler açısından, sınırsız biçimde büyüyen ve büyüdüğü düzeyde nitelikli toplu taşıma sistemlerini geliştiremeyen bir kent biçimi sorgulanmalıdır. Emeği ile geçinenlerin her gün saatlerce kat etmek zorunda kaldıkları uzaklıkların zaman olarak maliyetini ve emeğin yeniden üretim sürecindeki sömürüsü düşünülmalıdır.

Türkiye 1990'lı yılların ortasında izlenen yeniden kapitalistleşme programları, küresel kapitalist bütünleşmenin önemli odak noktaları olarak İstanbul'un "küresel kent" olarak stratejik rolünü artırmıştır. Buna karşın, akademik dünyada "kentsel bölge" olarak yüceltilen İstanbul kenti, afet riskleri yanı sıra sermaye yoğunlaşmasının doğal çevre üzerindeki yıkıcı etkileri ile karşı karşıyadır. İstanbul sermaye yoğunlaşmasının yarattığı doğanın yıkımı sorunlarını yaşarken, ülkenin geri kalanı, İstanbul'a yönelen ciddi iç göç dalgalarını destekleyen yetersiz sermaye birikiminin sorunları ile boğuşmaktadır. İstanbul'daki sanayisizleşme süreçleri küresel ekonomi ile bütünleşme için zemin sunmuştur.

Nasıl bir kent? Nasıl bir toplum? Nasıl bir gelecek? Nasıl bir ülke? Nasıl bir Türkiye ütopyası? Nasıl bir bölgesel gelişme? Azmanlaşan, doğal ve tarihi çevreyi yok ederek ilerleyen bir İstanbul bir toplumsal kalkınma ütopya olabilir mi? Azmanlaşan İstanbul, Türkiye'nin bütün toplumsal gelişme ütopyalarının ve geleceğinin yıkımı anlamına gelmektedir. Bu azmanlaşma, yalnızca iktisadi anlamda değil toplumsal ve kültürel anlamda da giderek eşitsizleşen bölgesel gelişmenin bir ürünüdür. Bu gelişmenin sonucu olarak, İstanbul ve çevresindeki doğal ve tarihi acımasızca yok edilmektedir. Çevrecilik ile kapitalist – emperyalist gelişmenin çıkarları arasındaki çatışma İstanbul örneğinde ilk kez Gezi Hareketi ile apaçık ortaya çıkmıştır. Nasıl bir Türkiye, nasıl bir İstanbul, nasıl insan yerleşmeleri, nasıl bir kır- kent ilişkisi vb. konular iç içedir. Bozkırın ortasında bir başkent yaratılması, Anadolu'nun kalkındırılması, bölgesel gelişme, köylünün kalkındırılması ve özgürleştirilmesi, sanayi kentlerinin yaratılması ütopyaları, Cumhuriyet Devrimi ve Kurtuluş Savaşı ile gerçeğe dönüştürüldüler. Azmanlaşan, azmanlaştığı ölçüde doğal ve tarihi çevresini ve mekân yok

eden İstanbul bir Türkiye ütopyası olabilir mi? Azmanlaşan İstanbul depremin ardından Van'da sarılmayan yaraların ne denir. Van'da ya da ülkenin kalkınma sorunları yaşayan bölgelerinin çözülemeyen toplumsal sorunları, İstanbul'un gündemleri işgal eden doğal çevresinin yıkımı sorunlarının nedenidir.

Gerek yaşayan gerekse tarihsel mekâna değerler, doğal çevreye ve yaşama ilgi ve özen, özette kullanım değerlerinin yüceltilmesi, kapitalizmin geldiği aşamada birikim rejimini tehdit ediyor. İstanbul'daki "çılgın projeler" Türkiye halkının refahına, sağlıklı bir çevrede yaşamasına, sorunlarına ne kadar çözüm olabilir? Bilim ve bilimsel gerçeği geçersizleştirmeye yönelik, doğal çevreyi yıkıma uğratacak hesaplar, aynı zamanda kendi yıkımlarını da hazırlıyorlar. Ekolojik yıkım, bölgesel gelişme ve milli kalkınma siyasetleri birbirlerini destekler nitelik kazanmışlardır. Bu karşı süreçler, Türkiye'nin eşitsiz gelişme koşullarının, eşitsiz gelişmeyi özendiren kapitalist-emperyalist bütünleşme siyasallarının yarattığı zemin üzerinde ortaya çıkmaktadır. (Sağlam, Güli, s: 20)

Toplumu değiştirmeden mekânı değiştirebilir miyiz? Güzel kent, adil bir kent yaratabilir miyiz? Doğanın yeniden yaşam alanları içine girdiği insan yerleşmelerini yaratabilir miyiz? Doğaya yabancılaşmayan bir kent yaratabilir miyiz? Yeni mekâna dair öngörülerimiz, doğal ve tarihi çevreye ilişkin öngörülerimiz, duyarlılıklarımız, nasıl bir kent, nasıl bir çevre konusundaki düşüncelerimiz, ütopyalarımız toplumu değiştirme ekinliğimiz ile birlikte geliyor. En sonunda bir toplumsal etkinlik ve mücadele olmadan düşünceler, öngörüler, ütopyalar gerçekliğe dönüşemiyor. (Sağlam, Güli, s: 23)

4.4. Çarpık Kentleşme

Kent insanlar için, içinde evlerinin olduğu, akrabaların, eşlerin, dostlarının olduğu tarih boyunca hep değişerek yaşamını sürdürdüğü organik herhangi bir yerdir. Yani İstanbul'un Kadıköy semtinde oturan biri için, Bursa sıradan bir şehirdir. Çünkü Bursa'ya anlam katacak kişi kendisidir, yani bir kent bireyle anlam bulur.

Ama bu bence de çok bencilce bir yaklaşım olur çünkü ölümlü olan ya da sonlu olan insandır, çevre ise sonsuz bir organiktir ve bizden önce nasıl var olmuşsa bizden sonra da öyle var olacaktır, bu yüzden nasıl ki uzun ömürlü olabilmek, çok yaşayabilmek için kendimize çok iyi bakıyor isek yaşadığımız zamana, çevreye de öyle bakmakla yükümlüüz aksi takdirde bizden sonra gelecek nesiller belki hiç gelemeyecek.

Kentler insanlar gibi hasta olup ölmezler, kentler değişerek anıları, tarihleri silinerek yok olurlar. Dokuları değiştirilerek tahrip olurlar. Plansız büyümede bu yok oluşun en önemli parçalarından biridir. Türkiye Nüfusunun 4/1'ni tek başına İstanbul oluşturuyor bu kendi yüz ölçümünün çok üstünde, İstanbul kendine sığınan insanlara kucak açtıkça yaralanıyor ve hızla ölümüne gidiyor.

Şehir nüfusunun barınma ihtiyacını karşılamak için sürekli boş alanlar imara açılıyor, ağaçları kesiliyor. Bu kadarı da yetmezmiş gibi bu kadar çok nüfusun atıkları denizleri, gölleri, kirletiyor. Katı atıklar sokakları, egzoz ve karbon monoksitler havayı kirletiyor. Ekosistem insan eliyle tahrip edilip yok oluyor.

Her sene yeni yeni canlı türleri yok olmanın eşiğinde ve/veya yok oluyor. Anadolu'dan gelen kırsal nüfus tarımın azalmasına, köylerin boşalmasına sebebiyet veriyor. İşlenmeyen toprak, güdülmeyen hayvanlar yavaş, yavaş yok oluyor. Plansız büyüme sadece bir nüfus sorunu değil aynı zamanda ekonomik, ekolojik ve siyasal bir sorundur da düzeltilmemesi durumunda tahrip olan sadece şehirler, kentler değil, insanlar, hayvanlar, ve tüm canlılar olacaktır.

Constantiniyepolis ve/veya İstanbul bugün yok. Bazı tarihsel kalıtlar var eskiyi hatırlatacak onlarda eğlence aracı olmaktadır gerçek anlamlarından öte. Şuan sadece akademi çevrelerince bir İstanbul, bir de yerli ve yabancı turistler için İstanbul var.

İstanbul, bizim için sadece Sultan Ahmed Camii, Süleymaniye Camii, Fatih Camii vb. olarak karşımızda değer buluyor. Yani İstanbul'un camilerini çıksan Müslümanlar için aslında olmayan bir yer sanki 4.yüzyıl da beri burada bir medeniyet bir insanlık tarihi yokmuş gibi.

Geçmişimiz, ecdadımız diye övündüğümüz Osmanlı devletinden bugün geriye ne kaldı. Osmanlıya yıllarca başkentlik yapmış İstanbul'da eski hatırlatacak ne var? Beyazıt'tan, Sultanahmet'e oradan Çemberli taş'a eski adına ne kalmış.

Osmanlı devletinin muhteşem yüzyılında Kanuni Sultan Süleyman'a vezirlik yapmış damat İbrahim Paşanın sarayı nerede, ya da at meydanı nerede, sadece Osmanlı benim ecdadım demek ile Osmanlı devletine sahip çıkılmaz onun mirasına, sanatına, mimarisine ve devrinin insanlarına da sahip çıkmak gerekir. Sırf bir takım kişiler para kazanacak diye Sultanahmet ve Ayasofya'nın arasına ucube bir mimariye ruhsat verilmez veriyorsan eğer o zaman Osmanlı devleti benim ecdadım demeyeceksin. Dünya'da geçmişini ecdat olarak kabul eden ülkeler ecdadına sahip çıkıyor, koruyor, kolluyor tarihsel kent bilinci böyle oluşur. Yapılan büyük gökdelenler ve/ya AVM'ler bir mimariyi değil; politik bir iradeyi oluşturuyor. (Kuban, 2013)

4.5. Bürokrasi

Çevre ve Bürokrasi, tanımını aslında bir Bakanlık ismi ve hizmet alanı olarak kullanıla bilirdi. Belki dünyada da bu şekilde kullanılıyordur. Maalesef ülkemiz de bu durum gerçek tanımından çok uzakta kalıyor. Çevre, bürokrasiye yenik düşüyor ya da peşkeş çekiliyor. Bir bakıyorsunuz sit alanı olarak ilan edilen bir yer, yoğun bir inşaat sahasına dönmüş alan kişi özel bir Müteahhit, büyük, yüksek ve hiç tarihi yarım adaya yakışmayacak vasat mimarilerle yapılan yapılar ortaya koyuyor. Sonra vay efendim Sultanahmet'in, Ayasofya'nın silüetini bozuyor yaygarası ortalığa yayılıyor. Sanki projeye onay veren belediye meclisi değilmiş gibi.

Bazen de bakıyorsunuz, yeşil alan gözüken bir yeri satın alan zengin iş adamları, imar değişikliği ile iskân kazanıyor ve yok pahasına fakirin elinden alınan arsan zenginlere yüksek meblağlara satılıyor. Halk'a rağmen halk için bir şeyler yaptığını söyleyen yöneticiler yapılan projelere verilen halk tepkilerine kulak tıkayıp halkı ihanetle suçlamaları da ayrı bir siyasi söylem olarak kayıtlara geçiyor.

Bürokrasi olarak belki de en az üzerinde baskı hissetmesi gereken çevre, maalesef ülkemizde en ağır sorumluluğu ödüyor. İstanbul üzerinde, İstanbulluların söz hakkı yok gibi yönetenlerin ben istedim böyle olacak anlayışı İstanbul'u yavaş yavaş yok edip tek tip insanların yaşam merkezine çeviriyor.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik şartını Türkiye 1988 yılında en çok şerh koyan ülke olarak imzaladı. O zamandan bu zamana geçen yıllarda Türkiye'de yerel yönetimler güçlenmek yerine güç kaybetmiştir. Bunun son örneği, Taksim Gezi Parkı olaylarında yaşadık. Merkezi yönetimi Taksim'de zorla yapmak istediği projeye önce İstanbul halkı, daha sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi karşı çıkmasına karşı merkezin baskısı ile zorla kamu alanına mülkiyet kondukmaya çalışılmıştır.

O zamanda ve daha sonraları da başka belediyelerin kendi il ve/ya ilçelerinde çaresiz kalmaları Türkiye'deki yerel yönetimlerin layık oldukları yerden çok uzakta olduklarının göstergesidir.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile Türkiye'de de belediyeler hak ettikleri yerlere gelip tamamen hizmet anlayışını yurttaş odaklı bir perspektife çevirecektir. Böylelikle halk

yaşadığı şehir üzerinde söz dinleyen değil, söz söyleyen konumuna yükselmiş olacaktır. (Kuban, 2014)

4.6.Parksız Kent

Kentler kimin? Sadece yetişkinlerin mi, yoksa üzerinde yaşayan herkesin mi? Kentler yaşama hakkı bulunan herkesin, herkes kentler üzerinde eşit yaşama ve o kentin nimetlerini kullanmak hakkına sahiptir.

Bu neredeyse sadece pahalı konutlarda yaşayanlar için geçerli (eşit) “konut sakini” hakkı var. Yetişkinler için sosyal aktivitelerini geçirecekleri yerler ve çocuklar için oyun alanları var. Mahallelerde yetişkinler kendilerine eğlence mekânlarını kendileri oluşturuyor (kahvehaneler, birahaneler vb.) kadınlar ev gezmeleri ile bu ihtiyaçlarını gideriyor. Ya mahallelerin en küçük sakinleri, onlar nasıl gideriyorlar sosyalleşme, eğlenme ihtiyaçlarını?

Oynayacakları parkları yok, yeni tanışacakları, kimliklerini paylaşacakları sosyal alanlar yok. Özgüvenleri eksik, sokaklardan ve insanlarda izole edilmiş yaşamlar sürüyorlar taki okula başlayana kadar. Başlasalar ne olacak sonrada sosyalleşmek için babalarının izlerini sürüp yetersiz, zararlı ortamlar ve çevreler ve alışkanlıklar edineceklerdir. Bu kısır döngü alt tabakası tarafında sürüp gidecektir.

İstanbul metropol, İstanbul Kültür Başkenti, peki İstanbul’da kültür adına ne var? Taksim dışında bir meydanımı var? Onu da rantta kurban vermek üzereydik ki halk tek olan meydanını paraya yetirmedi.

Belediyelerin, hizmet alanı içerisinde olan parklar, yeşil alanlar unutuluyor ve bir türlü hak ettiği hizmeti göremiyor. Belediyelerin yapması gereken park ve yeşil alanları sermaye sahipleri suni şekilde yapıp vatandaşa lüks olarak satıyor ve/ya kiralyor. Bugün Başak şehir belediyesi sınırları içerisinde kalan Şamlar Ormanı bile belediye tarafından halka para ile sunuluyor.

Doğal seleksiyon sonucu oluşmuş, yaratıcının insanlar armağan ettiği doğa ya özel sektör ya da kamu eliyle gasp edilip lüks diye hizmet diye halka sunuluyor. Karşılığında çöpe terk edilmiş bakımsız, çöp dağlarının olduğu bir orman.

Kamunun yapması gerekeni özel şirketler yaparsa eğer, ileride belediyelerinde özelleşmesi savunulacak durumlara gelinecektir. İşin özü parksız kentler, eksiktir, parksız kentler çocuksuzdur, parksız kentler kimsesiz sadece içerisinde hayat olan ama yaşam olmayan şehirlerdir.

5.Çevre Korumaya Yönelik Araçlar

Bu bölümde, beldenin gelişmesi sürdürülürken, aynı zamanda çevre kalitesinin korunup, geliştirilmesi için kent yöneticisinin kullanabileceği çeşitli araçlardan söz edilecektir. Bu araçları yasal, ekonomik, teknik, sosyal araçlar başlıkları altında incelemek mümkündür (yerel yönetimlerin kendi varoluşlarının bir siyasi araç olduğu unutulmamalıdır). Ancak burada vurgulanması gereken nokta, genel çevre mevzuatı ve özellikle Çevre Kanunu maddelerinin belediyeleri çevre konularında gerçek yetkili bir makam olarak görmeyip, ceza veren, para toplayan bir aracı gibi algıladığıdır. Bundan ötürü, daha sonraki bölümlerde açıklamaya çalışılacak olan araçlardan bir kısmı bugün yerel yöneticinin yetki alanı dışında bulunmaktadır. Çevre Kanunu'nda görülen odur ki, yerel yönetimler, çevre sorunları açısından, merkezi yönetimden gelen standartları korumak ve onun uygun gördüğü cezaları toplayıp “Çevre Kirliliği Önleme Fonu”na aktarmak durumundaki bir aracı konumundadır. “Yerel”in gerçek sahibi ve sorumlusu olan yerel yönetimler, beldelerindeki tüm oluşumlar hakkında söz sahibi olmak durumundadır. Çevre konusunda karar mekanizmasına katılmayıp, sadece ceza kesebilen bir makam olarak kalmak, yerel yönetimlerin kaliteli bir çevre yolunda atabilecekleri potansiyel adımları önlemektedir. Bu açıdan, yerel yönetimlerin yeniden yapılanması çalışmalarının sürdürüldüğü şu dönemde yöneticilerin dikkatlerini bu araçlara çekmekte yarar görüyorum. (Kışlalıoğlu, 1995, s: 144)

5.1. Yasal Araçlar

Yerel Yönetimlerin çevreye ilişkin yetki ve sorumlulukları genel olarak Belediye Kanunu'nda, çok sınırlı bir şekilde de Çevre Kanunu'nda çok sınırlı bir şekilde de Çevre Kanunu'nda çerçevelenmiştir. Belediye Kanunu'nda sözü geçen hemen tüm yetki ve sorumluluklar bir anlamda yaşanan çevrenin şekillenmesine ilişkin hükümler getirmektedir. Belediye Kanunu, genel olarak belediyelere çevrenin korunması ve çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda yetkiler vermiş, görevler yüklemiştir. (Toksöz, 2009)

Belediyeler, belde halkının sağlık, huzur ve refahını sağlamakla, beldenin ve belde halkının huzur ve düzenini bozucu faaliyetleri önlemekle yükümlü kılınmıştır (Md. 19). Kanun ile belediyelere, konutların, işyeri ve fabrikaların, umuma açık yerlerin sağlık denetimini yapma, katı atıkları toplama ve imha etme, genel yerleri temizleme, kent içi trafiği düzenleme, su sağlamak, kanalizasyon sistemi kurma, su kaynaklarını ve kıyıları koruma, dinlenme ve rekreasyon alanları düzenleme, planlı ve sağlıklı kentleşmeyi sağlama yapılanmayı denetleme gibi görevler verilmiştir. Belediyelere çevreye ilişkin görev ve yetki yükleyen diğer yasalar arasında aşağıda sayılanlardan söz etmek mümkündür:

Umumi Hıfza Sıhha Kanunu (Genel Sağlığı Koruma Yasası): Yasa ile, halkın sağlığının korunması, sağlığa zararlı uygulamaların önlenmesi, su ve su kaynaklarının korunması, konutların ve işyerlerinin sağlık açısından denetlenmesi, gıda maddelerinin temizlik ve kalite yönünden denetimi ve benzeri konularda yerel yönetimlere geniş yetki ve sorumluluklar verilmiştir. Yasalarda açıklık olmayan, hatta bir karmaşanın yaşandığı alan gayrı sıhhi müesseselere ilişkin açılış ve çalışma ruhsatları konusudur. . Gayrı sıhhi müesseseler, Gayrı Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği'nde, çevresinde bulunanlara fiziki, ruhi ve sosyal yönlerden az veya çok zarar veren veya vermesi muhtemel olan ve doğal kaynakların kirlenmesine neden olabilecek müesseseler olarak tarif edilmiş ve zararlılıklarına göre üç sınıfa ayrılmışlardır. Birinci sınıfta en tehlikeli olan kuruluşlar yer alırken, sınıflar yükseldikçe hafifleyen bir tehlikelilik durumu olduğu varsayılmıştır.

Sözü geçen yönetmelik ve 1989 tarihli İşyeri Açma Ve Çalışma Ruhsatlarına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin değiştirilerek kabulüne dair kanun, ruhsat yetkisinin hangi makamda olduğuna dair birbiriyle çelişir durumdadırlar. Yönetmelik bu konuda ruhsat vermekle görevli makamı birinci sınıf gayrı resmi müesseselerde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığını, ikinci sınıf gayrı sıhhi müesseselerde, merkez ilçe sınırları içerisinde bulunan üçüncü sınıf gayrı sıhhi müesseselerde Valiliği, üçüncü sınıf gayrı sıhhi müesseselerde kaymakamlığı gösterirken, kanun (1989) “ Belediye hudutları ve mücavir alan içerisinde kalan işyeri ve işletmelerden büyükşehir belediyesi olan yerlerde ikinci ve üçüncü gayrı sıhhi müesseseler için büyük şehir belediye başkanlığı, sıhhi ve sair işletmeler için ise büyük şehir belediyesi içinde kalan diğer Belediye Başkanlıkları'nı gösterirken birinci sınıf müesseseler konusunda ve belediye hudutları ve mücavir alanı dışında kalan yerler için bir açıklama getirmemiştir. (Toksöz, 2009)

Büyükşehir Belediyelerinin görevleriyle ilgili yasa (1984) ise birinci, ikinci ve üçüncü sınıf gayri sıhhi müesseselerin açılış ve çalışmalarına ruhsat vermek yetkisi büyükşehir belediyelerine verilmektedir. Bu konudaki tüm yasa ve kanunların gözden geçirilmelerine gereksinim vardır.

5.2. Teknik Araçlar

Planlama, yerel yönetimin ellerinde bulunan, kamu yararı açısından çok işlevli kullanılabilir en önemli araçlardan biridir. Planlama, bir düzen getirerek kişileri kendilerine karşı koruduğu gibi, yine getirdiği düzenlemeler ile mevcut yatırım potansiyelinin uzun erimli bir rasyonellik içinde kullanılmasını sağlamakta, bu yolla da kamu yararını korumuş olmaktadır. (Toksöz, 2009)

Kentsel alanların planlanması konusu incelenirken göz ardı edilmemesi gereken iki boyutu vurgulamak gerekir. Birincisi, yerel yönetimlerce yapılan planların, diğer yönetim düzeylerinde yapılan planlamalarla olan ilişkisi; ikincisi ise, kentsel alan planlamalarının kendi işlevlerinden dolayı ortaya çıkabilecek karmaşık ilişkilerdir.

Planlamalar değişik yönetim düzeylerinde, farklı boyutların plana entegre edilmesi ile çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de kentsel alanların planlanması görevi belediyelerin yetki alanlarına bırakılmıştır. 3194 sayılı ve 1985 tarihli İmar Kanunu ile kentsel fiziki planları yapma yetkisi belediyelere verilmiştir. Büyükşehir yönetimlerinin planlama konusundaki yetkileri ise ayrıca düzenlenmiştir. Büyükşehir Belediyeleri’nin Yönetim hakkındaki kanun, büyükşehirin nazım planını (metropol plan) yapma yetkisini büyükşehir belediyelerine, büyükşehir içindeki ilçelerin imar planlarını yapma yetkisini ise ilçe belediyelere vermiştir. Ancak ilçe belediyelerce hazırlanan planların büyükşehir nazım planı ile uyum içinde olması bakımından kanun, büyükşehir belediyelerine ilçe belediyelerin imar planlarını onaylama yetkisi vermiştir.

Ülkemizin de içinde bulunduğu birçok ülke örneklerinde tanık olunan genel durum, toprak kullanımı planlarının diğer sektör planlamalarıyla bağlantılı bir şekilde hazırlanmadığıdır. Sonuç olarak, koordinasyonsuz bir planlama, sorunların kaynağında değil, daha pahalı ve zor bir yöntem olan “ortaya çıktıktan sonra çözme” yoluna götürmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlerce hazırlanan planların, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ve yerel alanların kullanımını etkileyebilecek göndermeler taşıyabilecek olan Ülkesel Kalkınma

Planları ve Bölge Kalkınma Planları ile uyum içinde olmaları gerekmektedir. Bu uyumu sağlayacak temel taşlardan en önemlisi, konuyla ilgili merkezi ve yerel yönetim yetkililerinin demokratik bir ortamda karşılıklı görüş alışverişinde bulunabilme ve birbirlerini etkileyebilme şanslarının mevcut olmasıdır.

Belediyeler, hazırlayacakları yada hazırlatacakları planlarda, kent ve belde içindeki sanayi, konut, turizm, ulaşım, dinlenme ve rekreasyon fonksiyonlarının, kentin ve kent halkının mevcut ve gelecekteki gereksinimlerine uygun olarak düzenlenmesini ve yerleştirilmesini amaçlar. Kent planlarını birçok açıdan, kentsel faaliyetlerin düzenlenmesi ve gelişme ve yaşanabilir bir çevrenin yan yana sürdürülebilmesi için belediyelerin sahip oldukları en önemli araçlardan biridir. Bir kent planından beklenen vazgeçilmez bazı nitelikler vardır: Kent Planlaması, tek tek bireylerin karar verirken göremeyecekleri sonuçları önceden kestirecek teknik bilgiye sahip olmalı ve bu bilgiye dayanarak kamu yararını koruyabilmelidir. Dolayısıyla, planlamanın teknik bilgiyle donanımlı insan gücüne gereksinimi vardır.

Kentin planlamasından beklenen salt kentin işbirliğinin ve sağlıklı olmasının sağlanması değildir. Kent planlaması kentlilere içinde yaşanan güzel mekânlar vermekle de yükümlüdür. Kentteki binaların görüntüsü, mekânların çekiciliği ve anlamlılığı, tüm kentli tarafından tüketilen bir kamu malı niteliğindedir.

Kent planlamasının kararları büyük ölçüde kent içinde ortaya çıkacak yaşantının biçimini ve kalitesini belirler. Aynı şekilde, kentteki mevcut değerler ve güç dağılımı da planlamanın kararlarını etkiler. Dolayısıyla kent planları temelde teknik bilgiye dayanırken, kent halkının mümkün olan en geniş katılım ve tercihler yelpazesini bu teknik bilgi ile yoğurabilmelidir.

Kent planlarının bir başka işlevi, o kentsel mekânda bulunan doğal ve tarihi değerlerin korunmasıdır. Spekülatif değer artışlarının baskısı altında, bu değerler, kişiler hatta bazen kentte yaşayanların çoğunluğu tarafından kolayca gözden çıkarılabilmektedir. Bu tür değerlere ait kararların hem mekânsal, hem de zamansal dışsallıkları vardır. Yani bu değerlere ilişkin kararlar sadece belirli bir zaman diliminde orada yaşayan insanları değil, gelecek nesilleri de etkileyebilmektedir. Örneğin yaşamsal doğal kaynakların kullanımına ve korunmasına ilişkin kararlar gibi. Ya da, yine bu değerlere ilişkin kararlar sadece o kentte

oturan insanları değil ama tüm ülke hatta tüm dünya insanlarını ilgilendirmektedir: tropikal ormanların korunmasına ilişkin kararlar, tarihi kentlerin korunmasına ilişkin kararlar gibi...

Kent planları yerel yöneticinin uygulama programlarını dayandıracığı temel çerçevedir. Belediye hizmetlerinin ucuzlatılması, rasyonelleştirilmesi ve tüm kentte ulaşılabilir olması, planların bu noktalar göz önüne alınarak hazırlanması ile mümkündür.

Kentsel topraklar yeniden üretilmeleri mümkün olmayan doğal kaynaklardır. İmar planlarının etrafında kopan büyük gürültülerde, kentteki toprak rantlarını bölüşülme mücadelesinden kaynaklanmaktadır. Bu açıdan imar olanları, planlılara kentteki mevcut rantları eşitlikçi biçimde dağıtma şansı vermektedir. Ayrıca nüfusu hızla büyüyen kentlerimizde, yeni kentleşen grupların konut sorunlarını daha az kentsel rantlar ödeyerek çözmelerini ve bu yolla kentin tek tek binalar yoluyla gelişmesi yerine, alt yapısı hazır, planlanmış alanlarda gerçek kent parçaları olarak gelişmelerini sağlamak imar planlarının işlevleridir. İmar planları, yukarıda sayılan tüm işlevleriyle, olası çevre sorunlarını bir bakıma, yaşanan yerin düzenlenmesi sürecinde, kaynağında yakalamak ve çözmek olanağı vermektedir.

5.3. Ekonomik Araçlar

Ekonomik araçlar, kent yöneticisinin beldesindeki atık miktarını ya da kullanılacak doğal kaynak miktarının kontrol edebilmek amacıyla kullanabileceği ya da kullanması gereken yöntemler arasında, sonuçta ilgili tarafların birine mali yükler getiren bir dizi önlemlerdir. Ekonomik araçlar, özellikle gönüllü programların ve doğrudan kontrol yöntemlerinin yetersiz kaldığı durumlarda onların yerine geçen, ya da beraberinde kullanılan önlemler olarak önemlidir.

Sivil toplumun bir gelenek olduğu batı demokrasilerinde katı atıkların ancak en fazla yüzde on gibi bir kısmının gönüllü programlarla halledildiği göz önüne alındığında, bu programların çevrenin korunması açısından bel bağlanacak araçlar değil, ancak acil ya da etkin bir gözetim mümkün olmadığı durumlarda devreye sokulabilecek yöntemler olabileceği görülmektedir. (Toksöz, 2009)

5.4. Doğrudan Kontrol

Doğrudan kontrol yöntemi, hava ve su kalitesi konusunda standartlar koymak, kaynak kullanımına düzenlemeler getirmek gibi önlemleri içermektedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde federal yönetim hava ve su kalite standartlarını formüle ederek, eyalet yönetimlerinin ve yerel yönetimlerin bu standartları sağlayacak kararları almalarını talep eder. Bu bağlamda, 1968 yılından bu yana yeni otomobillerin, belirli kirleticileri sağlanan miktarları üzerinde bırakmadıklarını kanıtlayan bir testten geçmeleri gerekmektedir. Bir başka örnek, yine ABD'de uygulanan yerel yönetimlerin kirli kömür kullanımını beldelerinde tamamıyla yasaklama, ya da kullanılmadan önce bir dizi temizleme sürecinden geçmelerini talep etme yetkisidir. (Toksöz, 2009)

Ayrıca birçok ülkede yürürlüğe giren ya da girmekte olan, araçlarda kurşunsuz benzin ve katalitik dönüştürücü kullanma zorunlulukları doğrudan kontrol yönteminin bir uygulamasıdır.

Türkiye'de de zaman zaman uygulanan, hava kalitesinin belirli yüksek değerlere ulaşması halinde veya hava akımlarının sınırlı olduğu bölgelerde trafiği sınırlandırma ya da tamamen yasaklama pratikleri yine doğrudan kontrol yöntemlerinden bazılarıdır. Doğrudan kontrol yönteminin özellikle vazgeçilmez olduğu bazı müdahale alanları vardır:

Bazı durumlarda oluşan emisyonlar o denli tehlikelidir ki, diğer araçlarla müdahale etmek anlamsızdır ve çözüm getirmez. Faaliyeti tamamıyla menetmenin gerekli olduğu böyle durumlarda doğrudan kontrol yöntemi uygulanmalıdır. İklimsel değişimlere paralel olarak, hava kirliliği salgını (episodları) olarak da nitelenen ve belirli bir alanın üzerinde yoğunlaşarak, bazen günlerce sürebilen ağır hava kirliliği olaylarının oluşması, yine doğrudan kontrol yönteminin gündeme getirmelidir. Alınacak önlemler, araçların trafikten yasaklanması, yakıt kullanımına sınırlama getirme, vb, birer doğrudan kontrol uygulamalarıdır.

Diğer yöntemleri uygulayacak her türlü donanım ve teknik insan gücünün bulunmadığı durumlarda doğrudan kontrol yöntemi yöneticilerin elindeki en etkin araçtır. Bununla birlikte doğrudan kontrol yöntemi belirli sakıncalar taşımaktadır:

Doğrudan kontrolün uygulanmasının güvencesi, onun ceza hukukunun caydırıcılığına dayanmasıdır. Kurallar konur ve bunlara uymayanlar cezalandırılır. Ancak bu süreç

uymayanın yakalanmasını, yeterli delilin toplanmasını ve hâkim önünde kanıtlanmasını gerektirir. Bu süreçler uzun, pahalı ve istismara açık süreçlerdir.

Bir diğer açıdan bakıldığında, doğrudan kontrollerin kirleticiye, koyulan standartların altında bir kirlilik yaratmak için teşvik edici olmadığı gözükür. Kurallar, onun ancak belli bir miktarın üstüne çıktığında cezalandırılacağını söylemektedir.

Son olarak da, doğrudan kontrol yöntemi, ancak hukuk sistemi gerçekten ağır yaptırımlar öngördüğü zaman anlamlı olabilir. Ancak deneyimlerden edinilen izlenim, yöneticilerin bu tür yaptırımları uygulamada gönülsüz olduklarını ortaya koymaktadır. Bir yönetim, çevreye son derece zarar veren bir enerji santralinin kapatılma kararını, istihdamı burada karşılanan yerel halktan gelebilecek baskıları göz ardı ederek, kolaylıkla veremez.

Yukarıda saydığımız sakıncaları bazı ekonomik araçlarla gidermek çabaları, değişik ülkelerde değişik uygulamaları ortaya çıkarmıştır. Bunlar arasında, atık miktarı ve cinsine göre vergilendirme, sübvansiyonlar, emisyon permileri yöntemlerini burada açıklamaya çalışalım.

5.5. Atık Miktarı ve Cinsi Üzerinden Vergilendirme

Bu yöntem, dayanağını, işletmelerin istedikleri kadar kirletme hakkına sahip olmaları gerektiği, ancak toplumdaki bu imtiyazlarını vergi ödeme yoluyla elde edilebilecekleri düşüncesinden almaktadır. Bu sistemde kirlilik o şekilde vergilendirilir ki, belli bir sınırı aşan kirletme, artık işletmeci için ekonomik olmama durumuna gelir. Kirletici, daha az vergi ödemek için kirliliği azaltmak yolunu seçecektir. Bu yöntemin çalışması için işletmeci, aynı elektrik, su harcamalarının kaydedildiği biçimde atık miktarını kaydeden bir “ölçer”i sistemine monte etmek durumundadır. Belirli aralıklarla ilgili idarelerce okunan bu ölçerlere göre faturalar düzenlenip, tahsil edilir. Vergilerin miktarı sadece atıkların niceliğine göre değil, aynı zamanda çevrede yaratabilecekleri zararların ağırlıklarına göre değişmektedir.

Atık vergilendirme yöntemine özellikle özel sektör işletmelerinin duyarlı olduğu görülmektedir. Çok bilinen bir örnek, dünyanın en yoğun sanayileşmesini barındıran Almanya’da ki Ruhr nehri ve vadisi, uygulanan atık vergilendirme yöntemiyle, balıkçılık, yüzmeye ve diğer her türlü dinlenme faaliyetlerinin yer almasına elverişli şekilde korunabilmiştir.

Türk Çevre Kanunu'na da, atığın vergilenmesi şeklinde nitelenebilecek benzer bir madde konulmuştur. Madde, merkez çevre kurullarınca kirliliğe yol açtığı belirlenen işletmelerden, belirli bir tarife göre aylık iştirak paylarının alınmasını öngörür. İştirak payları, işletmelerin içinde buldukları gayri sıhhi müessese sınıflarına göre değişmektedir. Toplanan payların %20'si toplayan kuruma (büyük şehir belediyelerinin olduğu yerlerde büyükşehir belediyesi, diğer yerlerde en büyük mülki amir), %80'i ise Çevre Koruma Fonu'na bırakılmaktadır. Ancak, iştirak paylarının hangi kriterlere dayandırıldığına ilişkin herhangi bir ipucu maddede bulunmamaktadır.

5.6.Sosyal Araçlar

Katılım, yerel yönetimlerin giriştikleri hizmetlerde başarılı olmaları, büyük ölçüde halkın yerel yönetimin önemine inanmasına, yerel yönetimin genel yönetim içinde ağırlıklı bir yer alması gerektiğini ve kendi yönetimi olduğu kavramasına ve ona sahip çıkmasına bağlıdır. Bu nedenle yerel yönetimler halkın saygı ve desteğini kazanmak zorundadırlar. Bu saygı ve desteğin kazanılmasında en anlamlı araçlardan biri yerel yönetim çalışmalarına halkın katılımının gerçek anlamda kazanılmasıdır. Yerel topluluk üyelerinin yerel kamusal işlerin sevk ve yönetimine katılma hakkı, katılımcı ve çoğulcu demokrasilerin bir gereğidir.

Yurttaşlar yalnızca seçimlerde oy kullanarak yönetime katılıyor sayılmazlar. Halk seçim sonrasında da yönetime sürekli olarak katılma durumundadır. Bu, hem seçilmiş görevlileri yönlendirme ve denetleme, hem de seçilmiş yöneticilerin oluşturduğu yönetim aygıtının (yerel bürokrasinin) işleyişine katılma ve denetleme biçiminde olmalıdır.

Çevrenin korunmasına, kirliliğin önlenmesine, çevrenin iyileştirilmesine ve geliştirilmesine, kısaca çevrenin yönetimine halkın katılımı en etkin biçimde yerel düzeyde gerçekleşebilir. Bir beldede yaşayan halk, beldesindeki yeşil alan ve ormanlık gereksinimini, sanayi, konut ve ticaret alanlarının dağılımının sorunlarını, tarihi ve kültürel alanların içinde buldukları koşulları, yeterli su, kanalizasyon ve yol hizmetinin mevcut olup olmadığını, aksayan noktaları ve bir ölçüde nedenlerini, onların sonuçlarını yaşayanlar olarak en iyi bilenlerdir. Bu nedenle, yerel yöneticiler ellerindeki bu çok önemli ve güçlü aracı kullanabilmek için, politika oluşturma sürecinden hizmetin yürütülmesi sürecine kadar uzanan bir çerçevede, halkın her düzeyde yönetime katılmasını sağlayacak ve kurumlaştıracak mekanizmalara işlerlik kazandırmak zorundadır. (Toksöz, 2009)

Türk belediye hukukunda, halkın belediye yönetimine katılmasını sağlayan yasal ve kurumsal olanaklar çok yönlü ve aktif katılmayı özendirici bir nitelik göstermemektedir: Belde sakinleri siyasi partilerin içinde bulunarak bu partilerden belediye yönetimine aday olacak insanların seçimine katılmak ve belediye seçimlerinde oy kullanarak yöneticilerini seçmek dışında Belediye Kanunu'nda kendisine verilen "belediye işlerine ve idaresine" katılma haklarını kullanabilir. Bugünkü durum işleyişi açısından, olgun ve etkin bir katılma mekanizmasından çok, ağırlığı vatandaşa bir tür şikâyet etme olanağı vermek olan dar boyutlu bir sistem olarak gözükmektedir.

Halkın gerçek anlamda yönetime katılımı- karar alma sürecinden hizmetin sunulması ve gözetimi süreçlerine dek ile yerel yönetimlerin işleyişinde getirilmek istenen boyutlar iki ayrı temelde ele alınabilir: birincisi katılımın ülkede geliştireceği ve yerleştireceği demokrasi geleneği açısından, ikincisi de hizmetlerin verimli, etkin ve adaletli dağılımını sağlama açısından.

Özellikle merkeziyetçi bir yönetim yapısı geleneğinin yerleşik olduğu toplumlarda, kişilere yurttaşlık bilinci, hak ve sorumlulukları ancak bu tür desantralize yönetim yapıları yoluyla aktarılabilir. Bu açıdan yerel yönetimler bir tür "sosyal eğitim" merkezleri olabilecek potansiyel taşımaktadırlar. Soru soran, alternatif geliştirebilen, hakkını arayabilen, işbirliği yapabilen ve sahip çıkan bir yurttaş olabilmek sosyal bir eğitim sürecinden geçmeyi zorunlu kılar.

Halkın katılımı hizmetlerin götürülüşü açısından da kritik işlevler yerine getirir. Bunlar genel olarak, hizmetin verimliliği belirlenmiş bir bütçeyle yapılması planlanan hizmetin, o bütçe sınırlarında verilebilecek maksimum düzeyde gerçekleştirilmesi etkinliği ve adaletli dağılımı olarak sıralanabilir. Yerel yönetimlerin görevlerinden biri olan çöp toplama çalışmalarıyla örneklere çalışırsak, belde halkı çöp toplamanın hangi biçimde olması gerektiği, günün hangi saatlerinde gerçekleştirilmesinin daha uygun olacağı ve benzeri konularda fikrini alıldığı, yeteri kadar bilgilendirildiği ve bu işlemde gerçekten bir taraf olduğu duygusunu alabilmişse, çöpünü belirlenen şekilde biriktirme, ayrıştırma, çöp araçlarının geleceği saatlerde sokaklarının otomobil trafiğini hafifletme gibi işbirliği konularını benimsemekte zorlanmayacaktır. Bu durum da, yapılan işin etkin ve verimli olmasını getirecektir. Ayrıca yerel yönetimde sesini duyurabilen bir halk, hizmetini daha kolay ve etkin bir biçimde talep edeceğinden, beldenin değişik bölgelerine hizmet götürmede adaletin gerçekleşmesine yardım edecektir.

Büyük çapta tüketim olayının gerçekleştiği kentsel alanlarda halkın katılımının yalnızca hizmetlerin daha verimli ve adaletli dağılımını sağlayan bir mekanizma olarak değil, aynı zamanda yerel yönetimlere kaynak yaratan bir ilişkiler birimi olarak da kavranmasının birçok örnekleri batı demokrasilerinde gözlenmektedir. En bilinen örneklerden birisi, yerel yönetimlerin girişimiyle oluşturulan yerel grupların birçok diğer faaliyetin yanı sıra, özellikle atıkların geri kazanım sürecinde asıl ayağı oluşturan atıkların beldedeki iş çevrelerince sağlanan biriktirme araçlarında toplayarak hem yerel yönetimlerin bu atıkları ilgili sanayilere aktararak gelir sağlamasına, hem de sonuçta bu gelirden yerel yönetimlerce kendilerine döndürülen paylarla kendi çevrelerinin gereksinimlerini karşılamaya olanak sağlamalarıdır.

Tüm bu süreçler ve işbirliği, kararın alınmasından planların yapılması ve yürütülmesine kadar olan aşamalarda toplumun her kesiminden insanların devreye sokulması, bilgilendirilmesi ve özendirilmesi olmadan başarılmaz. Sonuç olarak denebilir ki, yönetime katılma demokrasinin gereğidir ve bir yaşam biçimidir. Sorunların kavranmasında, denetim stratejileri ve planları geliştirilmesinde, kabul edilen programların ve eylemlerin hayata geçirilmesinde halkın katılımı çok değerli bir girdi durumundadır. Katılımın sadece yasalarda yer alması, uygulanması için yeterli değildir, bilinçli yerel yönetimler kendilerine özgü katılım mekanizmalarını ayrıca yaratmak zorundadırlar.

Halkın katılımının yerel yönetim işleyişine entegrasyonunun bir koşulu, yerel yönetimlerin çeşitli mekanizmalar aracılığıyla katılımı özendirip, güçlendirmeleridir. Gerekli ve öncelikli bir diğer koşul da çevre konusunda halkın bilinçlendirilmesi ve yönlendirilmesidir.

Çevre konusunda yaygın bir bilincin oluşturulması küçük yaşlardan itibaren insanların bu sorunların farkına varıldığı, üstünde düşünce üretildiği ve çevre sorunlarının bir kaygı kaynağı olduğu ortamlarda bulunması ile olanaklı olur. Bununda somutlaşmış şekli, ilkokullardan başlayan bir çevre eğitiminin hayata geçirilmesidir. Ancak çoğunlukla uygulanan şekliyle, insanların kültür, gelenek, ekonomik ve sosyal durumlarını hesaba katmayan, başka bağlamlarda üretilmiş tip eğitim çevrelerini sunan bir çevre eğitim çevrelerini sunan bir çevre eğitimi başarısız olmak durumundadır. Merkezi sistemlerle okul müfredatlarına sokulan çevre eğitimi, daha genel düzeyde verilmek zorunluluğu nedeniyle, genellikle yukarıda sözü geçen riski taşımak durumundadır. Merkezi sistemlerle okul müfredatlarına sokulan çevre eğitimi, daha genel düzeyde verilmek zorunluluğu nedeniyle, genellikle yukarıda sözü geçen riski taşımak zorundadır. Bu nedenle yerel yönetimler bu alanda da büyük bir boşluğu doldurmak

işlevini yüklenmelidirler, çünkü bilinçlenme katılımı getireceğinden sonuçta yerel yönetimlere de yarar sağlayacaktır. (Toksöz, 2009)

Bu bağlamda da geliştirilecek birçok alternatif mekanizmalar vardır. Yerel yönetimler çeşitli iletişim araçlarıyla çocuklara ve gençlere ulaşma yolları aramalıdır. Çocukların ve gençlerin, aslında tüm belde halkının, ilgisi istenen konulara çekebilmek ve bu ilgiyi sürekli kılabilmek ancak onların çok yakın çevrelerine el atmakla gerçekleşebilir. İnsanların yakın çevrelerinden, kendi sorunlarından yola çıkan bir eğitim biçimi, süreç içinde onları daha derine ve genele götürmeyi de başaracaktır.

Bu bağlamda hazırlanacak dergiler, kitapçıklar okullarda dağıtılabılır, yerel yönetimlerin bu konuda oluşturacağı ekipler belli aralıklarla düzenleyecekleri demokratik ve aktif katılım düşüncesiyle temellenmiş toplantılarla, gençler ve çocuklarla, gerektiğinde bazı teknik araç gereçleri kullanarak, beldenin yerel yönetim ve çevre sorunlarını tartışabilir, görüş geliştirme olanakları yaratabilirler. Londra’da ilçe belediyelerinin bu konuda çalışmaları örnek olaylardır.

Bromley ilçesi Alan Çalışmaları Merkezi, beldesindeki öğrenci ve öğretmenlere yönelik ve doğal ortamlarda gerçekleştirilen kurslarını 11 yıldır sürdürmektedir. Birçok ilçe belediyesi beldelerindeki parklarda çevresel eğitim sağlayacak materyalin sergilendiği ziyaret alanları açmışlardır. Yine ilçe belediyeler okullarla sıkı bir işbirliği içinde çalışarak, öğrenciler arasında proje geliştirme çabalarını özendirmenin yanı sıra, hazırladıkları “Okullar için Çevre Kartları” aracılığıyla öğrencilere geri kazanım, koruma ve enerji tasarrufu konularında görsel malzeme temin etmektedirler.

Genelde belde halkının çevre ve belediye sorunları konusunda eğitimi ise, bir anlamda onların bu konuda bilgilendirilmesini ve çözüm yolları konusunda tartışma, görüş alışverişinde bulunabilme olanaklarının mevcut olması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda en önemli nokta yerel topluluk üyelerine mevcut her tür bilgiye ulaşma olanağının sağlanmasıdır.

Daha önceki bölümlerde sözü geçen çevresel etki değerlendirme süreçleri bu konuda iyi bir örnektir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde çevresel etki değerlendirme süreçlerinin projeler bağlamında devreye sokulmasının yirmi yıllık deneyiminin sonuçları, “Proje ve çevresel etkileri konusunda bilgilendirme karar alma organları ve halka yönelik açıklık yönünde oluşturduğu olumlu gelenek; “Halk katılımının her alanda geniş ölçüde

gerçekleşmesi”, ve sonuçta “Projelerde başarılı yüksek düzeyde iyileşme” gibi olumlu kazanımlardır. (Toksöz, 2009)

Yerel yönetimlerde görev yapacak bir bilgilendirme ekibi genelde dört aşamadan geçen bir süreci organize etmek durumundadır. Birinci aşamada bilgilendirme çalışmalarıyla ilgili idari işlemler yapılır: gerekli materyalin hazırlanması, postalama, koordinasyon, iletişim ve benzeri faaliyetlerin maliyetlerinin belirlenmesi. İkinci aşama bilgilendirme programının geliştirilmesi ve yayılması konularıyla ilgilidir. Bunun kapsamına çeşitli görsel etkinlikler, proje bültenleri, basın bültenleri, diğer kitle iletişim araçlarıyla yapılan yayınlar, özel düzenlemeler ve gönüllü kuruluşlarla koordinasyon girmektedir.

Üçüncü aşamada yüzeysel bilgilendirmenin ötesinde konulara daha derin bir anlayış getirmesi bakımından halka yönelik tartışmalı toplantılar, proje raporları ve tek tek eylemlere yönelik yol gösterici kitapçıklar gibi çalışmalar yer alır. Dördüncü aşamada ise yapılan işlere doğrudan halkın katılımını sağlamak ise, onları ulaşılabılır ve kabul edilebilir biçimlerde hizmete sunmak ve halkın kendi kendini denetimini özendirme. İnsanlar tek tek, doğal kaynakların tüketilmesine ve doğasının kirletilmesine değişen ölçüde katkılarda bulunmaktadır.

Bu anlamda sorunların kaynağı bizler olduğumuza göre çözüm yollarını da bizler üretmek durumundayız. Çözüm üretmenin de gerekli koşulu sorun konusunda bilgili olmak, söz söyleme hakkına sahip olmak ve kamu mal varlığından- burada kastedilen tüm doğal kaynaklardan yararlanma konusunda yerleşmiş bir ahlaka sahip olmaktır. Bu koşullar soyut kavramlar değildir. Bilgilenme ve katılım, yerel yönetimlerin sahip oldukları ve geliştirebilecekleri çeşitli mekanizmalarla elde edinebilirken, bu konuda hem yönetimlerde, hem de vatandaşlarda yerleşik bir ahlakın mevcudiyeti de, bilgilenme ve katılım süreçlerinin yanı sıra, yönetimde açıklık ve kuralların herkes için eşit biçimde işlemesi sonucu oturtulabilecektir. Çevre sorunlarıyla ancak, yeni bir sosyal yapılanma, üretim ve yönetim süreçlerinin devreye sokulabildiği, yeni bir bilinçlenme ve çevre kültürü yoluyla bahsedilebilir.

SONUÇ

Babamın zamanında İstanbul'da denize girilirmiş, benim zamanımda da İstanbul'da denize girilirdi. Sanırım bundan sonra İstanbul masumiyetini kaybetti ya da buna zorlandı. Türkiye'deki belediyecilik tanımını yurttaşta nasıl bir algı? Her beş yılda bir değişen kişiler ve/veya (partiler bazen bu süre uzaya biliyor) oluyor her yeni dönem yapılan kendisinden bir önceki dönemin bir benzeri durumunda. Kentte bir türlü bitmeyen bir inşaat durumu var; İstanbul'un birinci dereceden turistik yeri olan Sultan Ahmet meydanı ve çevresinde bir türlü bitmeyen çevre düzenlemesi İstanbul'u sadece afişlerde kültür başkenti yapıyor.

Sadece rakamlar ile metropol olan İstanbul artık olduğu gibi görünmek istiyor. İnsanlar her daim ileriye doğru büyümek, gelişmek ve modernleşme arzusu içerisinde Şehirler de böyledir; güzel kokmak, güzel görünmek, modayı takip etmek ister modaya uygun giyinmek, süslenmek ister, ama yaşamak için nefes almak ister, çünkü yaşamayan güzelin, kendisine dâhil kimseye bir faydası yoktur.

Bugün İstanbul'un durumu maalesef budur. İstanbul geriye dönmek istiyor İstanbul, tüm dünya ileriye doğru gelişip büyürken, geçmişe gitmek istiyor çünkü gelişmek ve büyümek ona iyi gelmiyor, her geçen gün ileriye doğru geliştikçe ömrü azalıyor. İstanbul kanser hastası gibi gözünün önünde tüm güzelliğiyle hayat akıp giderken her geçen saattin ömrünün son saati olduğunu biliyor ve ağlıyor. İstanbul'da yapılan çılgın projeler hep nüfusa yönelik, nüfusu rahatlatmaya yönelik çalışmalar olduğu yetkililerce dile getiriliyor, yapılan her çılgın projenin bedeli hektar, hektar yok olan ormanlar oluyor.

Hani bu şu örneğe benziyor birkaç günlük ömrü kalmış birine piyangodan servet çıkması. İstanbul'a büyük binalar ve modern köprüler yollar yapılıyor lakin kimse eğer solunacak hava olmazsa bu yatırımları kullanacak insanı düşünmüyor. Dünyadaki oksijeni yeşil yapraklı bitkiler ve okyanus dibindeki küçük organizmalar sağlıyor, acaba bunun bilincine vakıf bir hemşeri kitlesine sahip bir belediye yine betonlaşmak için mi çaba harcar yoksa tam tersi parklaşma, ormanlaşma mı ister? Bu sefer şöyle bir soru aklıma geliyor; vatandaş algısı belediyelerin hizmet algısını doğrudan mı etkiler?

Sanırım bu soruya vereceğim cevap evet olacak. İnsanlar belediyeleri değerlendirirken ne kadar yol yaptığından ne kadar erzak dağıttığından vs. ilgileniyor. Eğer vatandaş için bunlar önemsiz olsaydı beklentileri farklı olsaydı belediyelerin devamlılığı içinde vatandaşların memnuniyeti için buna uygun davranması gerekecekti. İnsanlardan büyük, onları küçük ezik

gösteren ucube mimariyi modernlik olarak kabul etmek zor. Bugün İstanbul'un topografyasına baktığımızda şüphesiz modernliği yüksek katlı, ışıklı binalar olarak değerlendiren İstanbullular, İstanbul'un ve akabinde İstanbul belediyesinin çok iyi çalıştığını ve modern mimarilere imza attığını ve/veya öncü olduğunu düşüneceklerdir. Ama hakikat hiç o kadar da masum değil.

Ekler

Ek A1 : Çevre Eylem Programı'nın süresi 2012 yılı Temmuz ayında dolmuştur. 31 Aralık 2020 tarihine kadar geçerli olması öngörülen 7. Çevre Eylem Planı kapsamında aşağıda sıralanan öncelikli hedefler belirlenmiştir.

- Doğal sermayesinin korunması, muhafaza edilmesi ve güçlendirilmesi,
 - Kaynak-verimli, yeşil, rekabetçi düşük karbon ekonomisine geçişinin sağlanması,
 - Vatandaşların sağlık ve refahının çevre ile ilgili risklere karşı korunması,
 - Çevre mevzuatının uygulanmasının geliştirilmesi,
 - Çevre mevzuatına yönelik bilgi ve deneyimin artırılması,
 - Çevre ve iklim politikaları için gerekli yatırımın sağlanması,
 - Çevrenin diğer politika alanlarına entegrasyonun ve politikalarda tutarlılığın sağlanması,
 - Şehirlerin sürdürülebilirliğinin güçlendirilmesi,
 - Birliğin uluslararası çevre ve iklim sorunları konusundaki etkinliğinin güçlendirilmesi.
- 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile çevre, AB ile üye ülkeler arasında paylaşılan yetki alanlarından biri olarak kabul edilmiştir. Lizbon Antlaşması uyarınca, Birliğin çevre politikası, aşağıdaki hedeflerin takibine katkıda bulunur:
- Çevre kalitesinin muhafaza edilmesi, korunması ve iyileştirilmesi,
 - İnsan sağlığının korunması,
 - Doğal kaynakların basiretli ve rasyonel biçimde kullanılması,
 - Bölgesel veya dünya çapındaki çevre sorunlarının ele alınmasına yönelik uluslararası düzeydeki tedbirlerin teşvik edilmesi ve özellikle iklim değişikliğiyle mücadele edilmesi.

FASLIN KAPSAMI:

AB Çevre müktesebatı yatay konuların (çevresel etki değerlendirmesi (ÇED),stratejik çevresel değerlendirme (SÇD), çevresel sorumluluk, çevresel bilgiye erişim) yanında, hava kalitesi, su kalitesi, atık yönetimi, doğa koruma, endüstriyel kirliliğin kontrolü, kimyasallar, gürültü ile iklim değişikliği alanındaki düzenlemeleri kapsamaktadır. Ayrıca bu alandaki

müktesebat birçok uluslararası sözleşmeyi de içermektedir. AB Çevre Müktesebatına uyum ve uygulama ciddi bir yatırım gerektirmektedir.

AB Entegre Çevre Uyum Stratejisi (UÇES): (2007-2023) Türkiye'nin, AB'ye katılımı için bir ön koşul olan, AB çevre müktesebatına uyumun sağlanması ve mevzuatın etkin bir şekilde uygulanması amacıyla ihtiyaç duyulacak teknik ve kurumsal altyapı, gerçekleştirilmesi zorunlu çevresel iyileştirmeler ve düzenlemelerin neler olacağına ilişkin detaylı bilgileri içermektedir. , Bu doğrultuda UÇES kapsamında, Türkiye'de başta su, atık, hava, endüstriyel kirliliğin kontrolü, doğa koruma ve yatay sektörler olmak üzere çevre konusunda öncelik verilen alanlara yönelik amaç, hedef, strateji ve gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetler ortaya konulmuştur.

Bu çerçevede AB'ye uyum için yapılması gereken çevre yatırımlarının maliyeti (kimyasallar ve gürültü sektörleri hariç) yaklaşık 59 milyar Avro olarak hesaplanmıştır. Çevre alanında ihtiyaç duyulan söz konusu yatırımların yüzde 80'nin kamu sektörü, yüzde 20'sinin ise özel sektör tarafından yapılması öngörülmüştür. UÇES'in güncellenmesi çalışmaları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından sürdürülmektedir.

Çevre faslının düzenlediği temel alanlar ve bunlara ilişkin temel AB mevzuatı aşağıda belirtilmiştir:

Yatay mevzuat, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) ve çevresel bilgiye erişim gibi konularını içermektedir. 2011/92/AB sayılı ÇED Direktifi, çevre ile bağlantılı resmi veya özel projelerin insan, bitki, hayvan, toprak, hava, iklim, maddi varlıklar, kültürel miras üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin belirlenmesini ve değerlendirmesini gerektirmektedir.

2001/42/AT sayılı SÇD Direktifi ise, plan ve programların çevre üzerindeki olası önemli etkilerinin değerlendirilmesi ve mümkün olan en az düzeye indirgenmesi veya ortadan kaldırılması konularının ele alındığı bir süreci belirlemektedir. 2003/4/AT sayılı Çevresel Bilgiye Erişim Direktifi ise, çevresel bilgiye erişim hakkı ile ilgili şartları ortaya koyarken, çevresel bilginin erişilebilir olması ve halka duyurulması ile ilgili konuları düzenlemektedir.

Hava kalitesi başlığı altında, 2008/50/AT sayılı Hava Kalitesi Çerçeve Direktifi ile ozon tabakasını incelten maddelerin azaltılması, uçucu organik bileşiklere (VOC) ilişkin

emisyonlar ve yakıt kalitesi ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Hava Kalitesi Çerçeve Direktifi, tüm kirleticiler için ortak metotlar vasıtası ile hava kalitesinin değerlendirilmesine, izleme gereklilikleri ve metotlarına, temiz hava plan ve programlarına ilişkin kurallar getirmektedir.

Su kalitesi konusundaki mevzuatın temelini, 2000/60/AT sayılı Su Çerçeve Direktifi ile bağlı direktifler oluşturmaktadır. Su Çerçeve Direktifi, entegre havza yönetimi ve halkın karar alma süreçlerine katılımı esasına dayalı olarak, Avrupa Birliğindeki tüm su kütlelerinin kalite ve miktar açısından korunmasını ve iyileştirilmesini öngören temel yasal düzenlemedir.

Atık yönetimi alanındaki temel düzenleme 2008/98/AT sayılı Atık Çerçeve Direktifi'dir. Çerçeve Direktifte atık yönetimi hiyerarşisi tanımlanmıştır. Atık yönetimi hiyerarşisine göre, atık yönetimi stratejileri öncelikle atıkların oluşumunun kaynağında önlenmesine odaklanmalıdır. Bunun mümkün olmadığı hallerde, atık malzemeler yeniden kullanılmalı, yeniden kullanılamıyorsa geri dönüştürülmelidir.

Geri dönüştürülmesi mümkün olmayan atık malzemeler ise geri kazanım (örneğin enerji geri kazanımı) amacıyla kullanılmalıdır. Atıkların yakma tesislerinde veya düzenli depolama sahalarında güvenli şekilde bertaraf edilmesi atık yönetimi hiyerarşisinde en son seçeneği oluşturmaktadır. Atık başlığı altında Çerçeve Direktifin yanı sıra, atıkların düzenli depolanması, atıkların taşınımı, ve özel atıklar (pil ve akümülatörler, ömrünü tamamlamış araçlar, atık elektrikli ve elektronik eşyalar, ambalaj ve ambalaj atıkları gibi) konularına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

Doğa koruma konusundaki AB müktesebatında 2009/147/AT sayılı Kuş Direktifi ve 92/43/AET sayılı Habitat Direktifi önemli ve önceliklidir. Söz konusu direktifler, korunan alanların (özellikle Natura 2000 alanlarının) belirlenmesine yönelik hükümleri ve tüm sektörlerdeki uygulamalarda göz önüne alınması gereken öncelikli koruma tedbirlerini içermektedir. Bu sektör altındaki diğer önemli konulardan biri ise, 99/22/AT sayılı Yabani Hayvanların Hayvanat Bahçelerinde Barındırılması Direktifi'dir.

Endüstriyel kirlenmenin kontrolü ve risk yönetimi başlığı altında yer alan temel düzenlemeler 2010/75/AT sayılı Endüstriyel Emisyonlar Direktifi ve 96/82/AT sayılı Tehlikeli Maddeler İçeren Büyük Kaza Risklerinin Kontrolüne İlişkin Direktif (SEVESO II)'tir, Endüstriyel Emisyonlar Direktifi kapsamında, entegre izin sistemi ile kirliliğin üretim sürecinde önlenmesi, üretim sonucu oluşan kirliliğin kontrolü, mevcut en iyi teknikler (BAT) ve halkın

katılımı hususlarını düzenleyen 2008/1/AT sayılı Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrol Direktifi'nin (IPPC) diğer 6 sektörel direktif ile yeniden şekillendirilerek tek direktif haline getirilmesi hedeflenmiştir.

Söz konusu 6 sektörel Direktif, Büyük Yakma Tesisleri Direktifi (2001/80/AT)(LCP), Atık Yakma Direktifi (2000/76/AT)(WID), Solvent Emisyonları Direktifi (1999/13/AT)(SED), Titanyum Dioksit Sanayisinden Kaynaklanan Atıklara İlişkin 3 Direktif (78/176/AET, 82/883/AET, 92/112/AET) olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, 2010/75/AT sayılı Endüstriyel Emisyonlar Direktifi ile, 2001/80/AT sayılı Büyük Yakma Tesisleri Direktifi haricindeki diğer Direktifler 7/1/2014 tarihi itibarı ile yürürlükten kalkmış olup, 2001/80/AT sayılı Direktif ise 1/1/2016 tarihi itibarı ile yürürlükten kalkacaktır.

Kimyasallar alanındaki önemli düzenlemeler, 1272/2008/AT sayılı Madde ve Karışımların Sınıflandırılması, Etiketlendirilmesi ve Ambalajlanması (CLP) Tüzüğü ile 1907/2006/AT sayılı REACH (Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması) Tüzüğü'dür. Bu başlık altında ayrıca, kimyasalların ihracatı ve ithalatı, kalıcı organik kirleticilerin sınırlandırılması, deney hayvanları ile biyosidal ürünlere ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

Gürültü alanında, çevresel gürültünün değerlendirilmesi ve yönetimine ilişkin 2002/49/AT sayılı Çevresel Gürültü Direktifi bulunmaktadır. Direktif kapsamında, yerleşik nüfusu 250.000'den fazla olan yerleşim alanları, yılda 6 milyondan fazla aracın geçtiği ana kara yolları, yılda 60.000 den fazla trenin geçtiği ana demir yolları, yılda 50.000 den fazla hareketin gerçekleştiği hava alanları için stratejik gürültü haritalarının hazırlanması ve gürültü eylem planlarının oluşturulması gerekmektedir.

İklim değişikliği konusunda sera gazlarının emisyonunun izlenmesi, emisyon ticareti sistemi ile, emisyon ticareti sisteminin dışında kalan sektörlerden kaynaklanan sera gazı emisyonlarının azaltılması (406/2009/AT sayılı Çaba Paylaşım Kararı), karbon yakalama ve depolaması, F-gazlarının kontrolü ve ozon tabakasının korunması ile ilgili AB düzenlemeleri bulunmaktadır.

İklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin geri döndürülemez bir seviyeye ulaşmasını engellemek üzere, küresel ortalama sıcaklık artışının Sanayi Devrimi öncesine kıyasla 2°C altında tutulması gerektiği, uluslararası kamuoyu ve bilim çevreleri tarafından kabul edilmektedir. İklim değişikliğiyle mücadeleye yönelik uluslararası alanda yürütülen çalışmalara baştan beri liderlik eden Avrupa Birliği, 2°C'lik küresel eşiği temel alarak kendi

sera gazı emisyonlarına ilişkin iddialı hedefler benimsemiştir. Bu kapsamda AB, 2020 yılına kadar sera gazı emisyonlarını 1990 seviyesine kıyasla %20 oranında azaltmayı amaçlamaktadır. AB'nin 2030 yılına yönelik emisyon hedefi ise yine 1990 referans yılına kıyasla %40 azaltım olarak belirlenmiştir.

FASLIN MÜZAKERE SÜRECİNDE GELDİĞİ AŞAMA:

Çevre Faslına ilişkin tarama toplantıları 2006 yılında tamamlanmıştır. Çevre faslı için iki açılış kriteri bildirilmiştir. Bunlar;

1. Ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde gerekli idari kapasitenin oluşturulmasına yönelik planlar ve ihtiyaç duyulan finansman kaynakları dâhil olmak üzere, bu fasıldaki müktesebatın iyi koordine edilmiş şekilde kademeli uyumlaştırılmasına, uygulamasına ve yürürlüğe konmasına yönelik kapsamlı bir stratejinin aşamalar ve takvimle birlikte sunulması,
2. Türkiye'nin, ilgili AT-Türkiye Ortaklık Konseyi kararlarına göre tabi olunan çevre müktesebatının uygulanmasına ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmesidir.

Açılış kriterlerinin yerine getirilmesinin ardından, Çevre Faslında Açılış Kriteri Değerlendirme Raporu, 12.11.2009 tarihinde COREPER'de onaylanmıştır.

Çevre Faslı 21 Aralık 2009 tarihinde Brüksel'de yapılan Hükümetlerarası Konferansla müzakerelere açılmıştır.

AB Ortak Tutum Belgesinde, Çevre Faslına ilişkin olarak bir siyasi ve beş teknik olmak üzere altı tane kapanış kriteri belirlenmiştir:

1. Türkiye, Türkiye-AB Ortaklık Anlaşması Ek Protokolü'nden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirir (siyasi kriter),
2. Türkiye, sınır-ötesi unsurları da dahil olmak üzere AB'nin yatay ve çerçeve çevre mevzuatını uyumlaştırmaya yönelik mevzuatı benimser,
3. Türkiye su kalitesi ile ilgili müktesebatı uyumlaştırmaya yönelik mevzuatı özellikle de Su Koruma Çerçeve Kanununu benimser; Nehir Havzaları Koruma Eylem Planları

oluşturur ve bu sektörde uygulama mevzuatını benimsemek suretiyle yasal uyum alanında önemli gelişmeler kaydeder,

4. Türkiye endüstriyel kirlilik kontrolü ve risk yönetimi alanlarındaki müktesebatı uyumlaştırmaya yönelik mevzuatı benimser,
5. Türkiye, bu fasıldaki diğer sektörler için doğa koruma ve atık yönetimi dahil olmak üzere, “Ulusal, Bölgesel ve Yerel Düzeyde Gerekli İdari Kapasitenin ve Çevre Müktesebatının Uygulanması İçin Gerekli Mali Kaynakların Oluşturulması Planı” uyarınca mevzuat uyumunu sürdürür ve katılım tarihinde AB gereklerinin yürürlüğe konması ve uygulanması konusunda hazır olduğunu gösterir, Türkiye denetim hizmetleri de dahil olmak üzere, her düzeyde idari birimin kapasitesini geliştirmeye "Ulusal, Bölgesel ve Yerel Düzeyde Gerekli İdari Kapasitenin ve Çevre Müktesebatının Uygulanması İçin Gerekli Mali Kaynakların Oluşturulması Planı" çerçevesinde devam eder; çalışmaların koordinasyonunu iyileştirmeyi sürdürür ve bu faslın her sektöründeki müktesebatın yürürlüğe konulması ve uygulanmasını teminen katılımdan uygun bir zaman önce gerekli tüm idari yapıları oluşturduğunu gösterir.

FASIL KAPSAMINDA YÜRÜTÜLEN ÇALIŞMALAR:

Müzakere Pozisyon Belgesi ve Strateji Belgesinde yer alan taahhütler ve takvim ile uyumlu olarak; yatay konular, hava kalitesi, su, atık yönetimi, doğa koruma, endüstriyel kirliliğin kontrolü ve risk yönetimi, kimyasallar gürültü ve iklim değişikliği alanlarında gerçekleştirilen mevzuat uyum çalışmaları devam etmektedir.

Ek A2 : Büyükçekmece Gölü: Koruma kuralları hiçe sayılarak yapılaşmaya göz yumulan Büyükçekmece Gölü doluluk oranı %7.96'a düşmüş durumdadır. %90'a yakını kuruyan Büyükçekmece Gölünün, havzadaki yapılaşmanın devam etmesi ve gölü besleyen akarsuların korunmaması durumunda; gerek su kalitesi gerekse miktarı yönünden giderek kullanılamaz hale gelmesi kuvvetle muhtemeldir.

Alibeyköy Barajı: Alibeyköy Barajı İstanbul'un içme suyu ihtiyacını karşılamak için 1972 yılında yapılmıştır. Ancak ihtiyacın sadece çok küçük bir bölümünü (%3,4) karşılamaktadır.

Baraj suları arıtılmak üzere Kâğıthane arıtma tesislerine nakledilmekte ve oradan içme suyu şebekelerine dağıtılmaktadır. Baraj yapıldığı yıllarda çevresinde yerleşim yeri bulunmamaktaydı. Ancak günümüzde her tarafı yerleşim ve sanayi alanlarıyla kaplanmıştır. Yerleşim ve sanayi alanlarındaki artış çevresel kirliliği de beraberinde getirmektedir.

Sazlıdere Barajı: İstanbul'da yaşanan yapılaşma ve kuraklık probleminden etkilenen Sazlıdere'nin doluluk oranı yüzde 7.58'e düşmüş durumdadır. Yüzde 92'isi kuruyan ve Kanal İstanbul projesinin gerçekleşmesi durumunda, kanal güzergâhı içinde kalarak tamamen ortadan kalkacak olan Sazlıdere, şu an can çekişmektedir.

Istranca dereleri ve barajları: İstanbul'a su sağlamak üzere Istranca dereleri üzerine 7 adet baraj yapılmıştır. Son olarak Demirköy Barajı projesi uygulamaya sokulurken, köylülerin direnişi ile proje durdurulmuştur. Demirköy Dereleri'nin toplam su miktarı yıllık 129 milyon m³ olup, bölgenin toplam su ihtiyacı 86 milyon m³/yıl'dır. Geriye kalan 43 milyon m³/yıl suyun İstanbul'un su ihtiyacını karşılamaya katkısı ise yatırımla kıyaslanamayacak kadar azdır.

Barajlar ve kapasiteleri;

Düzdere Barajı: 1995 yılında tamamlanarak işletmeye alınan Düzdere Barajı, 10 km²'lik havza alanına sahiptir. Barajın yıllık verimi 4,5 milyon m³'tür.

Kuzuludere Barajı: 11,3 milyon m³ hacme sahip olan Kuzuludere Barajı 1995 yılında hizmete alınmıştır. Baraj, 34 km²'lik havza alanına sahiptir.

Büyükdere Barajı: Büyükdere Barajı 1995 yılında tamamlanarak işletmeye alınmıştır. Kapasitesi yıllık 28,4 milyon m³ olup, 81 km²'lik havza alanına sahiptir.

Sultanbahçedere Barajı: 1997 yılında tamamlanarak işletmeye alınmıştır. 19,4 milyon m³'lük kapasiteye ve 46,5 km²'lik havza alanına sahiptir.

Elmalıdere Barajı: 1997 yılında hizmete alınan baraj, yıllık 11,6 milyon m³ hacme sahiptir. Barajın suları, Fatih Sultan Mehmet İçmesuyu Arıtma Tesisi'nde arıtılmaktadır. Baraj, 24 km²'lik havza alanına sahiptir.

Ek A3: ŞEF SEATTLE'IN MEKTUBU

Yüzyıllardır halkımın üzerinde merhamet gözyaşları döken şu sonsuz gökyüzü bir gün değişebilir. Bugün açık gözüken gökyüzü yarın bulutla kaplına bilir. Sözülerim, asla yer değiştirmeyen yıldızlar gibidir.

Şef Seattle her ne söylerse Washington'daki büyük Şef ona, güneşin ya da mevsimlerin dönüşüne inandığı ölçüde inanabilir. Washington'daki Büyük Şef bize dostluk ve iyilik dilekleriyle birlikte bizden topraklarımızı satın almak istediğini bildirmiş. Onun, bizim arkadaşlığına çok fazla ihtiyacı olmadığının farkındayız. Merak ediyoruz ki gökyüzünü ve toprağın sıcaklığını nasıl satın alabilir ya da satabilirsiniz? Anlamak bizler için çok güç.

Bir zamanlar insanlarımız bu topraklara tıpkı rüzgârda kıvrımlanan deniz dalgalarının kabuklu kum yüzeyleri kapladığı gibi yayılmışlardı. Çok uzun zaman geçti ve o büyük kabileler artık hüznü bir anı oldu

Bu toprakların her parçası halkım için kutsaldır. Çam ağaçlarının parıldayan iğneleri, vızıldayan böcekler, beyaz kumsallı sahiller, karanlık ormanlar ve sabahları çayırları örten buğu; halkımın anılarının ve geçirdiği yüzlerce yıllık deneylerin bir parçasıdır. Ormandaki ağaçların damarlarında dolaşan su, atalarımızın anılarını taşıır; biz buna inanırız.

Beyaz adamın ölüleri yıldızlar arasında yürümeye gittiklerinde, doğdukları ülkeyi unutulur. Bizim ölülerimiz bu güzel dünyayı asla unutmazlar. Çünkü o Kızılderili'nin anasıdır. Biz dünyanın parçasıyız ve o da bizim parçamız. Güzel kokan çiçekler bizim kız kardeşlerimizdir; geyik, at, büyük kartal, bunlarsa bizim erkek kardeşlerimiz, kayalık tepeler, çayırlardaki ıslaklık, tayın vücut ısısı hepsi aynı aileye aittir biz buna inanırız.

Büyük Beyaz Reis bize rahat yaşayacağımız bir yerin ayrılacağını, bize babalık edeceğini, biz kıızılderililerin ise onun çocukları olacağımızı söylüyor. Toprağımızı alma teklifini düşüneneğiz, ama bu kolay olmayacak. Çünkü bu toprak bizim için kutsaldır. Dereler ve nehirlerden akan, parıldayan sular, sadece su değil atalarımızın kanlarıdır. Eğer size toprak satarsak, onun kutsal olduğunu hatırlamalısınız ve çocuklarınıza da onun kutsal olduğunu öğretmelisiniz. Göllerin berrak suyundaki her hayali yansıma, halkımın yaşamından anılar ve olaylar anlatır. Suyun mırıltısı babamın babasının sesidir. Nehirler erkek kardeşlerimizdir, susuzluğumuzu giderirler, nehirler kanlarımızı taşırlar ve çocuklarımızı beslerler. Eğer size toprağımızı satarsak hatırlamalısınız ve çocuklarınıza öğretmelisiniz ki nehirler bizim kardeşlerimizdir ve sizin de bundan dolayı nehirlere herhangi bir kardeşe göstereceğiniz sevgiyi göstermelisiniz.

Biliyorum, beyaz adam bizim gibi düşünmez. Beyazlar için bir parça toprağın diğerinden farkı yoktur. Beyaz adam topraktan istediğini almaya bakar ve sonra yoluna devam eder. Çünkü toprak beyaz

adamın dostu değil, düşmanıdır. Beyaz adam topraktan istediğini alınca başka serüvenlere atılır. Beyaz adam annesi olan toprağa ve kardeşi olan gökyüzüne, alıp satılacak, işlenecek, yağmalanacak bir şey gözüyle bakar. O'nun bu ihtirasıdır ki toprakları çölleştirecek ve her şeyi yok edecektir.

Beyaz adamın kurduğu kentleri de anlayamayız biz Kızılderililer. Bu kentlerde huzur ve barış yoktur. Baharda yaprakların açılışını ya da böceklerin kanat vuruşlarını duyacak yer yoktur. Belki bir vahşi olduğum için anlayamıyorum ama benim ve halkım için önemli olan şeyler oldukça başka. İnsan bir su birikintisinin etrafına toplanmış kurbağaların, ağaçlardaki kuşların ve doğanın sesini duymadıkça yaşamın ne değeri olur.

Bir kızilderiliyim ve anlamıyorum. Biz kızilderililer, bir su birikintisinin yüzünü yalayan rüzgarın sesini ve kokusunu severiz. Hava önemlidir bizim için. Ağaçlar, hayvanlar ve insanlar aynı havayı koklar. Beyaz adam için bunun da önemi yoktur. Ancak size bu toprakları satacak olursak havanın temizliğine önem vermeyi de öğrenmeniz gerekir. Çocuklarınıza havanın kutsal olduğunu öğretmeniz gerekir. Hem nasıl kutsal olmasın ki hava? Atalarımız doğduktan gün ilk nefeslerini onun sayesinde almışlardır. Ölmeden önce yine son nefeslerini bu havadan almazlar mı?

Toprak satmamız için yaptığınız öneriyi inceleyeceğiz. Eğer önerinizi kabul edecek olursak, bizim de bir koşulumuz var; beyaz adam bu topraklar üzerinde yaşayan bütün canlılara saygı gösterecek. Ben bir vahşiyim ve başka türlü düşünemiyorum. "Yaylalarda cesetleri kokan binlerce buffalo gördüm. Beyaz adam trenle geçerken vurup öldürüyor bu hayvanları sadece eğlenmek için. Dumanlar püskürten bu demir atın bir buffalodan daha değerli olduğuna aklım ermiyor. Biz sadece yaşayabilmek için avlarız buffaloları. Bütün hayvanları öldürecek olursanız nasıl yaşayabilirsiniz? Canlıların yok edildiği bir dünyada insan ruhu yalnızlıktan ölmez mi?

Unutmayın bugün diğer canlıların başına gelen yarın insanın başına gelir. Çünkü bütün hepsinin arasında bir bağ vardır.

Şu gerçeği iyi biliyoruz: Toprak insana değil, insan toprağa aittir. Ve bu dünyadaki her şey, bir ailenin fertlerini birbirine bağlayan kan gibi ortaktır ve birbirine bağlıdır. Bu nedenle de dünyanın başına gelen her felaket insanoğlunun da başına gelmiş sayılır.

Bildiğimiz bir gerçek daha var; sizin Tanrınız bizimkinden başka bir Tanrı değil. Aynı Tanrının yarattıklarıdır. Beyaz adam bir gün bu gerçeği de anlayacak ve kardeş olduğumuzu fark edecektir. Siz Tanrınızın başka olduğunu düşünmekte serbestsiniz. Ama hepimizi yaratan Tanrı için Kızılderili ile beyazın bir farkı yoktur.

Ve kızilderililer gibi Tanrı da toprağa değer verir. Bu toprağa saygısızlık, Tanrının kendisine saygısızlıktır. Beyaz adamı bu topraklara getiren ve kızilderiliyi boyunduruk altına alma gücünü veren

Tanrının adaletini anlayamıyoruz. Tıpkı buffaloların öldürülüşü, ormanların yakılışı, toprağın kirletilişini anlamadığımız gibi.

Bir gün bakacaksınız gökteki kartallar, dağları örten ormanlar yok olmuş, yabani atlar ehlileştirilmiş ve her yer insanoğlunun kokusuyla dolmuş. İşte o gün insanoğlu için yaşamın sonu ve varlığını devam ettirebilme mücadelesinin başlangıcı olacak.

Gündüz ve gece bir arada olamaz. Kızılderililer her zaman beyazlardan tıpkı sabah sislerinin güneşten kaçtığı gibi kaçmışlardır. Bütün bunlara rağmen, teklifinizi tartışacağız. Ve umuyorum ki, halkım bunu kabul edecek ve Büyük Beyaz Şef'in vaat ettiği üzere beraber barış içinde yaşayacağız. Böylece Ay birkaç kez daha doğacak, birkaç kış daha geçecek. Geri kalan günlerimizi nerede geçirdiğimiz önemli değil. Çocuklarımız babalarının yenilgiyle aşağılandığını gördüler. Savaşçılarımız utanç duydu ve yenilgiden sonra günlerini aylıklık etmek ve vücutlarını tatlı yiyecekler ve sert içkilerle kirletmekle harcıyorlar. Birkaç saat, birkaç kış ve bu dünyada bir zamanlar yaşamış büyük kavimlerin veya şimdi ufak topluluklar halinde ormanda dolaşanların çocukları da kalmayacak; bir zamanlar sizinkiler gibi güçlü ve umutlu olanların mezarlarında yas tutmak için. Ama, niye insanların kaderi için yas tutayım ki? Tıpkı deniz dalgaları gibi kabileler kabileleri, uluslar ulusları takip ediyor. Bu doğanın düzenidir ve teessüf gerekmez. Yok oluşumuz çok uzak olabilir ama kesinlikle bir gün gerçekleşecek; son kızilderili yok olup kabilemin hatıraları beyazlar için bir tarih olduğunda, bu kıyılar kabilemin görünmez cesetleriyle kaynaşacak. Çocuklarınızın çocukları kendilerini bir dükkanda, bir yolda, boş bir yerde yalnız olarak düşündüğünde aslında yalnız olmayacaklar. Dünyanın hiçbir yerinde tamamen ıssız bir yer yoktur. Geceleri, şehir ve kasabalarınızın caddeleri boşalmış gibi görünse de, aslında, bir zamanlar oralarda yaşamış ve bu güzel toprakları gerçekten seven ruhlarla dolu olacaktır. Beyaz adam asla yalnız kalamayacaktır.

Beyaz adamın, benim insanlarıma saygı göstermesini sağlamalısınız, çünkü; ölümler güçsüz değildir.

Ölü mü dedim?... Ölüm diye bir şey yoktur ki sadece dünya değiştirir insan.

Şef Seattle, 1854

Kaynakça

- Akşin, S, *KISA TÜRKİYE TARİHİ*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Basım:16 İstanbul 2013
- Berkes, N, *TÜRKİYEDE ÇAĞDAŞLAŞMA*, YKY, İstanbul 2013
- Emrealp, S, *TÜRKİYE YEREL GÜNDEM 21*, Iula-EMME yayını 2005
- Ersoy, M, *KENTSEL PLANLAMA KURAMLARI*, İmge Kitabevi, Ankara 2008
- Gözübüyük, A. Ş, *TÜRKİYE'NİN YÖNETİM YAPISI*, İstanbul 2010
- Karpat, H.K, *TÜRK SİYASİ TARİHİ SİYASAL SİSTEMİN EVRELERİ*, Timaş y. İstanbul 2014
- Keleş, R, *100 SORUDA TÜRKİYE'DE KENTLEŞME, KONUT VE GECEKONDU*, Cem Yayınları, İstanbul 2014
- Keleş, R, *KENTLEŞME POLİTİKASI*, İmge Kitabevi, İstanbul 2013
- Keleş, R, *YERİNDEN YÖNETİM VE SİYASET*, Cem Yayınları, İstanbul 2000
- Keleş, R, *KENT BİLİMLERİ SÖZLÜĞÜ*,İmge Kitabevi,Ankara 1998
- Kışlalıoğlu, M, Berkes, F, *ÇEVRE VE EKOLOJİ*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1995
- Nevins, A, Commager, S, H, *ABD TARİHİ*, Doğubatı YY, İstanbul 2014 çeviri: Halil İNALCIK
- Ortaylı, İ, *TÜRKİYE TEŞKİLAT VE İDARE TARİHİ*, Cedit Neşriyat, Ankara 2012
- Sağlam, Ç, Güli, M, Azmanlaşan Kent, *Bilim ve Ütopya* sayı: 237, Mart: 2014
- Serres, M, *DOĞAYLA SÖZLEŞME*, YKY, İstanbul 1994
- Tekeli İ, *KENT, KENTLİ HAKLARI, KENTLEŞME VE KENTSEL DÖNÜŞÜM*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011
- Tekeli, İ, *İSTANBUL'UN PLANLAMASININ VE GELİŞMESİNİN ÖYKÜSÜ*,Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013
- Tekeli, İ, *TÜRKİYE'NİN KENT PLANLAMA VE KENT ARAŞTIRMALARI TARİHİ YAZILARI*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2011

Toksöz, F, *YEREL YÖNETİM SİSTEMLERİ*, Tesev Yayınları, İstanbul 2009

Timur, T, *OSMANLI KİMLİĞİ*, İmge Kitabevi, İstanbul 2010

Weber, M, *ŞEHİR, MODERN KENTİN OLUŞUMU*, Yarın Yayınevi, İstanbul 2012

Yaşamış, F, *HIZLI KENTLEŞMENİN SONUÇLARI VE BELEDİYELERİN KURUMSAL, ÖRGÜTSEL VE YÖNETSEL OLANAKLARI*, Todaie Yayınları, Sayı, 24/3 1991

Yıldırım, B. F, Toki, *ÇEVRE VE YEREL YÖNETİM*, IULA EMME, İstanbul 1994

Seaatle, Chief, 2007, *Şef Seattle 'ın Mektubu*, shym.blogcu.com/ sef –seattle-in-mektubu 1854/2682446

Türkiye Cumhuriyeti AB Bakanlığı, 2013, *Avrupa Birliği 'nin Çevre Politikası*, 2015
www.ab.gov.tr/index.php?l=92&l=1

Kuban, Doğan, 2013, *Çağdaş Bir Dev Kentte Bu kadar Plansızlık Ve Vurdumduymazlık Deliliktir, Tarihi Çevre Koruma Kurulu, Bilim ve Teknik*,
www.muhsinyazici.com/egitim/index.php/doğan-kuban-yazilari.htm

Kuban, Doğan, 2014, *Doğayı kirleten Ve yok Eden Cehalettir, Bilim Ve Teknoloji Cumhuriyet*,
www.muhsinyazici.com/egitim/index.php/doğan-kuban-yazilari.html

Kuban, Doğan, 2013, *Parksız Kentler ve Rant, Cumhuriyet Bilim Teknik*,
www.muhsinyazici.com/egitim/index.php/doğan-kuban-yazilari.html

Sönmez, M, 2013, *Yuçe-Divanlık-Bir-Mesele-Ucuncu-Havalimanı*, Sendika.org, E 2015

Sol Haber, 2013, *Kent-Gündemleri, Marmara-Bolgesinin-Felaketi-kanal-İstanbul*, Sol Haber, E 2015